

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Iacobi Brvckeri Regiae Scient. Societatis, Qvae Berolini
Floret, Membri Historia Critica Philosophiae**

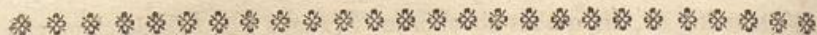
A Tempore Resvscitarvm In Occidente Litterarvm Ad Nostra Tempora

Brucker, Johann Jakob

Lipsiae, 1744

Capvt Primvm, De Reformatione Philosophiae Rationalis Recentiori Aetate
Tentata.

urn:nbn:de:hbz:466:1-28327

LIBER SECVNDVS

DE EMENDATIONE PHI-
LOSOPHIAE IN SINGVLISEIUS
PARTIBVS.

CAPVT PRIMVM,
DE REFORMATIONE PHILO-
SOPHIAE RATIONALIS RECENTIORI
AETATE TENTATA.

§. I.

*Ordo tracta-
tionis.*

Peragrato longissimo itinere philosophiae vniuersae a mundi incunabilis ad nostram aetatem campo, nondum tamen metam attigimus, omnemque philosophiae historiam absoluiimus. Cum enim in enarrandis philosophiae veteris medii-que aevi fatis omnes eius mutationes per singulas partes complecti licuisset, recentioris aetatis, tertiaeque periodi historiam simili modo vniuersam comprehendere non potuimus. Quoniam enim memorabilium haud facile quicquam desiderari posse speramus in iis, quae de recentiorum studio circa philosophiam sectariam eiusque partes singulas copiose attulimus, aliter tamen in enarratione philosophiae eclecticae et reformatione sapientiae humanae euenit, ubi eorum modo conamina atque diligentiam exposuimus, qui pro reformatioribus vniuersae philosophiae aut habiti sunt, aut haberi se cupuerunt. Fuerunt autem praeter istos innumeri viri docti, qui non omnem quidem disciplinam philosophicam refingere, et ornatiores vultus exprimere tentarunt, ast in specialibus tamen philosophiae scientiis insignes valdeque memorabiles mutationes susceperunt. Quas reticere, esset eclecticae philosophiae partem nobilissimam sup-primere.

supprimere. His itaque enarrandis, declarandoque, quid per singulas philosophiae partes emendare, nouumque dare susceperint viri docti, in hoc libro nostra versabitur industria. Ex quo vero constare lectori posse confidimus, non expectandam iam esse a nobis singularum disciplinarum philosophicarum historiam, quam condere non minoris, quam quem haecenus vrfimus, laboris et prolixitatis opus esse intelligent, qui considerauerint, ad veram rectaque methodo institutam alicuius scientiae philosophicae historiam, non id tantum requiri, quod ab haud paucis non perfunctorie factum est, vt literaria eius historia exponatur, sed ipsa quoque systemata varia, eorumque discrimina mutationes causasque esse adducendas. Qua quidem ratione neminem haecenus opus hoc absoluisse, merito dolemus, virosque eruditos cohortamur, vt hoc saxum voluere, et philosophiae magis, quam philosophorum historiam specialem condere incipiant, ex qua magnam philosophiae redundaturam esse utilitatem nemo non rerum gnarus intelligit. Non tamen contemnenda eorum laudabilis industria est, qui historiam disciplinarum philosophicarum specialem enarrare contenderunt. Quamuis enim plerique literariam magis quam philosophicam notitiam dederint, haud raro tamen, licet non satis plene, ea quoque tetigerunt, quae ad ipsa dogmata pertinent. Adeundi itaque atque consulendi de rationali philosophia PETRVS RAMVS^a, BARTHOLOMAEVS KECKERMANNVS^b, G. I. VOSSIUS^c, PETRVS GASSENDVS^d, REN. RAPINVS^e, CHRISTIANVS THOMASIVS^f, I. G. PASCHIVS^g, IACOBVS FRIDERICVS REIMMANNVS^h, IOANNES FRANCISCVS BVDDEVSⁱ, IOANNES IACOBVS SYRBIUS^k, SAMVEL CHRIST. HOLLMANNVS^l, et qui facile omnes accuratione et dogmatum explicatione vicit Ven. IOANNES GEORGIUS WALCHIVS^m, theologus hodie Ienenfis multis de ecclesia orbeque literario meritis inclytus. Metaphysicae historiam nemo profundius denudauit, et enucleatius, quod ad veteres attinet, suo tempore tradidit quam IACOBVS THOMASIVSⁿ, dignus qui consulatur; quem suo modulo atque pede secuti sunt BVDDEVS^o, REIMMANNVS^p,

I VN-

- a) In Scholis dialecticis.
 b) In Praecognitis Logicae.
 c) De Nat. et const. Logicae.
 d) De Origine et varietate Logicae Tom. I. opp.
 e) Reflexions sur la logique.
 f) In Philosophia aulica.
 g) De Inuentis nou- antiquis.
 h) In Calendario critico-historico logicae, et quod ad Germanos attinet, in Hist. Lit. Germ.
 i) In Praefat. ad versio. Latinam Artis cogitat.

- k) In Hist. Logicae Instit. philos. rat. ecclest. praemissa.
 l) In prooem. Logices T. I. Institution. phil.
 m) In Historia Logicae, quae extat Parerg. Acad. pag. 454. seqq.
 n) Adiecit eam Erotematibus metaphysicis.
 o) Annot. ad Part. IV. Philosoph. instrumt. pag. 451.
 p) Hist. Lit. German. Vol. II. p. 159, III. p. 117. IV. p. 2. 115. seqq.

Hist. philos. Tom. V.

Z z z

IVNCKERVS^a, et qui reliquos facile vicit HOLLMANNVS^r. Physicae historiam diu neglectam fuisse, fere intolerabile et vehementer dolendum videtur, quamvis perperam CHRISTIANO IVNCKERO^s prima eius conamina tribuere Cel. STOLLIVM^t putemus. Nam non modo ante Iunckerum incomparabilis Buddeus breues historiae naturalis disciplinae lineas *Institutionibus doctrinae naturalis* praefixit, quibus elucidandis vltimam paulo ante mortem manum admouit, sed imprimis diligentissimus GASSENDVS amplissimis, quos de physica^u scripsit commentariis historiam plerorumque dogmatum curate attigit, acutissimus HAMELIVS^x autem veterum et recentiorum hypotheses physicas inter se comparauit, vt de vtriusque partis mente sententiam suam aperiret. Tentauit quoque nonnulla, doctrinam magis, quam libros respicientia diligentissimorum virorum MORHOFII^y, et PASCHII^z eruditio. Quibus merito addi possunt Ephemeridum praestantissimarum, quas Parisienses atque Lipsienses eruditi condunt, itemque memoriarum ad societates eruditas spectantium auctores, qui non quidem rerum naturalium historiam, aut eius tamen, quod ad recentiores obseruationes spectat, hylen quandam iucundissimam suppeditant. Qui vero de rebus naturalibus scriptores consulendi sint, ad haec arua nostra non pertinet exponere, et ex indicibus STRVVII^a, SCHEVCHZERI^b, REIMMANNI^c, STOLLII^d aliorumque discendum est. Maxime autem huius argumenti noscendi cupido praestantissimi HOLLMANNI commendamus industriam, qui cum *Institutiones philosophiae naturalis* panderet, non modo laudabili consilio, fata eius disciplinae breui quidem at luculento et eleganti compendio enarrata praemisit, sed cum recte prudenterque statuëret, esse effectuum naturalium plurimos, quos philosophice cognoscere, causarum vero et quantitatum cognitionem non nisi historicam habere possimus, ad obseruationes magnorum virorum semper recurrit, scriptorum praestantissimorum non libros tantum, sed et obseruationes indicauit, et quid de quouis argumento physico naturae interpretes statuerint, addita ἐπιμνησὶς ita exposuit, vt merito naturalis scientiae studiosis hunc eruditissimi viri laborem gratulemur, et historiae physicae dogmaticae vices subire posse credamus. Quam viam quoque cum in pneumatologia et theologia naturali

q) In Lineis primis eruditionis pag. 76.

r) In prolegom. Philos. primae, qui ante omnes aduendus est, cum singula perspicue solideque sit complexus.

s) loc. cit. Part. I. p. 141. seqq.

t) Histor. liter. c. 4. §. 3. p. 519.

u) Tom. I. opp.

x) In Phil. vet. et noua.

y) Polyhist. T. II.

z) loc. cit.

a) In Bibliotheca philosophica, АСКЕРИ ЛОТТЕРИ, КАНЛИИ aliorumque cufis aucta.

b) In Bibliotheca scriptorum historiae naturalis.

c) [Histor. literar. German. Vol. II. pag. 160. 305. Vol. III. pag. 461. IV. pag. 462. V. pag. 763. seqq.

d) I. c. Lib. II. cap. 3.

turali inierit, ad eum recurrendum est, huius enim scientiae historia valde haecenus neglecta est, et paucissima sunt, quae IVNCKERVS^e et BVDDVS^f tetigerunt, literariam vero eius scientiae historiam tantum suppeditarunt STOLLIVS et REIMMANNVS^g. Addenda his est atheismi historia, quae haud contemnendam eius partem constituit, cuius fontes cum nos quoque vbique in hac tractatione indicauerimus, illa loca post industriam Ven. REIMMANNI^h consuli, si tanti videbuntur, possunt, nouos autem Cl. ZIMMERMANNIⁱ labores de eo argumento dudum promissos adhuc expectamus. Nec lautio rem apparatus ethicae historia suppeditat, GVDLINGIVS^k enim veteres tantum et quidem solos barbaros, STOLLIVS^l et REIMMANNVS^m scriptores, PASCHIVSⁿ, methodum tradidit, fata ethices nemo haecenus ex instituto enarrauit. Qua in re feliciora sidera vidit iuris naturalis historia, forte, quod recentiori tantum aetate sub peculiaris scientiae habitu exculta, tantum laboris, studium atque molestam operam, quam reliquae partes non postulare. Plurimum enim hac in re nos debere, BVDDEI^o, LVDOVICI^p et imprimis CHR. THOMASII^q diligentiae, nemo ignorat rerum literariorum nostri aevi non plane ignarus. De politica autem et viuendi imperandiae scientia praeter eos, qui scriptores enarrarunt^r, nemo fere nobis occurrit, qui operam rectam et sufficientem in eo argumenti genere posuerit. Ab horum autem omnium industria manum quidem non cohibebimus, si inseruire tractationi nostrae poterunt: aliam tamen viam sequemur. Cum enim veteris mediique aevi historiam in antecedentibus iam, quantum instituto nostro sufficere putauimus, complexi sumus, in sequentibus ea tantum tangemus, quae singulis disciplinis philosophicis, a resuscitatione literarum noua, singularia, momentoque non carentia, et ad nullam sectae speciem referenda contigerunt, et quibus eclectica philosophia adiuta est. Verum hic quoque modo et limitibus opus est, ne in infinitum liber exerescat: dabimus ergo potiora tantum et memoria dignissima, qua licet breuitate, et qui plura nosse cupiunt, ad abundantissimos fontes dimittemus.

Zzz 2

§. II.

e) loc. cit.

f) loc. cit.

g) locis citatis.

h) In Historia atheismi, quae tamen literaria magis est, quam philosophica.

i) Dudum is meditatus est Historiam atheismi et apologiam virorum doctorum atheismi accusatorum, cuius specimen in dissertat. de Atheismo Platonis, itemque de impietate Ege-meri et Diagorae Melii etc. extare in Amoent. literariis Cel. SCHELHORNII T. VIII, et in Museo Bremensi Vol. I. voluit.

k) In Historia philosophiae moralis,

l) loc. cit. P. III. tot.

m) loc. cit.

n) In tr. de variis modis tradendi moralia, cui annexa est Introductio in rem literariam moralem veterum.

o) Praemissis is Seleclis I. N. et G. historiam iuris naturalis.

p) Etiam huic viro docto historiam I. N. debemus.

q) Eius Historiam paulo pleniorum I. N. supra iam in eius vita tetigimus.

r) Scriptores huc pertinentes nominat STOLLIVS loc. cit. cap. 5. §. 4. pag. 693. Inter quos facile eminent N. AVDAEI, CONRINGII, BOSII, ARNDII scripta.

*Emendatio
logicae cen-
tata.*

§. II. Mature post renatas literas vidisse viros eruditos naeuos logicae Peripateticae, eisque medelam afferre tentauisse, ex praecedentis libri tractatione constat. Eo enim loco planum fecimus, quid Laurentius Valla et Rud. Agricola Sec. XV. hoc nomine susceperint, et quo pacto philosophiam rationalem emendare sint aggressi: ea itaque heic repetere nihil attinet. Exorta vero clariori luce seculo XVI, multa reprehendisse viros doctos, multa noua fuisse molitos in hoc philosophandi genere, parum autem vel plane nihil profecisse, vel solius Nizolii atque Ludouici Viuis exemplis suo loco adductis potest demonstrari. Et profecto, quae hoc seculo magni quoque viri in logica philosophiae parte susceperunt, vltra repurgationem logicae scholasticae, quam ad puriores Aristotelis fontes reuocarunt, plane nihil, quod momentum nouitatis et emendationis habeat, attulerunt. Vnus Petrus Ramus, quod tum multi mussitarunt, aperte eloqui, et quod alii in votis tantum habuerunt, in rem perducere, nouamque dialecticam introducere ausus est. Quae cum magnorum motuum causa per integrum fere seculum fuerit, historia Ramea iam paulo curatius nobis enarranda est, quam strictim, vt institutum postulat, dabimus.

*Vitae Petri
Rami scri-
ptores.*

§. III. Ignotum esse nequit nomen PETRI RAMI illis, qui historiam eruditionis vel a limine salutarunt. Fuerunt enim plurimi, quires eius et tum vitae tum philosophiae historiam tetigerunt. Et ex instituto quidem vitam Rami omnium optime enarrauit, qui ex disciplina eius prodit THOMAS FREIGIVS ^s, tum PETRVS NANCELIVS ^t et THEOPHILVS BANOSIVS ^u. Multa, quae ad res Petri Rami illustrandas faciunt, attulere SAMMARTHANI ^x fratres, quos exscripsit PAVLVS FREDERVS ^y tum BOISSARDVS ^z similesque scriptores historiae literariae alii, in vulgus noti. Recentissima aetate in iis explicandis illustrandisque laudabilis versata est industria TEISSIERII ^a PETRI BAYLII ^b, CHR. BREITHAVPTII ^c et C. F. LENZII ^d. Tacemus GASSENDVM ^e, REIMMANNVM ^f, WALCHIVM ^g aliosque scriptores historiae logicae. Nos consultis, quos nominauimus, fontibus ita ad observationes laudatorum virorum attendemus, vt quod lucem historiae celeberrimi philosophi accendere queat, neglexisse nos mimine videamur.

§. IV. Edi-

s) Addita est AVDOMARI TALAEI Orationibus Marpurgi 1599. 1608. editis.

t) Paris 1603, 8. II. Volum.

u) Francof. 1579.

x) Elog. Gallor. Lib. II. elog. 21.

y) In Theatro p. 1467.

z) Vit. illustr. script. T. II. p. 36.

a) Elog. des hommes sauans T. II. p. 397. sqq.

b) Dis. T. IV. art. Ramus p. 25. seqq.

c) Dis. de Tribus Logicae restauratoribus Ramo, Verulamio atque Cartesio Ien. 1712.

d) Dis. de Historia Rami Viteb. 1713.

e) De Orig. Log. c. IX. T. I. Opp. p. 59.

f) Hist. lit. Germ. Vol. III. p. 192.

g) I. c. L. II. c. 1. §. 3. p. 609. sqq.

§. IV. Editus est in lucem PETRVS RAMVS (de *Vita Rami.*
 la Ramee) in Veromanduorum agro Cuthi, parentibus antiqua quidem
 et nobili profapia ortis, sed belli calamitatibus ad infimam fortem reda-
 ctis. Teste enim BANOSIO ^b, qui id ipsi Ramo debet, auus
 eius in Eburonum gente familia imprimis illustri fuit, sed patria a
 Carolo Bugurdionum duce capta et incensa in Veromanduorum agrum
 profugus ob paupertatem cauponariam artem exercuit. Ipse quoque
 se relictis vix cunis peste correptum aegre mortem euasisse narrat. De
 adolescentia eius atque educatione discrepant scriptores: SCALIGER ⁱ
 enim ad annum vsque decimum nonum, ne quidem primas notas eum
 didicisse, ac inferuuisse domino de la Brosse, et Lutetiam deductum
 famulum ingenio tardo, rudi et stupido atque disciplinae repugnanti
 fuisse tradit, hanc autem stupiditatem discendi vicisse desiderium. Ali-
 ter autem BANOSIUS ^k, qui narrat: „Anno aetatis suae circiter
 „oetavo sponte Lutetiam venisse, et inde bis abductum violentia tem-
 „poris, bis eodem tamen, quamlibet reslantibus ventis reuerfum et
 „ardenti discendi studio incensum ab Honorato Carpentario auunculo
 „victum per aliquot menses perexiguum accepisse, vt artes addiceret;
 „deinde necessitate coactum multos annos duram seruitutem in colle-
 „gio Nauarrae seruiuisse; sed cum interdiu dominis suis fidelem ope-
 „ram praestitisset, nocte oleo et lucerna in studia incubuisse.“ Quam
 narrationem ipsa Rami verba a FREIGIO ^l adducta confirmant, qui-
 bus de fortunae pertinacia, quam Lutetiae se expertum esse ait, cum
 ad capeffendas artes ingenuas illuc venisset, conqueritur: id quod
 tamen sibi non puero, sed iuueni accidisse tradit. Traductus autem
 ad hunc bonarum literarum mercatum, cum ineffabili discendi desiderio
 flagraret, et ipse indefinenter literis operam dare coepit, et lectiones
 publicas attente audiuit. Et fuerunt quidem, qui Ramum sine prae-
 ceptore propria diligentiae felicitate ad id doctrinae culmen euasisse
 contendunt, quo postea eminuit. Certe ad MORHOVIUM ^m,
 NAVDAEVM ⁿ et EDMUNDVM RICHERIUM ^o prouo-
 cat, qui *αυτοδιδασκων* Ramum ipse quoque dixerat TEISSIERIUS ^p,
 ideo notatus a P. BAYLE ^q. At si accurato vocis rigore id su-
 mas, falsum est. Ipse enim RAMVS ^r, tres annos sexque men-
 ses in philosophia Aristotelis ex academiae legibus se posuisse operam
 ait, et alio loco ^s, id repetit, factus illud tempus sese logici Or-
 gani libris cognoscendis, disputandis, meditandis traduxisse. Quod
 si vero

Zzz 3

si vero

h) l. c. ex Oratione Rami professionis regiae
 initio habita.

i) Scaligerana secunda p. m. 127.

k) loc. cit.

l) l. c. conf. BAYLE not. B.

m) Polyhist. T. I, L. I. c. II. p. 6.

n) De Studio liberal. c. 5. p. m. 89.

o) In Obstetricae animorum c. II, p. 20.

p) l. c. p. 399.

q) l. c. not. N.

r) Schol. dial. L. V. fin.

s) Animadu. Arist. L. IV, p. m. 136.

fi vero id velint viri docti, quod eos voluisse suspicamur, nouam eum dialecticam non a praeceptoribus hausisse, sed suo ingenio debuisse, nihil dicunt, quod non ipsius Rami assertis consonet, licet fuerint, qui in eo quoque argumento alieno illum vitulo arauisse contendant. Non vero solam philosophiam Aristotelico-Scholasticam didicit, sed et artes mathematicas; in quibus Ioannem Penam, quem in philosophia discipulum nactus est, praeceptorem habuisse, et si iuuenis adhuc esset, contra censuram Baylii demonstrauit TEISSIERIVS^c. Licet enim tunc admodum iuuenis vigeret, erat tamen testibus SAMMARTHANIS^a supra aetatem eruditus, hisque potissimum artibus egregie versatus, adeo, vt, narrante ipso Ramo^e, quamuis valde iuuenis esset, cathedram mathematicam post feuerissimum examen, commendante Ramo tandem obtinuerit. Nec alio testimonio opus est, quam ipsius Rami^d, a TEISSIERIO^b producto, qui e doctis Latine et Graece eruditus Ioannem Penam sibi imprimis mathematici studii adiutorem fuisse affirmat. Obiit autem Pena XXVI tantum annos natus, vnde iuuenem eum Ramo in his artibus praeceptorem obtigisse manifestum est^f. His vero studiis cum pertinax accederet contentio et diligentia inexpugnabilis, iura magistri philosophiae obtinere Ramus potuit. Id hoc pacto factum esse narrat FREIGIVS^g: *Lutetiae magisterii titulum suscepturum pro more et consuetudine scholarum liberam disputandi copiam examinantibus facere coactum fuisse. Problema igitur sumfisse: quaecunque ab Aristotele dicta essent, commentitia esse: Attonitos nouitate et insolentia magistros nostros cum auctoritatem Aristotelis sibi eripiam viderent, irrito conatu per diem integrum magistrandum (vti barbarez vocant) oppugnauisse.* Qui recte quoque obseruat, Ramum ex hoc fortuito successu ansam deinceps ferio ac libere in Aristotelem animaduertendi et inquirendi arripuisse. Ex qua obseruatione patet, ingentes, quos iuuenilis ardor Ramo subdidit spiritus ad parandam sibi gloriae viam prima Aristotelis oppugnandi conamina in eo accendisse. Accinxit se autem potissimum ad examinandum euertendumque Organum Aristotelicum, cuius occasionem ipsi suppeditasse lectionem veterum scriptorum Graecorum atque Latinorum infra probabimus. Valde enim perhorrescebat vir amoeni atque elegantissimi ingenii barbariem sui temporis; cumque nocturna diurnaue manu exemplaria veterum versaret, et haud paruam sibi dicendi scribendique copiam comparauisset, adeo vt annos triginta natus melius Latine scriberet,

c) I. c. Vol. I. p. 305, qui consulendus;

d) In Eleg.

e) Praef. Oper. mathem.

a) Act. prima pro regia profess. mathem. p. 552.

b) I. c. p. 306.

c) Conf. VOSSIVS de Scient. math. p. 355.

d) p. 9. 10.

beret, quam senio proximus ^e, ratus addisci eloquentiam dicendique artem sine dialectica non posse, parum autem huic vsui aptam esse logicam Aristotelicam, ad emendandam differendi et cogitandi artem, quam more veterum dialecticam appellabat, vim animi omnem conuertit, vt haberent, qui bonis literis operam nauant instrumentum, quo ad interpretationem et imitationem veterum auctorum ex quouis genere optimorum possent peruenire ^f, vt ex dicendis constabit. Ita vero hunc scopum se attingere posse sperabat, si ostenderet primo, ineptam esse ad veritatem inquirendam edifferendamque logicam Peripateticam, et inutilia plurima, haud pauca falsa, quaedam vera quidem at manca, et ad vsus minime traducta continere, adeoque reformatione opus esse: sicque remotis obstaculis nouam deinde dialecticam introduceret, quae dicendi cogitandique atque differendi artem omnem secundum veterum mentem luculentis regulis explicaret. Vtrique scopo obtinendo cum se parauisset, prodiere eius cura ^g, licet nondum trigefimum aetatis annum attigisset, *Institutiones dialecticae*, et *Animaduersiones Aristotelicae*, quorum librorum hic logicam elencticam, ille theticam comprehendit, multoties recusus vterque ^h. Et in hoc quidem acerrimam censuram in logicam Aristotelicam exercuit, quidque in ea desiderandum sit, magna libertate exposuit, in illo nouam dialecticae artem instruxit. Non enim contentus ostendisse, qua ratione virtutem differendi, ad quam omnem dialecticae artem reuocabat, natura, doctrina, exercitatione assequi liceat, et de veritate quoque, de qua disceptandum, praecipisse, de contrariis quoque dialecticorum opinionibus sibi dicendum esse statuit, demonstrareque aggressus est, *Dialecticam ab Aristotele et Aristoteleis non legitime institui, cum quod multa dialecticae artis non necessaria praecepta libris Aristotelis logicis conturbentur, tum quod multa necessaria praetermittantur*, vt infra paulo plenius exponemus. Fecit id Ramus et animo magno, et dicendi copia supra modum eleganti atque valente, et libertate, quam aetas illa ferre possit, maiori. Et institutiones quidem dialecticae, quamuis *θετικῆς* scriptae essent, satis Peripateticos iam commouerant, cum in omnia alia Ramus abiret, et viam a Stagirita patefactam non sine contemptu quodam desereret. Ast longe vehementius eorum animos vulnerabant *Animaduersiones Aristotelicae*, quas calamo non modo

e) Scaligerana prima p. 127.

f) Conf. Praef. Institut. dialect.

g) Paris 1543. 8.

h) Paris 1548. qua editione perquam nitida nos

vimur, conf. REIMMANN, Hist. lit. Germ. Vol. III. p. 193. MORHOF. Polyhist. T. II. p. 66. STRUVIUS Bibl. phil. c. II. §. 14. STOLIVS Hist. liter. P. II. c. 2. §. 20. seq. p. 436. seqq.

modo liberrimo, sed interdum quoque ex indignatione paulo intemperantiore scripserat, et in quibus iuuenilis ardor se subinde prodiderat. Nihil enim in omni fere Aristotelis Organo est, quod non reprehendat, et in quo Aristotelicos cum magistro non pueriliter lapsos esse censeat. Cuius ut exemplum lector habeat, en in *Peroratione vniuersae animaduersionis*, totam Aristotelis orationem difficilem rebus, obscuram verbis, toto genere compositionis insulsam atque odiosam vocat, *Commenta Aristotelis labyrintho comparat et Minotauro ait simillima, ob anfractus et Maeandros, quibus inuoluitur, maxime autem commentorum, nugarum, somniorum, ineptiarum, mendaciorum, sophismatum, deliramentorum infinitis labyrinthis coagmentatum chaos se monstrare ac patefacere gloriatur, et se non dialecticae artis confusionem in Aristotele duntaxat reprehendere, non tantum salebras arguere, non solum notes atque accusare, quae in chaos fuerant, ait, sed, quod Aristotelicum logicae confusionis chaos maius est; cum chaos quidem naturali principia rerum licet nondum distincta, inessent integra, in Aristotelico chaos vero et permulta e necessariis principiis desint, et multo plura e nugatoriis et sophisticis redundant, multa quae tribus versiculis commodissime poterant concludi, centenis vanarum argutiarum spinis et mendaciis usquequaque dissipentur.* Ex quibus facile harricabitur lector, non potuisse non Peripateticorum animos, professorumque philosophiae, qui in Organo Aristotelis consenuerant, et quorum phrontisteria hisce mysteriis per totum annum personabant, altissime fauciari instigarique, ut ferocem professorem iuuenem, venerandis Stagiritae canis male dicentem, et leges academiae magno contemptu et fastu conculcantem reprimerent, et honorem professionis suae assertum irent, cogereque aduersarium impune in famam Peripateticae sapientiae grassantem, pedem referre. Et hinc illae lachrymae, quas iam porro delineabimus, cum vehementer crabrones Ramus irritauisset, minori suae tranquillitatis periculo, et maiori veritatis emolumento in detegendis Aristotelicae logicae naevis vitis que versaturus, si nimiam animi vim cohibere, si parcius ista viris obicere, si sine pompa sine inuidia sapere, maluisset. At cum alia omnia Ramo placuissent, et is tempori inferuire prudenter negligeret, maxima inde tempestas ei coorta est, quae tantum non omnem eius fortunam euertit, et inuidiam, malevolentiam, contumelias, terrores, minas ⁱ, et tela acutissima Aristotelicorum ei concitauit, ut ex sequenti narratione patefceret.

§. V.

i) Praef. Animad. Aristot. edit. 1548.

§. V. Vix comparuerant libri dialectici Rami, cum ex his fauillis magnum sibi incendium metuentes professores Peripatetici, ad id extinguendum omnem academiam conuocarent. Prodiit autem delectus ad inuendam cum Ramo pugnam Antonius Goueanus ^k, quem et artis dialecticae peritia et eloquentiae laude cum Ramo paribus viribus pugnam inire posse censebant. Et primo quidem libellis aliquot contra Ramum pugnatum est, plerisque academiae magistris Goueani partes sequentibus, a quibus multis altercationibus priuatis studiis potius, quam publico bono incensis res acta est. Quod cum euentum, quem exoptabant, non haberet, ad vim confugerunt Rami aduersarii, et quod AVDOMARVS TALAEVS ^l narrat, „Ramum repente non ad humanam aliquam et literis vsitatam disputationem ab Academia vocari curarunt, sed ad praetorii tribunalis capitalem contentionem per certos homines academiae nomine rapuerunt, nouique et ante hunc diem inauditi criminis accusarunt, quod Aristoteli repugnando theologiam et artes eneruaret. Hinc Aristoteleorum clamoribus agitatus ad summum Parisiensis curiae consilium traductus est: deinde cum legitimo iudicii more res agi, atque apertius iniquissimae fraudis inuidia percipi videretur, nouis artibus a senatu Parisiensi ad regiam cognitionem disiectus est: qua constitutis quinque iudicibus, binis ex vtraque parte, quinto regia denominatione designato caussam de singulis animaduersionum capitibus dicere iussus est. Haec Talaeus, cuius narrationi eo magis fidem dandam esse recte monet P. BAYLE, quia haec scripsit Talaeus in dedicatione ad Cardinalem Lotharingiae, cuius patrocinio furori et persecutioni Aristoteleorum Ramus postea ereptus est. Prolixius rem explicat, et circumstantias quasdam addit, vitae Petri Castellani scriptor PETRVS GALLANDIVS ^m his verbis: „Cum in hac schola ante annos octo sophista famosus Musis iratis natus, gloriae popularis siti inexplebili praeceps, Aristotele, Cicerone, et Quintiliano petulanter et ignoranter vexatis nullum finem in quemuis auctorem classicum debacchandi facturus videretur, priusquam praesentem literarum statum labefactasset, atque ad suam fibidinem peruertisset, permulti doctrina ac virtute conspicui homines audaciam tam prodigio-

Motus Parisienses ob oppugnatam a Ramo logicam Aristotelicam.

„fam

k) Erat Goueanus natione Lusitanus, puer autem ad patrualem Andream Goueanum in Galliam traductus est, vbi in humaniori literatura institutus ita profecit, vt dicendi Latine fingendique facultatem supra modum assequeretur. Sed et logicam Aristotelicam ita perdicebat, vt iuuenis quidem, cum Ramo congressi, eique Responsum ad P. Rami calumnias pro Aristotele opponere, mox disputationem coram inire auerteret. Ab Aemilio Perreto ad iurisprudentiam amplectendam ductus ita hanc scientiam tenuit, vt eam magno plausu apud Tolosanos, Cadurcos, Valentianos et Gratianopolitanos docere posset, habereturque a Iacobo Cuiacio interpres iuris, inter optimos numerandus, Bellis ciuilibus ex Gallia abire coactus ad Philibertum

Sabaudiae ducem concessit, eique a consiliis secretioribus fuit, obiitque Taurini ex nimio pomelonum vsu, vid. THUAN. ad A. 1565. TREISSIER. ad h. l. T. II. p. 420. GRAVINA Histor. iuris ciu. c. 172. p. 254. seqq. Exrollunt peritiam eius dialecticam Scaligerana p. 174. impietatis eum Caluinum accusasse ait TREISSIER. p. 224. conf. BOUCLER. Scr. hist. sec. XVI. p. 622. alique.

l) In Dedic. academiae ad Carolum Guisae ducem Cardin. Lotharingum, ad quam narrationem prouocat RAMVS in Dedic. edit. recent. Animaduers. Eam repetit LAVNOVS de Fort. Arist. c. XIV. p. 253. seqq.

m) In Vita P. Castellani n. 45. p. 75. seqq.

„sam indignissime tulerunt. Cumque de eo apud regem ita conquesti ef-
 „sent, vt ille pro sua perpetua in literas et literarum professores beneuo-
 „lencia hunc indignabundus ad remum damnatum triremibus addicere sta-
 „tueret, regis animum faceti leporis suauitate emollitum ad sententiam
 „mitiorem Castellanus traduxit. Sophistam nugantem et inepte philoso-
 „phantem ab humanissimo rege nullo capitali supplicio puniendum esse;
 „verum cum doctis hominibus coram grauibus disceptatoribus in disputa-
 „tionis certamen commissum, argumentis conuincendum, et ratione ali-
 „qua leuiore ad sanitatem reducendum. Quorum sententia cum illum rex
 „inscitiae, impudentiae et temeritatis damnatum silentique poena multa-
 „tum vidisset, facile acquieuit, neque acerbius quicquam in eum statuit.
 Quam narrationem mendacii coarguit P. BAYLE, cum et Talaei verbis
 repugnet, et ab inimico Rami grauiissimo profecta sit. Nobis autem non
 ex toto conficta videtur, quamuis facile concedamus, regem optimum et
 literatissimum, et quod ex hac ipsa vita Castellani constat, ob aristocra-
 tiam commendatam Aristoteli non valde fauentem sententiam hanc im-
 probam et duram ob disputationes logicas non tulisse. Nam ipse Talaeus
 addit: *Haec omnia regis, licet omnium regum et humanissimi et litera-
 rum amantiissimi tamen per falsas et improbissime confictas calumnias
 inducti auctoritate confirmantur.* Vnde quae Gallandius refert, de con-
 siliis inimicorum Rami intelligenda esse putamus, qui percupiuisent eum
 ad remos magis quam in cathedra sedentem videre. Quae cum regi ef-
 sent patefacta, oblitisse Castellanum inhumanis cogitationibus, et velitatio-
 nem literariam instituendam regi suasisse. Id quod ipse regiae literae,
 „MDXLIII, VI. id. Mart. scriptae confirmant, quibus innuitur, regem
 „delatis ad aures suas turbis, quibus commoueretur Academia Parisiensis,
 „ob libros P. Rami, institutam eapropter litem in curia regni ad se reuo-
 „casse, ideoque decreuisse, vt qui oppugnaturum se libros Rami obtulisset,
 „Antonius Goueanus, et qui accusaretur, Petrus Ramus, duos singuli vi-
 „ros doctos et insignes eligerent, qui et Graecae atque Latinae linguae, et
 „philosophiae satis essent periti, quibus ipse rex quintum adderet. Ele-
 „gisse autem Goueanum Petrum Danesium, et Franciscum Vicomerca-
 „tum, Ramum autem Iacobum Quintinum, et Ioannem Bellemontanum,
 „ipsum regem addidisse arbitrum Ioannem Salignacum.“ Ex his enim regi-
 „arum literarum verbis constat, regem audire magis vtramque partem,
 „quam inauditum condemnare Ramum maluisse. Recepit mandatum regis
 „debito Ramus obsequio et disputationis pelago se commisit, quamuis de
 „quinque iudicibus tres infensissimos ipse haberet. Addit Talaeus: „Scri-
 „bam vnum adfuisse, qui rationes Rami, et iudicum sententias exciperet,
 „defensionis suae testem Ramum impetrare neminem potuisse. Biduo
 „magna contentione de dialecticae artis definitione et partitione, quae in
 „logici organici libris nullae essent, concertatum est. Tres Aristoteleos
 „iudices primo die contra omnes bene descriptas artis leges iudicasse, ad
 „dia-

„dialecticae artis perfectionem definitione nil opus esse. Ioannem Quin-
 „tinum Heduum, Ioannem Bomontium Parisiensem, qui duo iudices
 „fuerint a Ramo delecti, pro singulari sua eruditione et doctrina censuisse,
 „omnem disputationem, qua via et ratione procederet, definitione pro-
 „ficisci debere, idque per scriptum obsignauisse. Postridie tres iudices
 „Aristoteleos vehementer conturbatos de partitione fuisse assensos, diale-
 „cticae legitimas esse partes inuentionem et iudicium, atque hac de re
 „sententias suas perscripserunt. Verum cum Ramus vrgeret Aristoteleos,
 „igitur a se merito reprehendi, quod propria partitione praetermissa totam
 „dialecticam mille tenebris obruerent, tribus iudicibus ampliari causam
 „placuisse, et in alium diem reuocari, quia ista via Aristotelei superiores esse
 „non possent. Et hunc audiendi Rami finem fuisse, deinceps enim Ari-
 „stoteleos iudices aestuare, rixari inter se et iurgare quod se per impruden-
 „tiam demersissent, vnde incolumes emergere non possent. Itaque ne
 „non damnaretur Ramus, nouum consilium iniisse, vt ab initio tota dispu-
 „tatio retexatur, et adhuc iniudicata induceretur, proque nihilo habere-
 „tur. Id vero Ramum se facturum pernegauisse, coepisseque liberius con-
 „queri, his se iudicibus esse traditum, quibus satis non esset eius senten-
 „tiam tam coeca cupiditate oppugnare, nisi ipsi quoque suam, dictam
 „praefertim et obsignatam, nullo inconstantiae pudore rescinderent.
 „Quare tum Ramum a tribus illis accusatoriis iudicibus, cum eos neque
 „sua conuestione, neque reliquorum iudicum admonitione de tanta vio-
 „lencia deduceret, appellauisse. Postremum igitur illud fuisse, vt tribus
 „Aristoteleis iudicibus infinita potestate, sine auxilio, sine prouocatione
 „iudicium de Aristoteleis animaduersionibus permitteretur. Huic tantae
 „potestati, maiori etiam cupiditati Quintinum et Bomontium concessisse,
 „perscripta tamen ante de vniuersa disputatione sententia, testatos, sibi
 „placere, vt in philosophia, sicut antea semper fuisset, liberum esset, in
 „omnem partem disputare, ex eo autem confesso se discedere, quia se
 „non socios consiliis, sed iniuriae, quae Ramo fieret testes intelligerent.
 „Idemque Ramum ipsum non sine stomacho, cum a tribus illis contume-
 „liose illuderetur, fecisse, et se tempora sperare, dixisse, quibus tales
 „iudices de suo facto nequaquam parem voluptatem essent percepturi: Ita
 „vi victam, vel certe hominum quorumcunque opinione ad tempus op-
 „pressam causam esse condemnatis triumuirali sententia animaduersioni-
 „bus et institutionibus dialecticis.“

Nihil est in hac tota narratione, quod non verisimilitudinis legibus
 faciat satis; nam et testis conditio talis est, vt rem omnem scire potuerit,
 et mentiri voluisse, in re in vulgus nota, et in dedicatione ad Carolum
 Lotharingum Cardinalem, remotis iam inuidiae obstaculis, minime est
 probabile, vnde fidem quoque ei dederunt LAVNOIVS et BAYLIVS“.

A a a a 2

blica.

*) Locis citatis.

blica. In illo traditur: „In congressu disputantium ad infringendam
 „causam Ramum a censoribus appellauisse, quod cum ad regem esset de-
 „latum, praetori urbis Parisiensis eum in mandatis dedisse, ut Ramum at-
 „que Goueanum ad perficiendam disputationis telam cogeret. Resumpta illa
 „apparuisse, quod librorum suorum defensionem absolueret Ramus nequi-
 „ret, adeoque abrupta disputatione submisit se censorum iudicio, qui
 „cum absolueret causam constituerent, Bellemontanum et Quintinum
 „negotio toti se subtraxit. Data autem Ramo potestate alios ex sua par-
 „te eligendi, sententiam tamen trium reliquorum se suscepturum fuisse
 „professum; hosque consideratis omnibus, decreuisset, esse Ramum te-
 „merarium, arrogantem, et impudentem, quod artem logicam conde-
 „mnauerit, quae recepta ab omnibus gentibus ab illo ignoraretur, id
 „quod in animaduersionibus Aristotelicis satis prodiderit, scopum animi
 „malum simul declarando, culpatis iis, quae bona et vera sunt, imputa-
 „tis quibusdam Aristoteli, de quibus nunquam cogitasset, cumulatissime
 „mendacis et calumniis.“ Quae si vera sunt, et pessima causa fuit Ra-
 „mi, et inepte atque imprudenter eam egit. Ast fuisse relationes hostium
 „Rami, quas ad aulam detulerunt, et ex quibus regis mandatum est con-
 „flatum, falsas et commentitias, ex circumstantiis narratis abunde liquet.
 „Quis enim credit, Ramum potestate facta arbitros non suspectos, cum a
 „prioribus defereretur, eligendi maluisse aduersarios, quos in interitum
 „suum coniurauisse nouerat, se submittere, et sententiam eligere, quam
 „internecinam sibi fore praeuidebat? Tacemus alia, verisimilitudinis leges
 „migrantia, quibus luculento exemplo constat, fidem historicam et iuridicam
 „magno saepe interuallo inter se distare. Interim verissimum est, oppres-
 „sum aduersariorum potentia Ramum cedere fuisse coactum, et grauem
 „fuisse expertum iudicem, quem ante actionem contra eum susceptam iam
 „in illum indignatione armatum fuisse, fatentem supra Gallandium audiui-
 „mus. Mirum itaque non est, non consultis iustitiae consiliis durissimam
 „contra Ramum sententiam mandatum regis pronunciaisse, et utrumque
 „librum penitus suppressisse atque proscripsisse, poena non confiscationis mo-
 „do, sed corporis quoque irrogata, si quis vulgare prohibitos libros auderet.
 „Ipsi vero Ramo seuerè interdictum, ne vel in lectionibus suis laudatos libros
 „praelegeret, vel dialecticas atque philosophicas scholas habere villo modo,
 „rege non permittente, auderet. Intelligi autem nullo negotio potest,
 „quanto gaudio Rami aduersarios haec victoria affecerit; id quod graphice
 „delineat TALAEVS, porro narrans: „Auctori animaduersionum et in-
 „stitutionum toto philosophiae regno (non vero Galliae, ut inepte ver-
 „ba Talaei interpretatus est MORERIVS °) velut aqua et igni, graui et-
 „iam poena addita, interdicitur, ne vnquam vel scribendo, vel docendo,
 „in vllam philosophiae partem ingrederetur. Hoc vero non est dialecti-
 „cum refellere, sed dialecticum de suggestu deturbare: atque haec omnia
 „regis,

o) In Dict. hist. v. Ramus, quem ideo castigauit BAYLE l. c. not. N.

regis, licet omnium regum et humanissimi et literarum amantissimi tamen per falsas et improbissime confictas calumnias inducti, auctoritate confirmantur. Constricta itaque lingua, vinculis manibus cum sic afflictus Ramus teneretur, ut Aristoteleia vel impune discerpere liceret, Ramo contra ne mutire quidem liceret, triumphus de tam nobili victoria mirificus agitur, tristis illa et horrenda triumvirum sententia impressis et Latina et Gallica oratione libellis, non modo per huius urbis compita, sed per orbis terrarum loca omnia, quo expectari potuit, promulgatur. Ludi magno apparatu celebrantur, ubi spectantibus et plaudentibus Aristoteleis, omni ludibrii et conuitii genere Ramus afficitur. Quid reliqua his indigniora commemorem, quae tametsi verissima sunt, et memoria recenti tenentur, tamen ita sunt ab honestis studiis aliena, ut verear, ne iis etiam, qui interfuerint et viderint, res tamen incredibilis non facta sed ficta esse videatur. Haec Aristotelici iudicii breuis et summaria historia est. Plurima enim praetereo, quae sine certorum hominum infamia commemorari non possunt. Et hinc magni animi aduersariis Rami succreuerunt, inter quos tum eminebant Ioachim Perionius^p, Iacobus Carpentarius^q et Petrus Gallandius^r. Quorum acerbitate factum, ut non contenti haereseos philosophicae eum infimulauisse, eum quoque perditissimi scepticismi accusarent, eo quod literarum humanarum diuinarumque hostis atque inimicus de humanis diuinisque legibus addubicaret, deque iis dubitare discipulos suos doceret, qui lubricos D. Augulini locos suis auditoribus ad effrenatam et impiam libertatem proponeret, qui quo facilius incautis animis abuteretur, omnes logicas disputationes tollerent^s.

Aa aa 3

§. VI.

p) Ioachimi Perionii (cum Francisco non confundendi) vitam et scripta enarrant TEISSIER, Elog. T. I. p. 382. SAMMARTHAN, Elog. L. I. p. 39. IOVIVS, GADDIVS, LA CROIX, DU MAINE aliique scriptores historiae literariae libris notissimis Essais de literature Nou. 1702. art. 8. Erat adscriptus S. Benedicti familiae denatus 1559. Ciceronis imitatore non infelicem, Aristotelis autem admiratorem superstitiosum facile in eo agnoscat. Et huius quoque scripta nonnulla, castiore, quam Argyropulus fecerat, dictione exprimere conatus est, at cum Latina melius quam Graeca intelligeret et, dictionis elegantiam magis, quam proprietatem sectaretur, officio interpretis non fecisse satis recte est iudicatus. conf. Scalig. Sec. I. 306. Ramum orationibus infestatus est, et vehementer in eum insurrexit. Conf. REIMMANN. Calendar. hist. crit. logicae p. 54.

q) Iacobus Carpentarius Claromontanus, philosophiam Parisiis docuit; doctrinae Peripateticae et Platonicae haud ignarus, utramque autem foede corrumpit, supposita Aristoteli theologia Aegyptiorum mystica. Eam enim cum barbare versam esse a Petro Nicolao Castellano videret, meliorem daturus ex Arabico se vertisse mentitus est, qui ne literulam quidem Arabicam nos-

set et linguarum satis esset imperitus, indignante Casaubono, Casaubonian. p. 18. Prodiit illa versio cum scholiis Carpentarii Paris 1571. 4. et accessit quoque editioni operum Aristotelis Lugdunensi. conf. FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. II. p. 163. Sed et Alcinoi introductionem in Platonem emendatam ei deberi Tom. II. p. 165. observauimus. Infensissimum vero Carpentarium expertus est Ramus, cuius insidiis, quod invidia diceretur, tandem extinctum fuisse Ramum infra dicemus. conf. TEISSIER. L. c. p. 408. Censuram eius reprehendit, et Dialecticam Rami defendit ARNALDVS OSSATVS in expositione in disputationem Iac. Carpentarii, vid. AMELOT DE LA HOVSSAYE in vita Ossati TEISSIER. L. I. T. IV. p. 476.

r) Edidit Petrum Gallandium Aria Artesiae, praefectum habuit Parisiis Collegium Boniuricense, et canonicum ecclesiae cathedralis. Obiit 1559. clarus peritia disciplinarum quae ab humanitate nomen sortiuntur. Comparuit is quoque in controuersis Ramaeis, edita oratione pro Aristotele et schola Parisiensi contra Ramum. Multo saepe Satyrico perfricuit RABELAESIVS in Prol. L. IV. Gargantuae p. m. 210. contentionem utriusque Petri ob has contentiones.

s) FREIGIVS p. 20.

Mutata fortuna Rami.

§. VI. Tulit patienter Ramus quae mutare non poterat, et tempus expectauit, quod emollire inuidiam plerumque solere, et rebus catastrophis imponere sciebat. Neque fefellit spes philosophum; ferentius enim coelum reduxit annus sequens MDXLIV, quo atrox pestis Luteiorum urbem vastabat, et iuuenes literarum studiis dicatos dissipabat, id quod academiae Parisiensi non potuit non funestum accidere. Qui ut deseruescentem mali furore ad pristinas scholas reuocarentur, inuitarenturque ad sequenda, quae deseruerant studia, Ramum non obstante regio interdicto pristino, eloquentiae tradendae muneri restituere placuit. Rediit ergo, frementibus aduersariis Ramus, et pristinam collegii Praelei cathedram occupauit. Quod cum Sorbonae doctores ferre non posse clamarent, ad nouas concertationes deuentum est. Ast sensit inimica gens, mutato tempore totam quoque scenam esse immutatam: re enim ad curiam regni delata, Ramus in eo munere confirmatus est. Quae tamen uenia ad solam eloquentiam docendam uidetur pertinuisse, anno enim MDXLVII demum, Francisco I. rebus mortalium subducto, cum successisset Henricus II, apud quem Carolus Lotharingum Cardinalem Guisianum fuisse potentissimum, nemo rerum Gallicarum peritus ignorat, rescissa sunt, quae Franciscus I. contra Ramum statuerat. „Id quod magnis laudibus extollit Ramus“, et se atque libros suos ipsasque disciplinas illi debere vitam, libertatem, dignitatem, et omnem futuri temporis expectationem gratus fatetur, maximeque praedicat, quod honestae professionis, in qua multos annos versatus esset, ereptam libertatem et praeteriti temporis fructum et solatium sibi restituerit, et interclusam simul viam aperuerit, qua persequendis institutae vitae rationibus talentum exercere tractando, communicare docendo, amplificare quaerendo, Deo denique ipso ac proximo meditata vitae studia atque officia libere praestare valeat.“ Vt vero affantis fortunae aura frueretur, *Institutiones* primo *dialecticas*, tum *animaduersiones Aristotelicas* recudi fecit, easque ita perfecit, ut integro habitu comparerent. Vtrumque librum cardinali inscripsit, et velut nauta tempestati ereptus tabulam suspendit. Moderate autem ista rerum suarum conuersione Ramus usus est; nam non solum quo posset modo, nouitatis inuidiam deprecatus est, „sed declarauit quoque, iniuriarum obliuionem iurare omnesque aemulos ad ingenium atque industriae contentionem ea lege prouocare se velle, ut si se, quod facillimum fit, honestis studiis et vigiliis vicerint, Deo O. M. gratias habeat, quod vel aduersarios sibi deesse noluerit, quos honeste imitari possit.“ Ita vero hac moderatione se commendauit Ramus, ut cum cardinalis patrocini extolleretur, anno MDLI professoris regii eloquentiae atque philosophiae axiomate augetur, senatu regni hanc docendae eum eloquentiae philosophiae prouinciam auctoritate sua corroborante:

c) BANOSIVS l. c. p. 7. 8.

v) In Dedic. Animadu. cui iungenda dedicatio Instit. Dialect.

x) Prodiere elegantiori charactere, Paris 1548.

rante: quo pacto omnia vno ictu tela aduersariorum elisa et persecutiones contra Ramum finem naetae sunt. Ita vero ab insidiis inimicorum tutus emendare philosophiam, propagare nouam dialecticam, reformare scientias, quas sibi demandatas acceperat, perrexit. Cumque mathematicae quoque docendae spartam accepisset, noua nonnulla in ea molitus est, et Euclidem reprehendere non pertimuit. Maxime autem barbaram, quae ex vernaculae vitio irreperat, linguae Latinae pronuntiationem cum reliquis professoribus eicere ex academia tentauit, haecenus enim (quae, ut K voce expresserant). Id quod adeo Sorbonae displicuit, ut manibus pedibusque obniterentur, de cuius rei ridiculis circumstantiis digna est, quae legatur FREIGII² narratio, ut constet, quanta barbaries eo tempore, quo plenus iam dies humanioribus literis illuxerat, in schola Parisiensi regnauerit, et quae bella, quae odia Ramo honestiorem Musarum faciem cupienti obiecta sint. Produunt etiam sequentia Rami fata inuidiam, quam ad tempus superum fauore vicerat, quiescere a persecutione non potuisse, et iam tum periculum illud sub cinere delituisse, quod, cum tandem in flammam erupisset, mortem Ramo miserabilem adduxit. „Teste enim FREIGIO,^a paucis mensibus per geometriae mysteria „peruasisset, nisi cursus industriae per fatalem quandam calamitatem fuisset „abruptus. Acceptis igitur a rege literis ad regiam Fontisbellaquei biblio- „thecam profectus mathematicas superiorum temporum praelectiones ab „initio plenius et vberius retractauit, et considerauit. Et paulo post: In „Germaniam nostram ipsis illis mathematicum amoribus charissimam saepe „respexit, sed viis omnibus terror mortis intentus ac pavor: rumor etiam „Praeli sui indignis modis direpti tum bibliothecae, carissimis quibusque „rebus spoliatae ac depopulatae ad regiam Vincennarum propius urbem „reuocarunt. Quin alia vis etiam grauior accidit, ut e Vincennis per „inuia itinera profugiendum esset, et subinde variis in locis delitescendum. „In fuga tamen et latebris otium lucemque reperit.“ Non addit Freigius causas huius persecutionis, eleganter autem et verisimiliter conicit Baylius, Ramum, qui se reformatorem, quos Hugenotos dicere barbaro vocabulo moris apud Gallos est, partibus fauentissimum ostendebat^b in ciuili, quod anno MDCLXII exardere coepit bello, ob eam causam ista passum fuisse, coactum cedere furori eorum, qui ob edictum, quod a Ianuario mense accepit, contra Reformatos crudelia consilia fouebant,

y) Vid. VOSSIVS de Scient. Math. p. 69. qui culpam, quod alii laudant. conf. TRISSIER. l. c. p. 404. contra hos Rami reprehensiones Euclideas edidit IOANNES PROSCHIVS Apologiam pro Aristotele et Euclide, conf. STRYVVIVS Bibl. Philos. c. II. §. 17.

z) FREIGIVS l. c. p. 24. BAYLE l. c. not. G.

a) p. 26.

b) Huius rei testimonium habet BANOSIVS l.

c. p. 19. 20. his verbis: „Huius zelo inflammatus, publica concione Parisiensis scholae monachos grauius admonuit, ut puriorem theologiam ex Euangelio, relictis sophistarum lacunis, addiscerent. Idola gymnasii Praelei amoueri et recondi iussit, ne conspicerentur. Missae autem raro intererat.“ Sed et reliqua legenda sunt, quae satis probant, multa eum fuisse detestatum, quae sacrosancta illa aetas habebat. Conf. quae habet TRISSIERIVS l. c. p. 403.

bant, et bella intestina ciebant. Accidisse enim istam Rami fugam illo anno, notauit BANOSIVS,^c LANGVETVS * autem retulit, cum rector Vniuersitatis, isti edicto, quod regis tutelam reformatis promittebat, se opponeret, et libellum ideo supplicem reginae Catharinae academiae nomine offerret, Ramum intercessisse, et edictum vulgandum petiisse. Rediere tamen halcyonia, pace inter Carolum IX. et partes Reformatorum inita anno MDLXIII, tunc enim spartam recuperans Ramus, pristino munere fungi quiete potuit, accepto regio stipendio et libertate Reformatae religionis exercitiis libere fruendi. Et tunc quidem ad augendas perficiendasque artes mathematicas se totum conuertit, hisque studiis se ad annum MDLXVII deuotit, quo bellum ciuile secundum exortum est. Tunc enim cum infidiis eorum, qui Reformatos premebant, aliter se eripere non posset, Condaem ducem secutus relictis Parisiis Hugenotarum, quos vocant partibus publice nomen dedit. Otia tamen, quae paulo post subnascebantur, reditum ei ad cathedram concesserunt, libertatemque conscientiae paulo ampliorem; ea vero cum breui tempore durarent, et tertium bellum ciuile oriretur, veniam a rege nactus peregrinationem literariam instituit. Vidit enim intutam ipsi et Reformatis omnibus sedem esse Lutetiam, et maxima ex ciuili bello, quod magnis animorum motibus subinde recrudescere, pericula ciuitati, et praecipue illis, qui a Romana ecclesia diffidebant imminere. Et hinc factum, vt de alia sibi sede dispicere et alium locum atque munus cogitare inciperet. Et in Italiam quidem Bononiam eum honorifice inuitasse scribit „FREIGIUS^d, BANOSIVS^e autem, nullam, ait, esse Christiani orbis nationem, quae Rami sapientiam non amauerit, et praemio laudando redimere studuerit. Amisso enim Romulo Amusaeo (is Romam ad docendum pontificis maximi nepotem Bononia erat traductus^f), „qui „mille ducatorum stipendiis in celeberrima Bononiensi academia docuerat, „Angelum Papium totius academiae consensu illum in eius locum euocauisse: ab Andrea Dudithio imperatoris legato Cracouiam esse inuitatum; „Ioannem regem Pannoniae Albae Iuliae administrandae magna proposita „mercede praeficere voluisse, et chirographo regis obsignauisse.“ Nihil tamen horum accepit Ramus, cuius causa esse videtur, quod inter Protestantes tantum sedem munusque quaereret. Tale enim apud Geneuenses ambiisse, et parario Beza uti voluisse, repulsam autem tulisse, *eo quod constitutum esset Geneuensibus, et in ipsis tradendis logicis et in caeteris explicandis disciplinis ab Aristotelis sententia ne tantillum quidem deflectere*, ex BEZAE Epistolis^g constat. Verisimile itaque est, eum hoc potissimum scopo Germanicarum scholarum inuifendarum consilium cepisse,

c) l. c. p. 28.

*) l. II. ep. 68. p. 201.

hoc loco allegantem obseruauit P. BAYLE l. c. not. N.

d) l. c. p. 36. 41.

e) l. c. p. 9.

g) Ep. 36. p. 202. conf. Ep. 34. p. 197. Conf.

f) Recte id contra Banosium, obitum Amusaei

BAYLE l. c. not. N.

se, vt de certa et secura sibi inter Protestantes fede dispiceret. Inuit iter hoc anno MDLXVIII, dum omnia in Gallia bello intestino feruebant, delatusque ad potiores Germaniae scholas, ob eruditionis praestantiam atque famam multis vbique locorum honoribus cumulatus est, domi autem testamento de facultatibus suis ita disposuerat, vt D. librarum summam professioni mathematicae erigendae, quam Friderico Reusnero destinauerat, adscriberet ^b. Tiguri ⁱ et Basileae magnis honoris testimoniis exceptus est, quam urbem et scholam oratione panegyrica laudauit ^k. Heidelbergam delatus multos ad se vidit confluentes viros doctissimos et iudicio praestantes, qui videre eum gestiebant, *quem velut Herculem diuinitus suae aetati donatum, totumque orbem artium a monstris inutilium et peregrinarum praeceptionum liberantem, et suas cuique arti regiones ac fines certos attribuentem, et rectissimam singulas docendi et discendi viam demonstrantem admirabantur.* Id quod ad eum tum scripsit CHYTRAËVS ^l, cum Heidelbergae agenti Nicolaum Goniaeum, eius videndi conueniendique causa illuc aduolantem, commendaret. Ipse elector Palatinus imagine sua eum donans testatum fecit, quanti eius doctrinam faceret. Ast quem extollebant viri docti studioforum impotens animus tantum non ex vrbe et schola eiecit, cum ferre non possent Aristotelem contemni, quem a praeceptoribus maximopere commendatum accepissent. Narratque ALTINGIUS ^m nonnullos iuuenum studioforum male illum tractasse, amotis scalis ex cathedra arcere conantes disputantium: ei vero discrimini feliciter Galli cuiusdam ereptum fuisse opera, qui humi procumbens dorsum ei substrauerit, per quod, ceu gradum aliquem eniteretur ⁿ. Et FREIGIUS, tum, ait, principali auctoritate ad profitemdum adductum aemulorum clamores inuiso animo pertulisse, tanta quidem constantia, vt aduersarios suae petulantiae pudere merito debuerit. Id quod inuidiae professorum nonnullorum adscribendum esse videtur, qua studiosi iuuenes in Ramum concitati sunt. Valde enim inuouationes eius Peripateticae doctrinae professores vrebant, vnde non viua modo voce, sed et scripto eristico Ramum in Germaniae academiis peregrinantem tum aggressus est Iacobus Schegkianus philosophus Tubingensis, vt in eius vita dictum. Ita vero perlustratis Germaniae academiis, in quibus innumeros sibi fautores amicosque comparauerat, tandem factis in patria induciis ad lares suos anno MDLXXI reuersus est, maximo suo malo. Cum enim feralis illa laniena S. Bartholomaei festo anno MDLXXII inaudita saeuitia iugulis Reformatorem immineret, religionis professio περίφασιν, inuidia Carpentarii causam veram mortis miserabilis suppeditauit, exitiumque

h) Exhibet testamentum BANOSIUS p. 15. illud iam scriptum erat Cal. Aug. 1558.

i) Splendido ibi conuiuio exceptus fuit a Bullingero, cui aderant quoque Lauaterus, Gualterus, Simlerus. TRISSER. p. 401.

k) Titulum ei fecit, Basilea.

l) Epist. p. 547. seqq.

m) In Hist. eccles. Palat. p. 247.

n) Similem intemperantiam passus est a studioforum caterua in Schola Cameracensi oratione habita, anno 1552. FREIGIUS p. 34.

que illi adduxit. Nam quod, professor quidam Mathematicum, in academia Parisiensi, Carpentario cathedra munereque cessisset, Ramus autem, qui ignorantiam eius in his artibus probe norat, se illi consilio opposuisset, conuersa inimicitia in furorem, egregiam occasionem nata est, sanguine Rami vindictam explendi^o. Et tumultu quidem in vrbe eo die excitato, quem nulla non posteritas stupebit, cum peti capita Reformatorum Ramus intelligeret, et quos aduersarios haberet probe nosset, in cellam quandam se abdidit. Ast a sicariis, quos religionis obtentu immiserat Carpentarius, quaesitus atque deprehensus, postquam pecuniam ei multam extorserant, vulneribus quibusdam acceptis, ex fenestra praeceps datus est, effusaque lapsus grauitate intestina a discipulis Carpentarii furentibus per vicos tracta corpusque miserandi philosophi per plateas ab illis raptum et ignominiose habitum tandemque in Sequanam abiectum^p est. Bibliothecam quoque eius directam fuisse tradit NANCELIVS^q.

Virtutes ingenii et animi Rami.

§. VII. Et hanc quidem catastrophem tragoedia Rami nata est, quem meliorem fortem meruisse omnino est fatendum. Fruebatur enim ingenio eleganti et studiis apto, quod nascendi quidem educandique infelicitas retardauerat, cum autem accessisset discendi ardor, et studiorum contentio mira postea fertilitate, per optimos scriptorum veterum et recentiorum libros vagatum, effloruit. Et quamuis fingendi magis, quam iudicandi acumine polleret, lectione tamen exemplisque veterum ita formatus roboratusque est, vt vitia naeuosque eruditionis vulgaris probe perspiceret. Maxime vero artium mathematicarum et historiae philosophicae accuratior, quam possidebat, cognitio multum eius eruditioni profuit, et doctrinam eius mirifice auxit. Illis enim iudicium perfecit, ordinis et perspicuitatis studium auxit et ornauit, methodi leges roborauit; hac fontes errorum in vulgari philosophia detexit, multaque vidit, in quibus plerique eius aetatis coeuebant. Studuit autem dictionis nitore et sermonem ad veterum exempla reuocando, castigatam orationem praeceptis exemploque commendauit^r. Accessit his diligentia indefessa, et inexpugnabile pro amplificandis disciplinis studium, cui, cum caelebs vixisset, facultatum suarum partem haud contemnendam destinauit. His ingenii artibus accessere virtutes animi eximiae, quas vitae eius scriptores mirifice extollunt, multisque exemplis demonstrant^s. Et religionis quidem cultum puriorem ita studiose venabatur, vt ad primitiuae ecclesiae imaginem intiendo, cum in ea, in qua educatus erat ecclesia, plurima dissimilia videret, puriorem rationem non sine vitae fortunaeque periculo eligeret. Tantaque illi curae fuit ecclesiae ad nascentis eius fata restituenda similitudo,

^o) PASQUIER. Recherches L. IX. c. 20. apud TRÉSSIER, l.c. p. 405.

^p) THUANVS ad ann. 1572. citati.

^q) Pag. 20.

^r) Et hinc efficacissima illi eloquentia enata est, cuius memorabile exemplum ex BRANTO-

MI Memoriis Viror. illustr. T. II. p. 55. afferunt BAYLE et TRÉSSIER. ll. cc.

^s) Multa vitae Rami singularia attrigerunt Freigius et Nancelius, qui ab illis, qui ampliora cupiunt, quam locus hic capit, adeundi sunt.

tudo, vt eo ipso anno, quo inhumana eum aduersarii barbaries viuis eripuit, de emendanda inter Reformatos disciplina ecclesiastica cogitaret, quae tamen eius consilia in synodo ecclesiastica reiecta sunt ^t. Ipse cum Heidelbergae esset, sacris magna deuotione publicis interfuit. Tantopere autem ab omni habendi cupiditate abfuit, vt, cum opibus haud contemnendis afflueret, eo quod caelebs atque frugaliter viueret, reditus non modo ad promouenda literarum incrementa, et docendas mathematicas artes destinaret, vt supra dictum, sed et iuuenes literis se tradentes, quos paupertatem impedire in disciplinarum cursu intelligebat, aere suo iuuaret, et stipendiis ditaret. Nec minor castitatis et sobrietatis in eo laus fuit, nam nec Veneris nec intemperantiae macula vel leuissima vquam se inquinavit ^u, et ita frugaliter vixit, vt ad senectutem vsque parcissime vino vteretur, et quietem in stramine modo strato caperet. Maxime autem laudandus in eo est animus in aduersis magnus et erectus, et persecutionis atque iniuriae adeo patiens, vt obseruante FREIGIO ^x „non modo aduersariorum nulli aliquid reponeret, sed etiam cum diuulgatis „per orbem terrarum Gallica et Latina lingua probris esset notatus, publicis ludis ignominiosissime traductus, constricta lingua vinculis manibus „prohibitus, quicquam de philosophia, vel priuatim dicere, scribere, „cogitare etiam (si menti tantum potuisset imperari) prohibitus esset: „aduersus tantas tot acerbitatum plagas vnicum patientiae remedium adhiberet, inque animo semper illud haberet: grata superueniet, quae „non sperabitur, hora.“ Nec aliter incedendum esse statuit, cum iniquitates fortunae patientia tandem vicisset. *Et sibi quidem misero regem Henricum, Herculem videlicet Gallicum, adfuisse, seque quarto abhinc anno ad postulationem Caroli Lotharingi cardinalis, et manibus et lingua soluisse, solutoque eloquentiae et philosophiae docendae, exercendae potestatem fecisse*, ipse gratus agnoscit ^y. Ast ita aduersariorum inuidia superior hoc tantum illos orauit ^z, „vt remouerent publicas potestates, desinerent minas iactare, pericula intentare, formidines obiectione, caeteraque eiusmodi, quibus prope ipsum obruerint, philosophiae „indignissima sophismata cogitare: exemplo vero patientiae suae tandem „aliquando moueantur: qui tanta aequitate animi tot indignitates pertulerit, quanta ipsi iniquitate machinati sint, quique hoc vnum vltionis genus perpetuo iurauerit, vt non modo nullas tot fraudum atque calumniarum poenas optet, sed ne earum quidem auctores scriptorum suorum „litera dignos existimet, eo quod patientia et constantia ad honeste viuendum, non stultorum et ignorantium poena et infamia sibi opus esse „duxerit.“ Quod pulcherrimum, quod a philosophia et religione Ramus

Bb bb 2

petie-

^t Vid. BEZA Ep. 67. BAYLE loc. cit. not. M. conf. AYMON Synod. nation. des eglises reformées de France p. 122. seqq.

^u) BANOSIVS p. 43.   ^x) p. 34.

^y) In oratione habita anno 1551. apud BAYLE l. c. not. L. ex quo loco patet, vsque ad annum 1547. tantum eum eloquentiam doquisse.

^z) In Dedic. Animadu. Arist.

petierat, praesidium omnino laude dignum et commendandum est omnibus, qui ignava opera philosophari non erubescunt. Talis cum esset, et viuis magna inter eruditos auctoritate vixit, vt supra dictum, et post indignissima fata vehementer laudatus a viris doctis est; quorum testimonia cum collegerint TEISSIERIVS ^a, BAYLIUS ^b, POPE-BLOVNTIUS ^c, STOLLIVS ^d et scriptores historiae literariae alii in vulgus noti, ea hoc loco cumulare, breuitatis studio omittimus. Legendi autem sunt libri viri doctissimi, et egregie in veterum voluminibus versati, vt intelligatur, inter ornamenta ciuitatis eruditae sui temporis eum esse merito referendum ^e.

Culpata in
Ramo.

§. VIII. Non tacendum tamen fuisse nonnulla, quae passim in Ramo reprehenderunt viri docti. Et Peripateticorum quidem culpationes non moramur, infenso enim in Ramum animo eos fuisse constat, eo quod auctoritatem idoli sui labefactare esset ausus. Ad quorum numerum BEZA ^f quoque referendus est, qui pseudo-dialecticum, hominemque ad turbanda optima quaeque comparatum appellat, et cognominatum fuisse iam pridem a doctis multis *ὁσον ἀγνος* scribit. Sed fuerunt quoque alii, etiam Aristoteli superstitiose non addicti, quibus *καυοφιλία* et innouandi studium, cui pares tanto conatui vires non attulerit, vehementer displicuit. Inter quos primo loco ponendus est magnus VERVLAMIVS ^g, qui cum philosophiam maxime realem et ad recludenda naturae adyta comparatam cuperet, ferre non potuit, ad differendi artem, more sopherarum, Ramum totam philosophiam reuocauisse. Inde acris illa, quam de Ramo tulit, censura enata est: *Ne vero cum hanc contra Aristotelem sententiam fero, me cum rebelle eius quodam neoterico, Petro Ramo conspirasse augurere. Nullum mihi commercium cum hoc ignorantiae latibulo, perniciosissima literarum tinea, compendiorum patre, qui cum methodi suae et compendii vinculis res torqueat et premat, res quidem, si qua fuit, elabitur protinus et exilit, ipse vero aridas et desertissimas nugas stringit. Atque Aquinas quidem cum Scotto et sociis etiam in non rebus rerum varietatem effinxit, hic vero etiam in rebus non rerum solitudinem aequauit. Atque hoc hominis cum sit, humanos tamen vsus in ore habet impudens, vt mihi etiam pro sopheris praeuaricari videatur. Nec multo clementius illud quod velut *ὡς γιν ὁ γμα* iuuentuti tradendum inculcauit LIPSIVS ^h, nunquam illum magnum fore, cui Ramus est magnus. Tacemus aliorum, his duumuiris inferiorum reprehensiones, collectas a POPE-BLOVNTIO ⁱ. Maxime vero displicuit viris doctis, quod sola differendi arte, eaque intra certos methodi nouae cancellos redacta et carcere conclusa contentus a reliquis philo-*

a) Loc. cit.

b) l. c. Audit ei l'homme universel.

c) Cens. celebr. auct. p. 722.

d) Hist. Lit. P. II. c. 2. p. 437.

e) Eorum indicem suppeditat TEISSIER. l. c. p. 417. seqq.

f) Ep. 67.

g) Imper. philos. Vol. III. Opp. p. 462.

h) Epist. miscell. Cent. I. ep. 89.

i) Cens. cel. auct. p. 721. seqq.

philosophiae partibus, imprimis disciplina naturali abstinerit, quo pacto philosophiam realem plane omiserit. Qua de re quid visum fuerit Riolano apud MORHOIVM * legendum est. Nec desuerunt, qui plagii suspicione eum onerarent, crederentque, inuectivas atque reprehensiones Aristotelis eum non suomet ingenio debuisse, sed lectioni Vallae, Agricolae et Viuis †; nec esse hanc suspensionem ex toto vanam, omnino fatendum est, quamvis ipse dialecticae nouae formam et maiorem animaduersionum Aristotelicarum partem eius doctrinae debere inficiari nemo a partis studio alienus possit. Et esse in Ramo multa quae culpari queant, non diffitemur, maximeque philosophiae verbalis magis quam realis studium notari posse recte iudicantibus putamus, cum loquaces magis quam sapientes efficere apta sit dialectica Ramea: at laudandum tamen esse viri insigniter docti ingenium elegans et doctrinam, tum imperterritum in euellendis antiquitatis praediciis animum, cogitandam quoque istorum temporum conditionem putamus, quibus ita disciplina omnis recta atque castigata euiluerat, ut mirum non sit, in ea negligentia reprehendenda nonnullos, et cum illis Ramum, modum excessisse, studioque partis ductos ad λογισμαχίας, quas Ramo et sequacibus obiicit SAM. WERENFELSIVS †† declinauisse, errores nonnullos admisisse pro veritatibus, eaque quae bona sunt in Aristotele videre noluisse. Placet venerandi WALCHII ††† sententia, cui plane subscribimus: „Petrus Ramus, ita scribit, non omnia effecit perfecta, quin etiam existimamus, ipsum multa maxime necessaria atque vtilia logicae momenta reliquisse intacta, item ea, quae tradiderit adhuc posse emendari; etiam nonnulla momenta attulisse, quae sua carent vtilitate. Attamen vel ideo singulari dignum habemus laude, quod primum seruituti philosophicae sese obiecerit fortiter, suoque demonstrauerit exemplo, veram philosophiam non pendere ab auctoritate aliorum. Deinde Ramus in eo meliora praestitit, quod disciplinam logicae ex elegantioribus literis illustrauerit, adeoque ipse vsus declarauerit verius quam scholastici, quorum dialectica semper in tenebris cogitationum erat defixa, nec quicquam ad alias scientias aut vitam afferebat. - - Quamuis hac feliciori philosophiae tempestate, haud necesse sit Ramum defendere atque commendare, aut censuram quandam in ipsum facere, quum vera philosophiae doctrina ita culta et in aperto posita est, ut sectam Rameam iterum stabilire, aut impugnare nefas fere haberetur: aequitas tamen postulat, cuique meritam laudem attribuire, nec pro quavis affectuum libidine quendam perstringere. Sufficit Ramum idem ius ac eandem libertatem cogitandi habuisse atque vsurpauisse, quam adhibuit Aristoteles, quum multa a praeceptoribus tradita emendaret, ac propria iudicii facultate inquireret in veritates.

Bb bb 3

Quam

k) T. II. Polyhist. p. 65.

SIER. I. c. p. 402. 411. 414. HORN. Hist. philos. L. VI. p. 320.

l) RAPIN. Reflexions sur la logique p. 624. RECHERMANN. Praec. log. tr. II. c. 4. T. 15-

m) De Logomach. erud. c. 3. Dicitur ea de re infra. n) Parerg. acad. p. 624.

Quam sententiam et veritate et aequitate se commendare, ut lector usque iudicio et a partis studio alienus per se videt, ita ex illis, quae de philosophia Ramea distincte magis porro dicturi sumus, dispalescet.

Observationes de dialecticae reformatione a Ramo suscepta.
I. *Occasio conatus huius.*

§. IX. Cuncta vero, quae de disciplina Rami observatu digna et totam Rameae philosophiae contentionem illustrare apta sunt, observationibus aliquot complectemur.

I. Ante omnia qua occasione Ramus ad consilium emendandae artis differendi, id est, dialecticae pervenerit explorandum est, sine hoc duce enim in historia Rameae philosophiae palpabimus magis quam cernemus. Ipse autem rem totam in *libro quarto Animadversionum Aristotelicarum* enarravit, omnino audiendus, cum dicendis amplissimam lucem accendat. Ita vero dicto loco scribit: „Candide et simpliciter explicabo, quomodo Aristotelis tenebris liberatus sum. Cum tres annos sexque menses in philosophia Aristotelis, ex academiae nostrae legibus posuissim, logicis Aristotelis libris cognoscendis, disputandis, meditandis (ex omnibus enim Aristotelis libris logici praecipue toto triennii tempore clamantur et reclamantur) cum inquam tempus illud ita traduxissem, et iam ut absolutus artium, scilicet magister philosophica laurea donatus essem, subducta aetatis meae ratione in Aristoteleis artibus consumtae, consideravi quibus in rebus logicas Aristotelis artes, (quas antea tot clamoribus et sudoribus didiceram,) imposterum exercerem; non in historia et antiquitate rerum prudentiorem, non in dicendo disertorem, non in poësi promptiorem, non denique vlla in re me sapienterem factum deprehendi. Hei misero mihi, ut obstupui, ut alte ingemui, ut me naturamque meam deploravi, ut infelici quodam miseroque fato et ingenio a Musis prorsus abhorrenti me natum esse iudicavi, qui nullum fructum eius sapientiae quae tanta in Aristotelis logicis praedicaretur percipere, aut cernere tantis laboribus potuissim. Ne igitur omnino nihil agerem, redii ad intermissa quadriennio iam ante studia eloquentiae, atque in his erudienda iuventute me ipsum exercui, ita tamen, ut ad inclusam illam de Aristotelis logicis opinionem et persuasionem perpetuo respicerem. In omnibus enim poëtarum et oratorum lectione vigilavi, laboravi, modis omnibus contendi, an fieri posset, ut logicos Aristotelis libros ad aliquem eruditionis usum reuocarem. Principem dialecticae distributionem in Cicero et Quintiliano de inventionem et iudicio legi, sed legi magis ex more temporum nostrorum, quae de his praeceptis tantum disputarent, usum in his nullum quaerent, quam penitus cognovi: nec ex illis auctoribus id admodum percipere potui, cum uterque inventionis magis varias artes quam distinctum usum, neuter autem iudicii doctrinam, quae potior esset, explicaret: sed dispositionis nomine multa confunderet: ut mihi videren-

o) Adiciendum memoriis Rameis, eum, quod singulis lectionibus unam tantum auctoris veteris paginam explicaret, dictum paginarium, ad-

eo vero male literas pinxisse, ut vix legi possent: TRISSIER. l. c. p) p. m. 136.

„derentur eam partitionem potius auditam recitare, quam perceptam et
 „cognitam declarare. Aliquot post annis, cum infitus ille iuuenilis per-
 „suasionis amor huc me perpetuo reuocaret, Aristoteli totum denuo me
 „dedidi: diligenter obseruavi, publice, vt maioris diligentiae necessitatem
 „mihi ipsi imponerem, explicauit: falsis etiam laudibus, quas tunc veras
 „arbitrabar, exornaui: et quamuis nihil adhuc solidae vtilitatis in tota com-
 „positione logicorum Aristoteleorum cernerem, aliquid tamen in partibus
 „quibusdam deprehendi. Quare non desperaui, immo vero omnes omni-
 „um hominum libros, qui de hac arte editi essent, morose peruestigauit:
 „multos et Latine et Graece conscriptos reperi, vnum etiam Hebraice: in
 „quibus omnibus nihil nisi Aristotelicae huius logicae contractas quasdam
 „sententias reperiēbam: pauci quidam nonnihil in partibus quibusdam re-
 „prehendebant, summam tamen vniuersae confusionis sequebantur, nul-
 „lum vsum, quod caput tamen rei fuerat, aperiebant. Vnus Agricola vo-
 „luit hic aliquid melius quam potuit. Incidi tandem in Galeni librum de
 „decretis Hippocratis et Platonis: qui mihi locus primus ad bene speran-
 „dum fuit. Nam cum illuc multa Hippocratis et Platonis dialectica decre-
 „ta sum admiratus, tum illud per mihi mirum fuit, quod in illa dialecticae
 „laudis contentione Galenus Hippocrati, (quem vt Deum quendam cole-
 „ret) non Aristotelem, quem artis huius inuentorem et perfectorem cre-
 „dideram, sed Platonem, tanquam in hac arte philosophorum omnium
 „principem compararet. Sed tamen hac Hippocratis et Platonis compa-
 „ratione non tam sum satiatus quam excitatus, ad omnes Platonis dialo-
 „gos, qui de dialectica aliquid praecipere, perlegendum. Hic vt verum
 „fatear, optatissimus mihi et gratissimus salutis portus fuit. Ex Socratis
 „enim sermonibus, cum varia variis locis de argumentorum generibus fe-
 „ria et vtilia praecepta cognoui, tum vero clarissimam illam methodi lu-
 „cem clarissime vidi, vt ars via et ordine traderetur, primo loco defini-
 „endam summam, tum partes omnes definitionibus et exemplis declaran-
 „das esse, id etiam valde probaui et amaui, quod Socrates in falsis opinio-
 „nibus refellendis id vnum maxime sibi proponeret, vt eos, quos contra
 „disputaret, a sensibus opinionum et testimoniis hominum auocaret, tra-
 „duceretque ad aequitatem animi, et iudicii libertatem, quia philosophis
 „stultum esse censeret hominum sententiis (quae plerumque mendaces es-
 „sent et fallaces,) potius temere commoueri, quam rei cognitae, et ex
 „omnibus causis perceptae constanter assentiri. Quid plura? Coepi ego-
 „met mecum, (cum alio enim id mihi religiosum fuisset) sic cogitare:
 „Hem? quid vetat paulisper *συνταξιζεν* et omissa Aristotelis auctoritate
 „quaerere verane et propria dialecticae sit Aristotelis doctrina? fortasse
 „enim philosophus iste sua nos auctoritate decepit? vt mirum esse mihi
 „diutius non debeat, si fructum, qui nullus inesset, in his libris non inue-
 „nerim. Quid si commentitia ista sit doctrina? nonne frustra me torqueo
 „et crucio, vt e sterili, et arido solo fruges capiam? Sic itaque animatus,
 „et

„et sacris Aristoteleae superstitionis tantisper exemptus, ad Aristotelis le-
 „ctionem redii, vt intelligerem, qualis esset Aristotelea logica: quaesui
 „primo ex methodi doctrina, quam docet Plato, logicae in logico Ari-
 „stotelis organo definitionem: repetito opere nullam reperi: commemini
 „tum dialecticae partitionis, quam in Cicerone et Quintiliano legeram,
 „et tantam lucem tamque mentis humanae in inueniendo et disponendo
 „propriam, cum studiosus essem contemplatus et admiratus, ad Aristote-
 „lis logicam conuersus obstupui: chaos quoddam mihi videre visus sum:
 „sic inuentionis dispositionisque partes inter se sine definitionibus, sine
 „partitionibus, sine popularibus et perspicuis exemplis confusas animad-
 „uertit. Ac cum me ab Aristotele falsa scholasticae opinionis persuasione
 „deceptum cognoui, ignoscite mihi Aristotelei, si vere et simpliciter vo-
 „bis loquor, quo me tum gaudio exultasse, qua laetitia affectum esse,
 „qua animi voluptate percussum creditis? - - Itaque pro tanto tam gratae
 „liberationis munere Deo O. M. gratias immortales nomine Platonis ha-
 „bui, quod eum mihi nauclerum praeuisset, per quem ex tam longin-
 „qua iactatione tot fluctibus, tot tempestatibus ereptus, tandem incolu-
 „mis aut portum attingerem, aut certe propinquam terram aspicerem.
 „Nam tamen princeps illa dialecticae distributio viam mihi monstrare po-
 „tuit, tamen sine Platonica methodi luce, sine Platonica philosophandi
 „et quaerendi libertate progredi recta, ac sine errore non potui.“ Habes,
 „lector, longum quidem, at illustrem plane locum, qui initia philosophiae
 „Rameae tibi pandit luculenter, et ad quem eos, qui historiam Rameam at-
 „tigerunt, non respexisse merito miramur. Si enim ad eum attendissent,
 „minime disputauissent, vtrum Ramus plagiarius sit nec ne? vtrum *avro-*
 „*didaxilos* ad philosophiam accesserit? vtrum ex logica Platonica vel Stoica
 „profecerit? vtrum Agricolae meditationibus vsus sit, et quae similia quaeri
 „in historia Rami solent. Ea enim omnia ex hoc vno loco definiiri possunt
 „clarissime, demonstrarique, Ramum, nec a sui temporis philosophia fuisse
 „imparatum, nec veteribus nihil debuisse, nec Agricolae sua denegasse,
 „suo autem quaerendi studio, et Platonicae dialecticae beneficio ad eam
 „artis differendi perfectionem peruenisse, quam postea totis viribus exco-
 „luit. Maxime autem memorabile ex hoc loco est, assertam primo dubita-
 „tionem philosophicam, et eversa eius ope auctoritatis et antiquitatis scho-
 „laeque praedicia viam ipsi parauisse, vt ex veterum obseruationibus ea
 „sibi eligeret, quae inueniendi, iudicandique facultatem iuuare posse cre-
 „deret, quibus vsus nouam ipse viam ingredi posset. Iure itaque suo ecle-
 „ctici philosophi nomen sibi vindicat Ramus, qua libertatis cupiditate in-
 „ductus iam quid porro in reformatione Dialecticae susceperit, enarran-
 „dum est.

II. *Consilia*
Rami emen-
dandae dia-

II. Duplici nempe via ad eam, quam sibi praefixerat metam curren-
 dum esse statuit, vna, quae obstacula remoueret, quibus omnis ars dia-
 lectica corrumpetur, et vera eius ratio impediretur, quaeque ex Ari-
 stotelico

stotelico organo oriri sibi persuadebat: altera quae nouam differendi se- *lecticae elen-*
 cundum veritatem artem melius et distinctius explicaret. Illum laborem *ctica.*
 elenchticum, hunc theticum esse probe intelligebat. Et illud quidem fa-
 xum vt felici successu volueret, posita dialecticae definitione, quam Ari-
 stotelem neglexisse conquereretur, de toto eius habitu iudicabat. Cum-
 que ex vocis *διαλέγεσθαι* significatione et exemplis dialogorum Platoni-
 corum statuisset, esse eam artem bene recteque differendi, secundum hanc
 notionem non modo totum dialecticae ambitum est complexus, sed et
 Aristotelis logicam exegit. Quaecunque igitur aut ad differendum
 apud Aristotelem nihil facere intellexerat, aut quae impedire credebat,
 aut quae desiderari iudicabat, ea omnia Aristotelicis obicienda esse con-
 stituit. Ex veterum enim testimoniis sibi compertum esse contendebat,
 „Platonem veterum inuenta dialectica mirifice amplexatum diligenter ex-
 „ercuisse, docuisse etiam sapienter et copiose auxisse, nec vllum fere ge-
 „nus esse argumenti, de quo non aliquid praeceperit, tantique hanc
 „vnam artem fecerit, vt omnium artium reginam deamque faceret, per-
 „petuoque nouis eam laudibus afficeret. Et haec veritatem dialecti-
 „cam, quaecunque inuenta esset, veritatisque vtilitatem simplicem et
 „nudam fuisse, deinceps vero turbari et corrumpi coepisse. Platonem
 „enim secutum Aristotelem, quanquam viuus antiquum inuestigandae ve-
 „ritatis morem retinuerit, et syllogismorum simplicium artem repperit,
 „et vtilitatem proposita in vtramque partem perpetuae disputationis ex-
 „ercitatione vberiore reddiderit, tamen ambitione et vano superiores
 „vincendi studio suis scriptis et artem totam, et artis vtilitatem et exerci-
 „tationem magna ex parte conturbauisse, eamque mille tenebris inuoluisse,
 „et in eorum quibusdam dialecticae artis vsum ad scholasticas altercatio-
 „nes transtulisse, idque malum repertis et notatis coniunctorum syllogi-
 „smorum modis vehementer Peripateticos et Stoicos auxisse.“ Hac opi-
 nione occupatus, Aristoteleam dialecticam mira pertinacia oppugnare coe-
 pit, id demonstraturus: „Dialecticam ab Aristotele et Aristoteleis non
 „recte institui, cum quod multa dialecticae artis non necessaria praecepta
 „libris illis conturbentur, tum quod multa necessaria praetermittantur,
 „multo etiam plura redundant. Vsum vero dialecticae artis totum ad
 „scholasticas et sophisticas altercationes esse traductum; adeoque humani-
 „tati, cui detracta esset, reddendam eam et restituendam esse.“ Longum
 esset, et lectori forte molestum, exponere, qua ratione per omnia lo-
 gicae Peripateticae capita, initio facto a definitione dialecticae, hoc quod
 sibi proposuerat, opus fuerit profecutus, quidque circa definitionem,
 partitionem, et partes, nempe inuentionem et dispositionem monuerit,
 qua ratione doctrinam Peripateticam de terminis, praedicabilibus,
 praedicamentis, interpretatione, syllogismo, analysi, topicis et sophisticis
 singulis

g) Animadu. Arist. P. I. p. 2.

r) l. c. p. 6.

singulis libris euersum iuerit: haec enim prolixiora sunt, quam ut heic locum capiant, quique ea nosse cupiunt, non sine delectatione ipsas Rami animaduersiones adire poterunt, in quibus more suo iucunde et eleganter differit. Sufficit monuisse, confusionem, tenebras contradictiones, ineptias, altercationes, defectus et pueriles nugae Ramum vbiq; deprehendisse. In quibus cumulandis eum nimium fuisse, in quibusdam aut ignoratione elenchi, aut affectu praeter mentem Aristotelis de nonnullis disputauisse, et imprimis supposita definitione arbitraria et nominali dialecticae, ad hanc modo normam organum Aristotelis totum examinauisse, sicque haud semel in verborum contentionem incidisse, facile viris doctis, qui in Ramum calamum strinxerunt, concedimus, nec omnia in Ramo aut laudamus aut excusamus, quem potuisse temperanter magis et moderate ea vrgere, fatemur. Ast nec hoc negauerit rerum peritus, multa acute vidisse Ramum, plurima praeclare monuisse, vulnera logicae Aristotelicae mascule tetigisse, et ita viam haud contemnendam aperuisse sectariae Aristotelis seruituti se eripiendi, et ad liberiores auras elabendi. Optandumque omnino, virum quendam doctum, instituta comparatione inter reprehensiones Vallae, Agricolae, Nizolii, Rami, Patricii et Gassendi cum Aristotelicis, ostendere, in quibus conspirauerint, in quibus diuersam viam inierint, quibus armis sectariam philosophiam adorti sint, quae contentionis ratio inter philosophiam eclecticam et sectariam fuerit, quid illa inde fuerit lucrata etc. Ex quibus prudentiam philosophandi mire instrui posse nemo rerum peritus est, qui negauerit.

III. *Negata
librorum A-
ristotelis γυ-
νησις.*

III. Non contentus autem Ramus, Aristotelicis organum eripuisse, quo ad referenda philosophiae mysteria uti possent, quo pacto alias quoque Lycei scientias, maxime metaphysicam^{s)}, perdi necesse erat; ipsa quoque Aristotelis scripta genuina paucissima supereffe Peripateticis obieciat, et vel plane supposita, vel interpolata tamen esse contendebat. Dialecticos autem Aristotelis libros plures quam centum fuisse assererat^{t)}, quorum sexdecim tamen hodie legantur, si tamen sint Aristotelis. Quod quibus fundamentis nixus dixerit, ex eo intelligi potest, quod de fortuna librorum Aristotelis tomo primo diximus. Ita vero lethali vulnere causam Peripateticorum affligebat, quos ne Peripateticos quidem γυνησις esse, ita demonstrare satagebat. Quam reprehensionem ita exasperabat, ut diceret, dialecticae vim totam ab Aristotele, primum tum multo magis deinceps ab Alexandro Themistio ceterisque recentioribus Graecis praefertim, deinde Latinis Aristotelis sectatoribus fuisse deprauatam, ut non ad vllum humanae prudentiae fructum, sed ad clamorem altercationis sophisticae ineptissimum referretur.

IV. *Scopus
Rami ecle-
cticus.*

IV. Recte fecisse Ramum, quod abiecto Peripateticae seruitutis iugo libere de rebus ad veritatis disquisitionem et enuntiationem pertinentibus philo-

s) Conf. SOREL. de Perfect. hom. P. III. p. 493. REIMMANN. Hist. lit. Germ. Vol. III. p. 593. Vol. IV. p. 92.

t) Animadu. Lib. I. p. 3. 4.

philosophari coeperit, nemo in hodierna philosophiae eclecticae luce erit, cui sanum est synciput, qui non vltro concefferit. Et in eo quidem multo magis laudandus est, quod cum vidisset, omnem dialecticae virtutem ad scholarum altercationes et inutiles lites referri, maiorem ex ea vtilitatem quaesiverit. Nam non scholae, sed vitae philosophandum esse, ipsa nos philosophiae indoles, et ratio congenita homini docet. Ast id ipsis Peripateticis inculcabat Ramus, „et se contendere modis omnibus afferebat, vt ad augendos iuuenilis industriae fructus, et ad minuendas longi temporis molestias docendae et exercendae in philosophia iuuentutis commendiaria quaedam via ex veterum et philosophorum et oratorum institutis, ex regum et pontificum legibus reuocetur, vt denique dialectica ex vfu naturalis et humanae rationis tota describatur, descriptaque explicandis poetis, oratoribus exponendis, examinandis philosophorum omniumque hominum sententiis, scribendo de rebus omnibus et dicendo, omnium denique fructu humanitatis exquirendo tractetur et exerceatur.“ Vnde in ipsius dialecticae praefatione, se, ait, *artis exercitationem tam late adhibere, quam longe pateat vis naturae et artis, vt iuuentus huic disciplinae dedita, propositi vel poetae, vel oratoris, vel cuiusuis exempli consilium ex argumenti genere, iudicium ex conclusionis specie, methodum ex perpetuo dispositionis ordine perspiciat, aliquid deinde simile conetur et efficiat, atque omnes artis partes ad confirmandam ingenii solertiam et animi mentisque prudentiam exprimat: in eoque rhetoricae cum dialecticae exercitationem et vsum scribendo dicendoque coniungat.* Quae omnia in se spectata commendanda omnino esse et laudanda in Ramo, nemo temere inficias iuerit.

V. Hunc vero finem vt obtineret, dialecticam ex vocis significatione ad differendi ordinem et ex veritate artem retulit, cuius obiectum, vel de quo differitur, cum sit quaestio, omnem dialecticae operam circa eius partem, quae antecedit, et quae consequitur, versari dixit. Et quoniam differendi et eloquendi artem, vt ipsius verbis modo diximus, coniungebat, ex partibus rhetoricae, inuentione, dispositione, eloquutione, memoria et pronuntiatione, siue actione, eloquutionem et actionem tantum propriam esse rhetoricae censuit, inuentionem autem et dispositionem logicae vindicauit. Prius Ciceronis imitatione, (quem potissimum ob oculos habuit) inuentionem, posterius iudicium nuncupauit, ex qua distributione tota tractatio dialecticae, in duas partes facta est, quarum vna de inueniendis argumentis, altera de disponendis agit. Et argumentum quidem esse ait, quod ad aliquid arguendum affectum est; quales sunt singulae rationes solae et per se consideratae, id quod non de medio tantum termino, quem Aristotelici vocant, sed de quavis enunciationis parte secundum Ramum intelligendum est. Ipsam vero propositionem axiomatis nomine definiuit esse dispositionem argumenti cum argumento, qua esse

V. Summa
dialecticae
Rameae.

Cc cc 2

aliquid

u) Dedic. Animadu.

aliquid aut non esse iudicatur. Argumentum autem in artificiale et inartificiale diuidens, quorum illud ex arte, hoc ex se arguit, artificiale vel ut primum vel ut ortum considerat, illudque vel absolutum et simplex vel comparatum esse ait, absolutum porro diuidit in consentaneum et dissentaneum: atque consentire rei argumentum dicit vel absolute vel modo quodam. Et ad illam quidem classem causam et effectum, ad hanc subiectum et adiunctum refert. Dissentaneum vero in diuersa et opposita partitur, haec in disparata et contraria; atque haec ipsa in relata, aduersa, contradicentia, priuantia. Similiter comparationem statuit esse vel penes quantitatem, ut sint paria aut imparia, maiora aut minora, vel penes qualitatem, qua sint familia atque dissimilia. Argumentum quoque ortum a primo habere species dicitur, coniugata, notationem, distributionem, definitionem, seu descriptionem, inartificiale ad testimonii vel diuini vel humani classem reuocat. Et hac quidem argumentorum, siue terminorum serie constituta, quodlibet eorum describit, quibusque regulis, ex natura eius petitis constat, explicat, quae tamen omnia apud ipsum legenda sunt, cum descriptionis nostrae specialem logicae historiam non poscentis modum excedant. Et haec quidem libro priore profequitur; posteriore de iudicio argumentisque disponendis tractat. Diuidit autem iudicium in axioma et dianoëam, Axioma autem, quod ex Stoicorum logica accepit, idem Ramo est, quod Peripateticis propositio seu enuntiatio, dianoëa idem quod ratiocinatio, syllogismus, et ratiocinatorum consecutio atque methodus. Ex quo intelligi potest, quid in dialectica Rami sit axioma, supra iam definitum, curque dispescuerit in affirmatum et negatum, verum ac falsum, illudque in contingens et necessarium, nempe quod vel ita verum est, ut falsum quoque esse possit, vel quod necessario verum est, ut falsum esse nunquam possit, quo scientiam refert. Quod cum cardinem rei tangat, axioma necessarium secundum proprietates eas, quas iam definiuerat Aristoteles considerauit, ut nempe sit, de omni, per se, et vniuersaliter primum, cuius scilicet consequens et antecedens de se reciproce praedicari possint. Quia vero axioma vel simplex est vel compositum, vtriusque naturam describit, illudque considerat prout vel generale est, vel speciale, vel particulare, vel proprium; hoc, prout vel copulatum, vel congregatum, vel disgregatum est, quod vel discretium vel disiunctum esse dicit. Quo pacto omnem iudicii axiomati ambitum complectitur. Dianoëa autem Ramo dicitur, cum aliud axioma ex alio deducitur, vnde syllogismus exoritur atque methodus. Et syllogismus quidem, ait, esse, quo quaestio cum argumento ut posito antecedente necessario concludatur. Ita scilicet quaestionem de dubio axioma, adhibito tertio argumento, cum quaestione comparato, illustrandam esse censebat. Syllogismi, iuxta Rami mentem duae partes sunt, antecedens, quod propositione et assumptione constat, et consequens, quod est ipsa conclusio. Si antecedentis pars vna deficit, enthymema oritur,

tur, si qua accedat, profyllogismus. Eum autem vel simplicem constituit, vel compositum, illumque diuidit in contractum et explicatum. Contractus est, quando argumentum, quasi in exemplum assumitur: explicatus, quando omnes eius partes exprimuntur. Huius quoque species, id est figuras facit duas. Vnam quando argumentum, id est medius terminus tam in propositione, quam in assumptione sequitur; alteram quando argumentum antecedit in propositione, sequitur in assumptione. Quo modo et secundae et primae figurae Aristotelicae locum in dialectica reperit. Syllogismum compositum, vel connexum, vel disiunctum constituit, prout nempe ex assumpto vel negato antecedente colligitur vel tollitur consequens. Methodum quoque definiuit Ramus dianoëam variorum axiomatum homogeneorum pro naturae suae claritate propofitorum, vnde omnium inter se conuenientia iudicatur, memoriaque comprehenditur. Potiora autem in ea secundum Ramum eo redeunt, vt vniuersalium et clariorum praecedat, minus vniuersale aut singulare et obscurius sequatur, adeo, vt gradatim a generalissimis per subalterna ad specialissima perueniatur. Ita vero secundum methodum Rameam primo loco collocanda definitio generalissima, tum distributio, quae vel partitio est vel diuisio in species, quibus vt et partibus idem rursus ordo definitionis et distributionis assignandus, cuncta autem, si longiora fuerint transitionis vinculis colliganda, vt oratio inde recta et elegans exurgat. Addit quoque nonnulla de crypticis methodi, cum res non clare proponitur, vt eo iucundius lector vel auditor trahatur fallaturae. Et haec quidem summa dialecticae Rameae capita sunt, quae exemplis ex oratoribus atque poetis aliisque scriptoribus petitis mire illustrauit, et velut stellis quibusdam interstinxit, vt fatendum sit, haud contemnenda inde lumina tractationi Rameae accessisse.

VI. Esse in hac dialectica Rami haud pauca, ex Organo Aristotelico transsumta, licet nouis nominibus compareant, ex comparatione aperitissimum esse potest. Nec diffessus id est Ramus, vltro id aduersariis dans, *Aristoteli et Aristoteleis non omnem laudem debitam se detrahere velle, sed si qua ab eis, dialecticae propria veraque praecepta tradita fuerint, libenter approbare.* Fatendumque, si verborum nouitatem tollas, multa eum ex Aristotele seruauisse, praecipue, quae de iudicio dianoëtico disputat. Inde enata sententia praestantissimi WERENFELSII: *Ramum nulla de re nouam sententiam excogitasse, de variis philosophorum circa varias res opinionibus nunquam sententiam dixisse, in modo methodo docendi, in definitionibus et diuisionibus ab Aristotele recessisse, adeoque recte pronunciarum, eum inter λογισμάχους et μεθοδομάχους esse referendum.* Non repugnamus viro doctissimo, si multam de verborum nominumque nouitate contentionem fuisse statuat, non enim nouum hoc est, sed quotidie ea fabula luditur. Ast negari tamen hoc quoque

VI. Multa in dialectica Rami ex Aristotelicis seruata, multa addita.

Cc c c 3

non

v) l. c. Opp. p. 477.

non potest ^w, multa Aristotelicorum inutilia Ramum ex logica eiecisse, praedicabilia, praedicamenta, topica, elenchos minime curasse, adduxisse vero alia indicta Peripateticis, de caussarum, subiectorum, adiunctorum, dissentaneorum, comparationum, distributionum, testimoniorum, coniunctarum conclusionum partibus et modis, ad quae in differendi distribuendique ordine suo notiones et rationes arte inque scribendi dicendique artificio multa redire, veterum exemplis edoctus sciebat. Hinc nullum in arte praeceptum ponebat, quod perspicuis insignium hominum testimoniis et exemplis Ciceronis maxime et Virgilii non illustraret.

VII. Fontes
dialecticae
Rameae.

VII. Ex dictis vero nullo negotio de fontibus dialecticae Rameae definiri potest. Quam non omnem Peripateticae doctrinae traditionem negare posse, ostendimus. Sed et veterum Graecorum, maxime Platonis et Stoicorum, logicam cum Ramea comparanti erit clarissimum, multa ab iis in sua arua Ramum deriuauisse. Plato enim exemplis quidem magis, quam praeceptis cuncta ex definitione, distributione, resolutione et inductione deriuauit, Stoici enunciationes axiomata, syllogismos argumenta vocarunt. Cumque ad vtriusque sectae imaginem rhetores veteres orationum suarum vultum plerumque pinxerint, mirum haud est, Ramum in eorum lectione probe versatum hanc sibi speciem dialecticae finxisse, reiectis caullis et subtilitatibus Stoicorum, quas non minus, quam Aristotelicorum contemnebat. Occasionem autem ita transformandae dialecticae Ramo suppeditasse dialogos Platonis, ipsum supra fatentem audiuius.

VIII. Iudicium
de Dialectica
Rami.

VIII. His vero omnibus rite ponderatis non difficile est de dialectica reformatione Rami sententiam ferre aequam et veram. Et laudandus quidem in eo est magnopere, quod ab inutilibus speculationibus nobilissimam artem ad usum fori et vitae reuocauerit, nec in eo quoque culpandus est, quod accurate ordineque differere, vel differentes quoque veteres intelligere docuerit. Ast id maximopere in Ramo reprehendimus, quod antiquitatis praeiudicio, quod tamen in Aristotele feliciter eiurauerat, fascinat^{us} et dialecticae nomine seductus, ad vnum differendi artificium omnem ratiocinandi scientiam retulerit ^x. Hoc enim pacto necesse erat, intellectum, cui medendo, illustrando et in veritatis viam ducendo destinata est disciplina praestantissima, in tenebris, quibus naturali morbo et nascendi infelicitate cingitur, manere, et quum falso ratiocinetur, emendari a dialectica Ramea non posse. Vehementer quoque improbandum est, quod in cortice, methodum putamus, haerens, nucleum ipsum omiserit, eam vero ita ad intellectus normam retulerit, vt pedem modulo adaptaret, qua ratione non potuit non inepta methodi affectatione haud semel tractatio corrumpi. Cuius exemplum esse possunt *διχοτομικῆ* Rameae superstitiose

w) Conf. Dedicaciones Dialect. et Animaduersionum Peripp.

x) Conf. CARTES. ep. ad Gallic. interp. princip. philos. Ars cogit. P. I. c. 3. p. 19.

stitiose ad nostra fere tempora excultae, itemque methodus cauffalis, quae dialecticae Rameae debetur, quaeque in non necessariis scriptores ita detinuit, vt haud raro ineptiae sequerentur. Quae omnia si parcius adhibuisset Ramus, si a necessariis aliis non abstinuisset, si methodi leges non vniuersales fecisset, et cuius pedi hunc cothurnum adaptauisset, pauciora haberemus, quae reprehenderemus. Moderate et ex vero magnus VERVLAMIVS ^y: *Methodus veluti scientiarum architectura est: atque hac in parte melius meruit Ramus, in optimis illis regulis καθόλου πρώτων, και παντός, και αὐτὸ etc. renouandis, quam in vnica methodo sua et dichotomiis obrudendis. Veruntamen nescio quo fato fit, vt humanis, sicut saepius fingunt poëtae, rebus pretiosissimis semper adhibeantur perniciosissimi quique custodes. Certe conatus Rami, circa illam propositionum limam coniecit eum in epitomas illas et scientiarum vada. Auspicato enim, et felicitis cuiusdam genii ductu processerit oportet, qui axiomata scientiarum conuertibilia facere attentauerit, et non simul ea reddiderit, circularia, aut in semet recurrentia. Conatum nihilo fecius Rami in hac parte vtilem fuisse non inficiamur. Alia scriptorum iudicia de Rami dialectica, ne nimii simus, omittimus: comparari autem cum dictis possunt, quae auctor artis cogitandi ^z, et acutissimi viri CHRISTIANVS THOMASIVS ^a atque NIC. HIERONYMVS GYNDLINGIVS ^b annotauerunt. Ille methodum tabellarum huc quoque reuocat.*

IX. Quodcumque autem dialecticae Rameae statuendum sit pretium, ipse certe Ramus debita laude in philosophiae historia priuandus haud est. Is enim, quod frustra tentarunt Agricola, Valla, Nizolius, Viues, maiori si non animo, certe strepitu et euentu aggressus viam ostendit, qua ad libertatem philosophandi abiecto iugo Aristotelicae philosophiae sectario procedi posset: et modum exemplo docuit suo, contemnendi eorum clamores, qui pro Sectae suae placitis tanquam pro aris atque focus pugnant, et sanctissima mysteria violari conuerunt. Quod Palladium diu orbi philosophico ereptum vt assertum iret, non minas, conuitia, calumnias, et quae his grauiora sunt, timuit, persecutiones diras contempsit, impavidum patiensque pectus aduersariis obiecit, et rarissimo exemplo libertatem philosophandi sanguine suo confirmavit, merito inter martyres philosophicos ^c numerandus. Qui si nihil egisset aliud, quam quod exemplo suo in academia Parisiensi viros doctos complures excitasset, vt in aliis philosophiae partibus idem tentarent, quod ipse in dialectica fecit, quorum haud infelices conatus passim annotauimus ^d, dignus certe esset, cuius nomen atque memoria in annalibus philosophicis perennaret, et cui non ingratam se praestaret posteritas.

IX. Merita
Rami de phi-
losophia.

§. X.

y) De Augm. scient. L. VI. c. 2. T. I. Opp. p. 358.

z) P. II. c. 15.

a) Cautel. c. X. §. V.

b) Via ad ver. logic. p. 78.

c) Singularem diff. eorum exempla collegit doctissimus HEVMANNVS.

d) Conf. LAVNOIVS de Fort. Ariff. in Academia Parisiensi.

*Fata diale-
cticae Ra-
meae post
auctoris obi-
tum.*

§. X. Extingui posse Rameas nouitates, extincto crudeliter auctore suo, sibi persuadebant eius aduersarii, verum contrarium euenit. Qui enim uiuus haud paucos sectatores habuerat, quorum nonnulli ab extremis Europae angulis ad eum conuolarant, post mortem asseclas multo plures nactus est. Et superflite quidem Ramo Audomarus Talaeus, vir doctus et eloquens, cui cum Ramo fraterna intercesserat necessitas, ex disciplina Ramea formatus eam propagare inter Gallos non sine sudore conatus est. Quis autem doctrinam Rameam plausus inter Germanos exceperit, cum ad eos Ramus diuertisset, ex supra dictis est manifestum. Quamuis ex illis quoque constet, Peripateticos ubique locorum manibus calcibusque obniti Ramo eiusque reformandae philosophiae consiliis coepisse. Quibus addimus, scholam Melanchthonis, quae rationalis philosophiae culturae se valde addixerat, parum Rameis conatibus fauentem, suum quoque studium disciplinae Rameae velut impedimentum aliquod obiecisse. Et haec quidem uiuo et spirante Ramo acciderunt. Post miserabilem autem vitae eius exitum magnis et citatis gressibus passim ad eam doctrinam, quam formauerat Ramus, properatum est, fueruntque passim viri docti, qui Ramismo, (quo nomine ista disciplina appellari solebat) nomen suum addicerent. Et Hispaniam quidem atque Italiam nouitatibus Rameis aures patulas praebuisse, non constat, aut viguisse inter Germanos, Anglos, Scotos eam doctrinam publica documenta produnt, et innumeris exemplis probari potest. Cuius prima occasio, qua Rami dialectica per istas regiones sparsa est, fuit, quod ab ore Rami magna eloquentiae et philosophiae laude docentis iuuenes multi, qui ex Germania atque Britannia ad eum confluxerant, pependerit, et tum dicendi tum ratiocinandi differendiue principia ab eo didicerint. Hos et doctrinae elegantia et iucunditate recreabat, et ad veterum exempla effingebat, et nouo doctrinae genere innutritos domum remittebat, gratos tanti praeceptoris discipulos atque admiratores. Qui cum muneribus essent admoti, occasionemque nacti disciplinam Rameam ad publicos usus adhibendi, uiua voce pariter atque scriptis rem literariam iuarent, factum inde est, ut Ramismus inter Germanos, Gallos et Britannos omni spe citius et promptius exurgeret atque inualesceret. Maxime autem ex discipulis Rami hoc nomine memorandi sunt Thomas Freigius et Franciscus Fabricius, qui elegantioris literaturae notitia aeternum sibi in ciuitate erudita nomen comparauerunt. Et Freigius quidem Friburgo-Brisgoius in academia patria praestantes iuris interpretes Vlricum Zasium et Henricum Glareanum praeceptores habuerat, at fama doctrinae Rami excitatus, Parisiensem scholam adiit, tantaque contentione et industria illustris praeceptoris disciplinae adhaesit, ut inter eius discipulos tantum non vnus omnium maxime emereret. Redux ex Gallia in Germaniam et Ramea eruditione ornatior, in patria primum, deinde Basileae munus docendi nactus est, tantis aduersitatum procellis

iacta-

e) Conf. eius Academia.

iactatus vt de abiiciendis omnino studiis cogitaret, quod consilium sine dubio perfecisset, nisi Hieronymi Wolfii commendatione in Altdorfina schola professoris munus illi obtigisset *f*. Is itaque cum omnium optime philosophiam Rami intelligeret, eam et institutione, et commendationibus in veteres scriptores propagare, et ostendere eorundem usum studuit. Franciscus Fabricius autem Marcoduranus, adolescens ad Petrum Ramum delatus est, eoque euentu ab ore eius haesit, vt se Lutetiae Parisiorum ei operam dedisse non poenitere ipse scribat *g*. Qui cum Iohanni Mohemio in gymnasio Dusseldorpiensi regendo successor esset datus *e*, praeter literaturam veterem, quam a Ramo quoque didicerat, et in qua eum valuisse scripta eius doctissima ostendunt, ipsam quoque Rami dialecticam propagandi occasionem nactus est fauentissimam. Cumque haud pauci ex huius disciplina viri docti prodirent, qui postea muneribus passim per Germaniam praefecti sunt, facile inde colliget lector causam, cur Ramismus, quem vocant, tanta inter Germanos incrementa ceperit. Et haec humaniorum quoque literarum cognitio, quam Ramea disciplina tantopere commendabat et adiuuabat, inter causas referenda est, cur illa tantopere inualuerit. Viri enim summi et in veterum scriptorum lectione ad miraculum vsque versati, quamuis male Aristoteli minime cupiebant, attamen Rameam dialecticam ad interpretationem et imitationem veterum plurimum facere credere, ideoque eam sibi commendatam habuerunt. Qua in re praecipue plurimum valuit summorum virorum Ioannis Sturmii et Dauidis Chytraei auctoritas, quorum vterque eo nomine plurimum Ramo fauit *b*, licet Aristotelem non improbarent. Ast hi duumviri in constituendis per Germaniam scholis eligendisque doctoribus publicis a quamplurimis in consilii curarumque partes trahebantur; quae via fuit, qua Ramea disciplina latissime se extendere potuit, cum similiter animati eorum discipuli Rameam doctrinam fuissent amplexi. Vix itaque schola aliqua publica paulo celebrior nominari potest, in qua non Ramistae, quo nomine Rami sectatores solent appellari, docuerint. Vixit enim docuitque ex Rami sectatoribus FRIDERICVS BEVRHVSIVS in Tremoniano gymnasio, qui aliquot libris Rami dialecticam illustravit, eiusque *Paedagogiam* itemque *defensionem* scripsit, et libello erudito atque luculento Rami et Melanchthonis dialecticam comparavit *i*, ex quo disci potest, in quibus vtraque conueniat, in quibus discrepet, quae controuersiae momenta sint, quae omiserit Ramus, quae adiecerit. In Corbacensi schola pro Ramo fortiter dimicauit ADAMVS SCRIBONIVS, auctor *Triumphae logicae Rameae*, apud Hanouera-

f) Vitam eius habes ad ADAMVM in Vitis philof. p. m. 252. inde sua hauserunt FREHERVS Theatr. p. 889. et REIMMANNVS Hist. lit. Germ. Vol. IV. p. 182.

g) In Praef. ad vitam Ciceronis.

g) Vid. HANCK. de Rom. rer. script. L. II. c. I.

p. 29. CRENIUS Animadu. philol. P. II. pag. 293. TEISSIER. Elog. T. II. p. 468. FARRIC. Centur. Fabricior.

h) Vid. CHYTRAEI Epist. p. 547. ELSWICH. de Fort. Arist. in academiis Protestantium pag. 57. 59.

i) Francof. 1588. 8.

noueros Heizo Bufcherus, qui licet syncretisticam dialecticam, de qua infra dicemus, secutus fuerit, Rameam tamen dialecticam contra Cornelii Martini insultus defendit, et doctrinam *de soluendis sophismatis* abs Ramo omisam suppleuit. Eandem contra Martini tela calami pugnam apud Goettingenses suscepit Conradus Hoddaeus; maxime vero in Iulia academia, ubi Peripatetica doctrina valde valebat, pro Ramo omnibus ingenii neruis decertauit CASPAR PFAFFRADIVS, cui libellum *de studiis Rameis et legibus optimae institutionis* ^k debemus. In schola Erfordienfi pro Ramo stetit HENNINGVS RENNEMANNVS, editis *Enodatione totius philosophiae Rameae, et Philosophiae Rameae insuperabili scuto* ^l. Et hi quidem duo scriptores ab iis quoque consulendi sunt, qui specialia magis de controuersis Rameis in Germania agitat, quae tangere hoc loco non licet, scire cupiunt. In academia Rostochienfi Thomas Rhaedus contra Aristotelem pro Ramo comparuit, qui cum Henningo Arnisaeo hoc nomine est congressus. Marpurgi HIERONYMVS TREVTLE-RVS *Rudimenta dialectica P. Rami* descripsit. Hamburgi Iacobus Reueccius et post eum Seuerinus Sluterus editis de Rami dialectica commentariis pro his partibus steterunt; Lubecae Ramismum introduxit Ioachim Hanfius ^m. Etiam in academiis Saxonis magno strepitu disciplina Ramea inualuit, motusque haud leues concitauit. Id quod praecipue in academia Lipsiensi factum est, in qua Ioannes Cramerus Ramo amplissime fauit, licet is Organi Aristotelici publicus doctor esset. Id quod armauit in eum facultatem philosophicam, quae, ut eo grauiori inuidia Ramismum cumuleret, Calvinismi femina in Ramismo latere, in literis supplicibus ad electorem Saxoniae est conquesta. Vnde factum, ut auctoritate electorali deligerentur, qui in Rameae factionis pericula, quae imminere credebantur, inquirerent, quae tanta visa sunt, ut theologi quoque excitarentur ad aggrendam scriptis pestem perniciosam, inter quos maxime Matthaeus Dresslerus se Rameis partibus obiecit ⁿ. Tantis autem animorum motibus res acta est, ut cum nuntium Rameae doctrinae mittere recusaret Cramerus, is munere publico anno MDXCI. exueretur, et quicumque in ea academia promotionibus publicis frui cupiebant, singulari syngrapha promittere iuberentur, se nolle quicquam tradere, quod a philosophia Aristotelis sit alienum; tanti momenti, haec pugna dialectica erat:

Non Priamus tanti totaque Troia fuit.

Sed in aliis quoque Protestantium academiis fortunam disciplinae Rameae, licet variis vicissitudinibus usam, emeruisse, indubitatis testimoniis constat.

k) Francof. 1597. 8.

l) Oppositum id Phil. Scherbio. Valde eius maledicam linguam detestatur KECKERMANN. Praecogn. log. tr. II. c. 5. p. 169. cuius verba quoque adducit BAYLE l. c. not. O.

m) Consulendi de his scriptis WALCHIVS et ELSWICHIVS II. c.

n) Conf. quos laudant iidem ADAMI Vit. philos. p. m. 496. MORHOF. Polyhist. T. II. L. I. c. 12. §. 1. DORNIVS ad Ionf. L. III. c. 36. §. 19. p. 210. qui ad B. Io. CYPRIANI Progr. de fati philosophiae Rameae in academia Galliae, inferum Suppl. Bibl. philos. Struuianae p. 25. prouocat. Quod tamen in editione Lotteriana, quae ad manus est, desideramus.

stat. Et in Altdorfina quidem schola multa inuidia premebatur Ramismus; ast quamuis Peripatetici magnis animis se ei opponerent, et praecipue Philippus Scherbius dissertatione pro philosophia Peripatetica aduersus Ramistas quam philosophiae Altdorfinae inseruit IO. PAUL. FELWINGE-
RVS, adeo erudite et acute disputaret, vt neruositate, breuitate et elegantia, flore item eloquentiae et accuratione cum vasto libro certare posse iudicauerit MORHOFIVS^o; his tamen non obstantibus inualere partes Rami, praecipue cum Henricus Rennemannus, duobus scriptis proterue Scherbium esset aggressus, isque nihil reposuisset, sed LIBAVI-
VS^p tantum Scherbium vindicasset^r. Constat id ex verbis TAV-
RELLI^r, qui, quod ab Aristotelicis dissentiret, vt suo loco dictum, Ramismi conuicio impetitus est. Is enim ad hanc obiectionem ita respondet: *Vt vero nihil ex Rami vel eius asseclarum scriptis didicerim, quibus ipse nunquam sum delectatus; cum videamus tamen adeo felicem eius doctrinae successum, atque in dies augeri eorum numerum, qui vel sese aperte Ramistas esse profitentur; vel saltem a Rami dogmatibus non abhorrent: quis non flectatur, et de Ramo iudicare incipiat aequius. Liberum probo philosophandi genus: noui etiam in Aristotele reprehendisse Ramum, quod probandum non fuerat.* In Iulia academia, quae Helmstadii circa ea tempora^s excitata est, et in qua Pfaffradium Rameam dialecticam propagauisse supra retulimus, contra Cornelii Martini et Io. Caselii diligentiam pro Aristotelica philosophia aduersus Ramum, insurrexit AN-
TONIVS NOTHOLDVS, qui nomine *studioforum philosophiae Rameae considerationem in Martini librum* emisit, cui cum anno MDCXCVII. Cornelius Martini peculiari programmate responderet, annotationibus ille suis id eodem anno recudi fecit^{*}, annoque sequenti diatriben philosophicam edidit, qua doctrina de definitione et diuisione dialecticae, de notionibus primis et secundis, de argumentis inuentionis et praedicabilibus, de analysi logica Rameorum, de metaphysica et praedicamentis ad Philippi et Rami documenta reuocatur ac iudicatur. Quali contentione quoque Martinianis oppugnationibus se obiecit Cornelium HERMANNVM NICEPHORVM, in libris *de Analyfi logica*, refert HERMANNVS ELSWICHIVS^f, qui epigramma quoque affert, huic libro praefixum, quod, quanti eo tempore Ramus inter Germanos fieret, in aprico ponit. Dabimus id hoc quoque loco, vt de fortuna et opinione Ramismi inter Germanos constet^g:

*Magnus Aristoteles logicus, non vilior illo
Ramus, at obscurus magnus Aristoteles.*

Dd dd 2

Ramus

e) Polyhist. T. II. L. I. c. II. §. 30. p. 62.

p) In Schediasm. medico-philos.

q) Conf. Cel. BAYERS Vit. medic. Altdorf. pag. 20.

r) Alp. Caes. p. 37.

s) 1576.

*) Conf. ELSWICH. l. c. p. 66.

f) l. c.

g) Haec plerorumque Rameorum opinio fuit, vnde Aristotelicam quoque logicam discere iubebant, iuuenes, vt artificiales voces, id est terminos a scriptoribus adhibitos intelligerent.

*Ramus conspicuo discentem tramite ducit:
Et brevis et breuitas haec tibi cuncta aperit.
Nemo percipiet logicam feliciter artem,
Quam qui Rameam perdidicit logicam,
Postea Aristotelis; non ut meliora, sed illa
Quae vulgus nouit, tu quoque scire queas.
Cum stultis etenim stultescere tempora possunt;
Hoc apte quisquis fecerit, ille sapit.*

Sed in Leucorea quoque academia Rami partes inualuisse, ex HVLSE-
MANN O' patet, qui per interdicta electorum Saxoniae actis ordinis
philosophici inserta, iterumque anno MDCIII confirmata prohibito
esse Vitebergenses, ne Rameae se darent philosophiae. In huiusmodi
edicto ab eo allato cauetur, cum a breui tempore in facultate philosophica
secta Ramistica exorta sit, quae id agat, vt per letentim methodum docen-
di Aristotelicam, surrogata noua, pellat, ne quis professorum audeat il-
lam in lectionibus publicis fouere, indicta etiam illis poena, qui contra
egerint. Sed ad Danos vsque penetrauit quoque dialectica Rami; qui
quamuis auctoritate publica ordinationis ecclesiasticae Christiani III. Me-
lanchthoniana dialectica vterentur^v, non pertimuit tamen Andreas Kra-
gius, philosophiae tum apud Hafnienses professor, post explicatum audito-
ribus suis Platonem, Ramum quoque et tradere publice et aduersus G. Lieb-
leri calumnias vindicare. Facile vero esset complures afferre, qui
hac ratione pro Ramo pugnarunt, si eorum nomina excitare vellemus,
qui in hoc argumento calamum exercuerunt. Quoniam tamen hoc in-
stitutum nostri limites excedit, lectorem rogamus, vt ex LIPENII^v,
REIMMANNI^w, WALCHII^x catalogis sua industria ea colligat, si mo-
do tanti videbitur, eorum studia nosse, qui cramben decies centiesque
recoxerunt. Addimus nos tantum verbo, apud Heluetios ita obtinuisse
Ramismum, vt ad nostra vsque tempora Bernae Lausannaeque eum au-
toritate publica confirmatum esse ex Minutoli relatione scribat P. BAY-
LE^y: Apud Batauos quoque RVDOLPHVM SNELLIVM, lin-
guae Hebraicae et matheseos professorem Lugdunensem, edito *Syntagma-
te philosophiae Rameae (Commentarium in Rami dialecticam* nominat
Ven. WALCHIVS^z, qui an idem sit cum syntagmate, nescimus) de Ra-
mea dialectica egregie meruisse, et haud parum celebritatis illi concilia-
uisse, eo quod solide et perspicue Rami praecepta illustrauerit. Quin
inter Anglos et Scotos quoque admiratores et sectatores haud paucos me-
ruisse Ramum Keckermanni testimonio asserit P. BAYLE^z. Satis hoc
fortunarum videri poterat disciplinae Rameae, quod in ordine philoso-
phico toties caput erigere licuerit: ast accessit maior felicitas, ex iure-
conful-

v) In Praef. Dialyf. p. 13.
w) Vid. ALB. THURIA Id. hist. lit. Danor. P. II.
x) 4. §. 2. p. 301. y) Bibl. philos. p. 1283.

w) Calend. crit. hist. logicae p. 52.
x) l. c. p. 617. seqq.
y) l. c. nor. O. z) p. 621. *) l. c.

consultorum ordine. His enim valde placuit methodus Ramea, quam et ordine et perspicuitate et facilitate gaudere sibi persuadebant. Observatumque CHRISTIANO THOMASIO †, Matthaeum Wefenbecium virum celeberrimum, primum fere fuisse, qui methodum caussalem ex dialectica Ramea ad usum iurisprudentiae traduxerit.

§. XI. Amplissimos habuisse successus dialecticam Rameam, ex ad ductis factis constare potest. Neque tamen putandum, nullis eam impedimentis, nullis aduersariis fuisse coarctatam atque repulsam. Nam quod viuo Ramo accidit, vt magnis iris, et acerba contentione contra Ramum eiusque philosophiam insurgerent Peripatetici, id post eius tristitia, quae perpeffus est, fata non minori alacritate et animorum motibus factum. Non memorabimus petulantiam iuuentutis, Ramistis passim insultantis, supra enim idem euenisse Ramo ipsi iam monuimus, nec adeo mirum vel etiam insolens est, iuuenes literarum studiosos incitatos a doctoribus suis et inuidia instigatos, ad quoduis contumeliae genus in nouatores digredi. Sed ad ipsa Peripateticae doctrinae columina prouocamus, quae pro Aristotele, tanquam pro aris et focus pugnauerunt, cuius praeter Parisienses exempla, Ramo adhuc superstite in Beza, Schegkio aliisque commemorauimus. Nulla enim schola fuit, in qua non aduersarios Rami doctrina reperiret, possetque factis amplius nominum eorum contexi catalogus, qui inimica Ramo tela intenterunt, si id ageremus. Paucis tantum et strictim nonnullos tangimus, ne hic quoque ἀσύμβολοι abeamus. Nempē in Tubingensi academia praeter Schegkium, qui cum ipso Ramo contentionis ferram reciprocauit, eius nouitatibus NICODEMVS FRISCHLINVS, edito *Dialogo contra P. Rami sophisticam* pro Aristotele respondit, nec in ea academia pedem figere potuisse ab eo tempore Ramismum verisimile est. Eandem vigilantiam ne Ramistica doctrina Aristotelicam pelleret, probauisse academiae Altdorfinae professores maxime Philippum Scherbium, ex antecedentibus repetendum est. In academia Heidelbergensi parum fauentem sibi Ramus expertus est Zachariam Vrsinum; is iubente electore consilium suum descripserat, vtrum suadendum sit, vt philosophia Ramea in Palatinatu introducatur, in quo multis id rationibus improbat et dissuadet*. Hoc cum effectum, quem cupiebat habuisset, adeo momordit Ramistas et in praeceps egit, vt Rennemannus et Pfaffradius acerbissimis eum vocibus ideo reprehenderent^b. Argentorati Dafypodium, licet infirmo armorum genere, Ramum oppugna uisse, ex epistola Ioannis Pappi ad Marbachium^c constat. Et in Lugdunensi Batauorum academia Ramismo introducendo se maxime opposuit teste Marefio*, Iosephus Scaliger. Magnos vero et potentes aduersarios in academia Iulia experta est philosophia Rami in Ioanne Caselio et

*Aduersarii
Ramismi.*

Dd dd 3

Cor-

†) In Cautel. c. X. §. 17.

*) Extat in IACOBI MARTINI Speculo rationali L. II. c. 15.

b) Vid. KECKERMANN. I. C. BAYLE I. C. not. O.

c) Vid. Epistolae Marbachianae a Io. FECHTIO editae p. 404. *) Apud BAYLE. I. c. not. O.

Cornelio Martini, de cuius pro Peripatetica doctrina zelo et industria in eius vita, *parte huius tomi superiore*, quantum satis est, diximus. Is grauem se Ramistis aduersarium in *Analyfi logica* et scriptis logicis aliis praestitit, quocum congressum fuisse pro Ramo Beurhusium, Hoddaeam, Buscherum, quorum dissertationes iunctim prodierunt ^d, itemque Notholdum supra memorauimus. Vitebergae insensum aduersus Rami sectatores animam demonstrauit Iacobus Martini, cuius quoque academiae facultatem philosophicam obtinuisse ex aula Dresdensi decretum de non propagando Ramismo supra retulimus. Idem Lipsiae factum esse, ex dictis repetendum est. Nempe non contenti Rameorum aduersarii inuisam sectam libellis profligauisse, more ab omni fere tempore inter homines recepto, ad potentiorum auxilia et summos etiam magistratus recurrerunt, et argumento ab odio et inuidia ducto, Rameam disciplinam temeratae fidei purioris, confusi ordinis, suspectae nouitatis, contemtarum legum a principibus positarum, conuertiendi corrigendique cum contumelia libidinis et similibus accusarunt. Neque vero verisimile est viros prudentissimos, qui passim ex mandato principum summorumque magistratum rebus praeerant, et his litibus componendis destinabantur, adeo hebetibus fuisse vsos oculos, vt perspicere nequuerint, neque reipublicae salutem, neque literarum incolunitatem in his disputationibus logicis versari, et parum interesse principis, vincat Aristoteles an Ramus? Ast, vt tacemus, interdum priuatorum suspicionibus potuisse eorum animos corrumpi, vt cum disciplinae, cui a iuuentute erant innutriti, plurimum auctoritatis tribuerent, nouam et insolentem doctrinam refugerent, seque asperiores illi ostenderent: ipsae contentiones virorum doctorum haud raro in vna cathedra docentium, et litigationes inutiles, quibus tempus consumebatur frustra, atque iuuenum pariter atque doctorum publicorum animi in partes discindebantur, metum illis incusserunt, ne tandem bonarum artium ex his litibus interitus oriretur. Fuisse quoque nonnullos, qui crediderint, arma polemicae theologiae subtrahi, si Aristotelica logica pereat, facile HERM. AB ELSWICH ^e credimus, argumentum a studio metaphysico, quod ab eo tempore inter Protestantes inualuit petenti: Quamuis Ioannes Gerardus, magni nominis theologus, qui Aristotelicam philosophiam aliis praeferebam putauit propter aduersarios, cum quibus theologo in arenam descendendum, non improbauerit, si collationis et methodi causa coniungatur Ramea philosophia ^f. Illud dubio caret, ab eo tempore inferiores fuisse Ramistarum partes, et fulmina potentium multos ab his partibus amplectendis deterruisse. Hinc, quem supra excitauimus Nicephorus, cuius verba adduxit ELSWICHIVS ^{ff}, conquestus est: *Eam temporum iniuriam esse, vt neque precibus, neque rationibus, neque vlllo modo alio studium suum veritatis et publicae utilitatis sartum tectumque quis conseruare queat, sed et vi minisque depulsus*

d) Lemgouiae 1596. e) l. c. p. 73. f) Meth. stud. theol. p. 132. ff) l. c. p. 74.

pulsus ad placitum te potentiorum componas, ac veritatem utilitatemque turpiter deserere cogatur.

§. XII. Succurrere laboranti Ramismo alia ratione coeperunt nonnulli, quibus syncretismus aptissimum medium visum est, sed qui, si verum fatendum, et experientia consulenda, malum reddiderunt deterius. Et fuerunt quidem mature inter philosophos Germanos nonnulli, qui cum viderent, tanta auctoritate gaudere philosophiam Aristotelicam, qualem re-purgatam dedit Philippus Melanchthon, ut pelli locoque moueri tota non posset, ad eam delati sunt sententiam, iuuari posse Dialecticam Rami, si cum dialectica Philippica iungeretur, et cum ferri nonnulla, et supplementi loco adiuici posse ex dialectica Aristotelico-Philippica iudicarent, confici inde *σύνθετον* aliquod, quod utriusque parti non posset non arridere. Inde enatum tertium aliquod philosophorum genus, quod tum mixtum dictum est. Praeiuisset his exemplo merito dicendus est FRIDERICVS BEVRHVSIVS; quamuis enim is adeo Ramo fuerit addictus, ut P. Ramum statueret non modo Socraticum et Platonicum, sed etiam vere Aristotelicum philosophum iure dicendum et habendum esse, utpote qui ex illorum omnium sententia constantibus principiis expressa, usum ducem ac magistrum sequens omnem fere artium et materiam et formam ex iis ipsis, et maxime ex Aristotele deducens omnia praecepta cum Aristotelis legibus congruentia retineat, contraria vero et repugnantia reiiciat, ac artium quidem praeceptis perspicue distinctis, usum tamen earum, ac ita philosophiam cum eloquentia coniungendam esse doceat: non alienum tamen a iuuentutis commodis censuit, si Philippi Melanchthonis dialecticam, in qua multa ab interpretibus Aristotelis confusa et inuersa, illustriora facta, quin et emendata sint, comparandam cum Ramea exhiberet, quam comparationem nec philosophica libertate indignam nec studiis inutilem fore putauit. Cuius vel hunc usum fore dixit, ut iuuenes res artibus propositas et diuersos auctorum terminos, id est artificiosas appellationes vno labore cognoscant. Quo fine utramque dialecticam cum explicationibus et collationibus edidit, in eo tamen laudandus, quod utramque in separatis paginis e regione oppositis expresserit, ut eo facilius res intelligi possit. Ast qui secuti sunt PAVLVS FRISIIVS in *Comparisonibus dialecticis*, BILSTENIVS in *Syntagmate Philippo-Rameo liberalium artium*, BVSCHERVS in *Harmonia logicae Philippo-Rameae*, POLANVS in *Syntagmate logico Aristotelico-Rameo*, LIBAVIVS in *Collatione dialecticae Melanchthonis et Rami*, quibus suo modo BARTHOLOMAEVS KECKERMANNVS iungi potest, qui licet Peripatetica pleraque sequeretur, attamen multa Ramea admisit, Semi-Ramei ideo cognomine ab Aristotelicis appellatus; hi, inquam omnes et his similes Ramum ex Melanchthone facere auctiorem, Philippum ex Petro perfectiorem, et ex utraque dialectica vnam reddere studuerunt. Qui tamen non in eo so-

Ramei mixti & syncretistae.

g) In Dialect. Rami et Melanchthonis inter se comparata p. 13.

lo constiterunt, sed infausto haud raro syncretismi fidere afflati concordiam inter dissidentes sententias malefanam et inutilem inire visi sunt, quamvis syncretismum prae se minime ferrent. Quo stigmatē notandum esse Frisium, Libauium et Keckermannum, in *antecedente huius tomi parte*, cum de syncretismo philosophico ageremus, annotauimus. Paulo liberius hanc conciliationem inter Ramum et Aristotelem tentarunt, et inter syncretistas Aristotelico - Rameos nomen suum retulerunt alii, quorum fere princeps habitus est Rudolphus Goelenius, idem verò iter tenuerunt Conradus Dietericus et Ioannes Henricus Alstedius, quorum libros loco laudato iam adduximus. Parum tamen hac ratione promotum est Rameae disciplinae studium, quod et in se valde corruptum, et vtrique parti suspectum factum est. Inde audita Pseudo-Rameorum a Ramistis nomina vel potius conuitia; inde vero et indignationes Peripateticorum, ex quorum numero I. O. SCHARFIVS ^b pronuntiauit: *Hinc alia Ramistarum secta orta est, quae vocatur mista seu mixta: scilicet nomine fatali. Miscet enim omnia in vnum chaos, Aristotelem transformat in rameita falsarii sui Petri, hoc est lucem in tenebras, coelum in terram, arborem in ramos.* Quare etiam non Rameis solum, sed et mixtis ne delectentur iuuenes praecepit ABRAHAM. CALOVIVS ⁱ, salubri, uti recte putat, consilio. Semper enim eiusmodi syncretismum et ineptam doctrinarum diuersarum conciliationem atque mixturam systemata corrupisse, et veritatem multo magis impediuisse, historia philosophica exemplis testatur luculentissimis. Et si verum fatendum, ipsae hae conciliationes et commixtiones Rameae dialecticae exitiales extitere. Cum enim eius puritas, et imprimis vsus, quem in scriptoribus veteribus explicandis et imitandis prae se ferebat, Peripateticis praeceptionibus, alio longe doctrinae genere nixis, et ad metaphysicam magis spectantibus corrumperetur, hocque ipso auctoritati Aristotelis quam Ramus valde deprefferat, nouae vires, luminaque noua adderentur, non potuit non disciplina Ramea in contemptum adduci, et euilescere, et quae in plerisque scholis auctoritate publica introducta fuit Aristotelis logica reuirescere. Factum id iam esse circa annum MDCXXIV, ex Hermanni Nicephori praefatione in libros de analysi logica probauit ELSWICHIVS ^k. Ibi enim ita conqueritur: *Quorsum nunc res scholasticae nostrae prolapsae sunt? nescio quo fato iam pridem in antiquum tenebrarum chaos omnia ruere videantur. Irrepunt enim in scholas passim cum applausu libelli logici, ne dicam de aliis, nugarum pleni, expellentes e possessione sua contra ius fasque logicam Rameam optimam, pulcherrimam, et simul usum eius ut amplissimum ita accuratissimum.* Et eo quidem tempore Casparem Pfaffradium, Daniele Hoffmannum in philosophiam Peripateticam incitasse tradit GERH. THEOD. MEIERVS ^l. Ast si verum est, hoc ipso Ramismi quoque

vineta

h) In Instit. log. p. 41.

i) In Paedia theologica p. III.

k) pag. 74.

l) In Monum. Iulicis p. 24.

vineta caecidit, cum omni philosophiae bellum ille indixerit, ut suo loco dictum. Successerunt paulo post novi conatus Cartesii, cuius sectatores cum etiam nova logicae praecepta cuderent, Ramea dialectica tandem obliuione sepulta est, nec aliter hodie eius memoria viget, nisi in historia philosophica.

§. XII. Haec Ramea *σὺγγράμματα* fuit, in qua mutata quidem, aut non adeo multum emendata fuit dialectica, licet maximos strepitus edidisset, sed vicit et imperium obtinuit logica Peripatetica. Non defuerunt tamen hic inde, viri nonnulli docti, qui vnam alteramue rationalis disciplinae partem, etiam seculo XVI meliori facie et illustriori luce donarent, aut cum sectam condere, vel Aristotelem de folio deturbare non cogitarent, laudati quidem, sed examinati et in usum deducti non sunt, licet multo praestantius clariusque de rebus ad ratiocinationem eiusque ordinem pertinentibus differerent, quam Peripatetici. Et hinc factum, ut eorum tantum non omnis exoleuerit memoria. Nostrum non est, eos hoc loco colligere omnes, qui ad hanc emendationem rationalis philosophiae aliquid contulerunt, non tamen omittere possumus IACOBVM ACONTI-VM, aliis quoque nominibus in sacrae ciuitatis historia celeberrimum, qui cum logicum ingenium quam maxime esset adeptus, cuius specimina haud pauca in scriptis eruditissimis posuit: iuuenes quoque contentis quisquiliis logicae scholasticae propiore ad veritatem via ducere conatus est. Scripsit ideo libellum *de Methodo. siue recta inuestigandarum tradendarumque artium ac scientiarum ratione vtilissimum*^{m)}, quem a scriptoribus historiae logicae fuisse omissum merito miramur. Nam non in id duntaxat omnem doctrinae vim adhibuit Acontius, ut inuestigandi docendique viam praeceptis luculentis panderet, verum in eo simul etiam fuit, ut potiora, quae ad ratiocinandi artem et cognitionis acquirendae modum pertinerent, breui, at eleganti compendio, quod a scholasticis spinis esset liberum, enarraret. Cum enim statueret, logicam esse recte contemplandi docendique rationem, hincque duas eius partes constitueret, ad quarum vnam quaestiones, ad alteram themata siue proposita referrentur, id sibi ostendendum esse ratus est, qua ratione veritatis examen instituire et rei alicuius notitiam indagare, quodque assecutus fueris, docere commodo possis. Hinc quid sit cognitio, quaque ratione per quatuor causarum genera discurrat expedit, deque causa materiali et formali, multa a Peripateticis abeuntia et recentiorum cogitatis haud dissimilia affert, et quo modo gigni cognitio, latentesque notiones et scintillae excitari et ad res obscuras illustrandas applicari possint, ostendit, et regulas acquirendae scientiae exponit, et imprimis quomodo in definitione versandum, quaque vitanda luculenter docet, et de obscuris, ambiguis, impropriis, inusitatis commentatur, et

*Logicae
emendatio-
nes aliae.*

*Iacobus
Acontius.*

caussa-

^{m)} Extat in Collectione libellorum de methodo et ratione studiorum, quae Trai. ad Rhen. 1657. 12. prodit, p. 325. seqq.

causalem methodum depingit, et diuisionis leges tradit, et interpretandi docendique ordinem pulchre delineat, et quo pacto quodlibet suo poni loco debeat, paucis tangit. In quo breui libello, multa egregia et postea Cartesio tanquam noua obseruata reperiri, ipsi Cartesio olim indicauit Heulnerus, teste BAILLETOⁿ. Nec id negat, qui vitam Acontii descripsit P. BAYLE^o, qui inter melioris commatis libros hoc schediasma, et inchoatum tantum, vt ipse vocat, opusculum retulit. Vidit autem ipse Acontius^p, *se quidem in seculum incidisse cultum supra modum, ast se non tam eorum, ait, vereri iudicia, qui nunc regnant, quam exorientem quandam seculi adhuc paulo cultioris lucem pertimescere. Etsi enim multos habeat, habueritque aetas sua viros praestantes, adhuc tamen videri sibi videre nescio quid magis futurum.* Quae hoc modo ad Ioannem Wolfium scripsit anno MDCLXII. Acontius, surgente demum seculo XVII euentum habuere laetissimum. Tum enim dialecticae lumen eclecticum primus fere accendit, et ad noua atque meliora audenda in ratiocinandi arte animum adiecit illustrissimus VERVLAMIVS. Is enim ausu vere heroico, vt recte obseruatum P. GASSENDI^q nouam tentare viam ausus est, sperareque, fore, vt modo illi strenue diligenterque insitatur, noua tandem eaque perfecta condi haberique philosophia possit. Id quod quantis moliminibus egerit, supra capite libri primi quarto planum fecimus et quid in nouo, quod eam ob causam produxit organo, hunc in finem monuerit, exposuimus. Quae hoc loco repetere opus haud est, comparandus autem cum iis est GASSENDVS^r, qui more suo logicae Verulamianae elegans et perspicuum compendium suppeditat. Et hic ipse quoque vir praestantissimus, non modo logicae Peripateticae naeuos magna fiducia nec minori eruditione detexit, editis *Exercitationibus paradoxicis aduersus Aristoteles*, quod in superiori huius tomi parte iam annotauimus, sed quoque et de origine logicae et de fine eius, et de simplici rerum imaginatione, de propositione et syllogismo talia attulit^s, quae si non omnia noua, exarsciata tamen et selecta, et clarissima luce perfusa, multa autem iucundissimae doctrinae copia illustrata recte possunt videri. Vnde meretur vir summus, vt logicae eius paulo diligentior, quam fieri solet, ratio habeatur^t, et praecipue vt cum Cartesianorum meditationibus comparetur, ex quo patecet, hunc Cartesii aduersarium eius tamen sectatoribus facem haud raro praetulisse.

Verulamius.

Cartesianorum de logica reformati merita.

§. XIII. Non admouisse rationali philosophiae condendae et ex instituto describendae manus, sed contentum methodi regulas posuisse, reliqua quae ad cognitionem humanam pertinent, ex parte principii philosophiae

n) Vita Cartesii T. II. p. 138.
 o) Diq. T. L. art. Aconce p. 65. seq.
 p) In Ep. ad Io. Wolf. de ratione edendorum librorum p. 416. conf. qui haec more suo expendit P. BAYLE L. c. not. C. D.
 q) De Orig. Logicae c. 10. T. I. Opp. p. 62.
 r) loc. cit.
 s) In Institut. Logicis T. I. Opp. p. 92. seqq.
 t) Conf. WALCH. Hist. log. L. II. c. 1. §. 19. Parerg. acad. p. 658. qui tamen valde breuis est.

sophiae inferuisse Cartesium in *antecedentis libri capite sexto* ex instituto docuimus, quodque ad rationalem disciplinam ex meditationibus et principiis Cartesii pertinet, fusc delineauimus, quo recurrendum est lectori, hanc artis rationalis partem historicam discere cupienti. Sed et porro monuimus, ea quae Cartesius, physicis intentus dereliquerat, logica sectatores occupauisse, et hanc quoque rationis disciplinam suis meditationibus excoluisse. Inter quos Antonii le Grand, Ioannis Claubergii, Petri Syluani Regisii, Arnoldi Geulingsii, Regneri a Mansuelt aliorumque nota sunt scripta recensita quoque a Ven. WALCHIO^a, qui adeundus. Non omitti tamen hoc loco duo ex Cartesianis scriptores logici possunt, quibus plurimum debere artem logicam apud omnes in confesso est, nempe anonymus auctor *Artis cogitandi*, et Nicolaus Mallebranchius. Ille enim innumeras obseruationes nouas suggestit, hic metaphysicam logicae iungendo ac applicando nouam inquirendae veritatis viam se detexisse ratus est. Et prioris quidem commentatio Gallico sermone prodiit hoc titulo: *Logica, siue ars cogitandi, in qua praeter consuetas regulas plurimae obseruationes nouae ad formandum iudicium facientes continentur*, huius libri prima editio *Parisis* MDCLXIV lucem vidit, tanto autem philosophantium plausu et approbatione excepta est, vt decies recuderetur. Latinas quoque has artis cogitandi institutiones fecit anno MDCLXVI, CORNELIVS AB ACKERSDYK, qui cum Musis parum fauentibus in eo labore esset versatus, eo quod praecipue editionem primam quae valde imperfecta est, adhibuisset^x, comparentibus editionibus Gallicis auctoribus, nouae quoque versiones Latinae apud Londinenses, Lugdunenses, inter Batauos, et Amstelodamenses confectae sunt, quorum editiones nominat WALCHIVS^y. Quos tamen labores se deterreri passus haud est Io. CONRADVS BRAVNIVS, quo minus nouam interpretationem Latinam libri praestantissimi moliretur, quae eo nomine reliquis praefenda est, quia accessiones, quae paulatim in Gallicis editionibus comparuerunt, omnes continet, et praefationem luculentam praemisit celeberrimus Buddeus, in qua de historia logicae strictim disseruit^z. Deberi hanc logicam portus regii fociis, de noua disciplinarum methodo tunc valde sollicitis, nemo hodie rerum literarum tam ignarus est, vt nesciat, idque extra dubium positum esse putamus. Ast quem verum ex illa societate auctorem habeat, quis parens fuerit, qui obstetrices tantum manus accommodauerint, de eo inter rerum literarum scriptores haud vna sententia est. Nonnulli enim Trignyo^a alii Petro Nicolio, quidam Bonio^b tribuerunt, LEIBNIZIVS^c, rerum eruditarum sui temporis apprime peritus Antonii Arnaldi opus esse retulit. Quae

Ee ee 2

senten-

u) loc. cit.

x) PLACCIVS Theatr. Anonym. p. 603.

y) l. c. p. 651.

z) Halae Sax. 1704. 1718. 8.

a) WALCH. l. c. p. 652. STOLL. Hist. liter. P. II. c. 2. §. 25. p. 443.

b) Menagiana T. I. p. 141.

c) Praef. ad Nizolium p. 37.

sententia auctorem vitae Arnaldi ^d a partibus suis stantem habet, qui diferte, horis, ait, a feuerioribus studiis vacuis virum acutissimum, praeter grammaticam rationalem et elementa Geometrica arti cogitandi infudauisse, hocque παρέρυω taedia grauiorum studiorum leuauisse. Cuius si assertis standum haud est, subscribendum esse videtur marchionis DARGENSI ^e relationi, qui duos tresue ex hac societate viros doctos symbolas ad hunc librum conscribendum contulisse affirmat. Qua ratione et Arnaldus, cui sine dubio operis lineamenta atque stamina debentur, et Nicolius, et alii forte quoque de hoc opere logico condendo fuerint solliciti. In quo quamplurima vtilissima, et ad veritatem inquirendam, formandumque intellectus iudicium, euitandos eius naeuos, eiicienda praeiudicia etc. facientia contineri, ipsa nos elegantis libri lectio conuincit. Maxime dogmata de ideis, de methodo, deque praeiudiciis satis luculenter explicata, nouisque luminibus aucta deprehenduntur. Quae causa est, cur has institutiones non modo P. BAYLE ^f, acer ingeniorum censor lectori commendauerit, sed ascetas quoque suos diligenter legere iusserit IOANNES MABILLONIVS ^g. Dolendum autem, tractationem de praeiudiciis, quod obseruatum CHR. THOMASIO ^h, nec plenam nec planam satis esse, maluisseque auctorem in enucleanda propositionum et syllogismorum natura tanta subtilitate versari, quam haec omnia, cum exigui vsus sint, abiicere. Quem tamen et temporum istorum ratio excusat, quibus non licuit ea omnia tollere, quae velut pretiosi thesauri in scholis tradebantur ⁱ, et multorum post eum exempla laudant, qui in logicis versati omnem subtilitatem de propositionibus et syllogismis aceruum cumularunt. Ille vel in eo solo laudandus est, quod naeuos logicae Aristotelicae egregie detexerit, et verbis magis eam, quam mentis ratiocinantis imaginibus inhaerere, ostendit. In quo viam ab eo stratam magno acumine postea pressit, qui *artem* quoque *ratiocinandi* vulgavit et Aristotelicam nuditatem detexit G. GER. TITIVS, IO. CLERICVS autem memoratu digniora ex hoc libro in *Institutiones logicas*, quas edidit, transtulit, vt supra notatum. Poscit autem lectorem disciplinae mathematicae haud imperitum, ob exempla ex illa petita, id quod nonnullis displicuit.

Nicolai Mal-
lebranchii
vita.

§. XIV. NICOLAI MALLEBRANCHII nomen in schola Cartesianorum, non modo propter singulare ingenii acumen, sed etiam propter nouas hypotheses, quibus logicam, metaphysicam, physicam et ethicam auxit et immutauit, celeberrimum est, et doctrinae laude valde commendatum. Eius vitam enarrauit more suo facundissimus FONTENELLIVS ^k, repetierunt scri-

d) Pag. 147.

e) Philos. du bons sens. Reflex. III. §. 2. p. 211.

f) Responf. ad Qq. Prouinc. T. II. p. 293.

g) De Stud. Monast. P. II. c. 9. S. 1. p. 416.

h) Cautel. c. 10. §. 9. p. 129.

i) Idque potissimum, quod in docenda iuuentute Iesuitas aemulabantur portus regii focii.

k) T. II. Hist. du renouvellement de l'academie royale des sciences p. 208.

scriptores diariorum eruditorum *Aetorum eruditorum*^l, *Ephemericum Belgicarum*^m, *Memoriarum Triuultienfum*ⁿ, *Diarii Parisiensis*^o, alii. Integram dare ex epistolis Mallebranchianis collectam promisit LONGIVS^p, quae tamen vtrum lucem viderit, ignoramus. Faciemus paucis strictimque acutissimi philosophi notitiam lectori, cum tanta sit eius fama, vt indictum in hac nostra tractatione praetermittere nefas habeamus. Editus est in lucem Mallebranchius Parisiis VIII. id. Sextil. anno MDCXXXVIII, patre Nicolao, qui regi a secretioribus epistolis fuerat. Vltimum liberorum veletudine infirma et corpore valde imbecilli natum magna cura parentes educarunt. Cumque a natura dorso pectoreque incuruo esset efformatus, homines puer fugit, et scholam tantummodo adit, nec alia forte, quam quaedam habitus corporis non satis pulchre effecti dispositio causa fuisse videtur, cur pingi se recusauerit^q. Solitudinis autem ob dictas, vti videtur, causas amantior, viginti duos annos natus mense Ianuario anni MDCXL, congregationis oratorii sodalitis, positus artium et disciplinarum rudimentis, nomen dedit, totusque in studia incubuit. Et primo quidem Cointii consilio excitatus antiquitatibus ecclesiasticis et historiae sacrae rimandae se tradidit, veteresque scriptores ecclesiasticos nocturna diurnaue manu versare coepit. In quo studio etiam diligentiam adhibebat omnem, memoriae tamen infidelitate valde retardatus est, quae cito iterum ea dimisit, quae impressa prius fuerant. Ad aliud itaque studiorum genus, cui minus virtute recordandi opus esset, diuertere cogitans, Richardum Simonium, cuius tunc in ea congregatione magna erat eruditionis opinio, in partem curarum pertraxit, et eius suavis criticae sacrae se deuouere statuit. Cui dum pertinaciter quidem, aut non satis feliciter inhaeret, toti se, relictis tantum non studiis omnibus pietati colendae, expectandoque in silentio animi diuinae sapientiae lumini sacrificauit^r. Ast fecit casus quidam inexpectatus, vt ad Cartesianam philosophiam deferretur, cuius postea post ipsum Cartesium praecipuus scriptor auctore sectae non inferior factus est. Nempe cum tabernam librariam praeteriret, a bibliopola CARTESII liber *de Homine*, tum recens editus ei oblatus est. In quo cum pauca obiter legisset, adeo perspicuitatis ab auctore seruatae lumine collustratus est, et scientiae haecenus sibi ignotae principia diligenter sparsa tanta auuiditate inspexit, vt satiari non posset. Igitur emto libro illud non legit, sed legendo magis deuorauit, tanto ardore, vt cordis palpitatione interdum ex nimia contentione oborta correptus, legendi modum facere cogeretur. Ita incenso philosophiae insatiabili desiderio dimissis, quae haecenus respexerat, studiis omnibus, philosophiam vnani insigni diligentia amplexus non modo est,

Ee ee 3

sed

l) 1716. p. 232. seqq.

m) Maerdelyke Vittrekfels 1719. Mai. art. 5.

n) 1716. Oct. art. 3. o) 1716. Ianv. art. II.

p) Nou. lit. Lips. 1719. p. 818.

q) Inuito tamen effigies expressa est, Nou. lit. Lips. 1716. p. 306. praefixa est Bibliothecae, Germanico idiomate editae P. XLV.

r) MARVILLE Melanges T. I. p. 25. edit. rec.

sed etiam omnibus aliis praetulit, ratus, nec criticam artem nec historiam tenuisse protoplasten, ast sapienter meditatam sapientissimum fuisse, hancque sibi doctrinam cupiendam esse. Vnde hunc reliquarum disciplinarum contemptum vel neglectum potius improbantibus respondit, non se meliorem eruditionem, quam quae Adamo adfuerit, cupere. Ab eo autem tempore ita se profundissimae meditationi immerfit, vt ad eas sententias delaberetur, quas enthusiasmo esse proximas nonnulli iudicarunt ¹. Totum autem decennium explorandae Cartesianae philosophiae, et meditationi tribuit, tam insigni acutissimi ingenii, magna iudicandi solertia aditti vigore in mysteria Cartesiana penetrando, vt Cartesio minime inferior esse iudicaretur. Ita vero doctrina philosophica collustratus ad scribendum se accinxit, cumque in inquirendae veritatis studio cardinem omnis philosophiae verti, hanc autem intellectus culturam non satis et prout decebat, a Cartesio traditam esse cerneret, ad explicandam nouam intellectus emendandi, et ad inquirendam veritatem formandi artem curas atque meditationes suas conuertit. Explorato itaque vnionis inter animam et corpus, itemque inter animam atque Deum intercedentis mysterio ², quae impedimenta inquirendae veritatis, quaeque errorum femina ex sensationum et passionum caeterua oriantur, quid natura anima sit, quidue valeat, quibus viribus incedere possit, vt ad veritatem perueniat, describere statuit. Inde exortus famigeratissimi scriptoris foetus, qui *de Inquirenda veritate* inscribitur, et cuius postea summa capita tangemus. Cuius primus liber anno MDCLXXIII prodiit, secundus tertiusque anno MDCLXXIV, quem vero quotannis fere lambere, emendare, illustrare, et perficere, acutissimus auctor studuit: vnde plures editiones enatae sunt, semper pleniores et emendatiores, perfectissima autem ea est, quae paucis ante auctoris obitum annis MDCCXII, quatuor voluminibus, prodiit. In hac vero logica, (huius enim scientiae perficiendae curam in ea tractatione auctor susceperat) Cartesianis quidem principiis vtitur Mallebranchius, ast iis multa noua inaedificat, multa non Cartesiane tantum sed et Platonice ³ disputat, multa a communi via discedentia affert. Et imprimis imaginandi facultatem, vires, corruptionem, et impedimenta intellectui inde enascentia luculentis depingit coloribus. Quae omnia cum eleganter dicendi genere viuo, acuto et florenti exponeret, et abstrusas metaphysicae cogitationes pulcherrimis dictionis luminibus illustraret, qua ratione scilicet aridas speculationes lectori commendari posse credebatur ⁴, dici vix potest, quantum plausum liber subtilissimus nactus sit: adeo vt non modo aliquoties, vt dictum, recuderetur, et Latine quoque a cel. L'ENFANTIO legendus exhiberetur ⁵, sed et haud pauci essent, qui

s) Vid. I. G. PRITII Diff. de Enthusiasmo Mallebranchii.

r) Vid. Praef. inquir. verit. Habebat autem Augustinum ducem.

n) Intelligent hoc, qui eius hypothesein de origine idearum cum Platone comparauerint.

x) MARVILLE l. c. T. III. p. 434.

y) Etiam Belgice, sed non satis feliciter conuersus prodiit, Nou. lit. Lips. 1719. p. 549.

qui in opiniones Mallebranchii pedibus irent, vnde postea sectae Mallebranchianae nomen in Cartesii schola auditum est. Valde autem φιλοσοφούμενα Mallebranchii commendabat D. Augustini auctoritas, quam nouae hypothefi de origine luminis intellectus, quod in ideis fulget, quodque ex immediata DEI perceptione deriuabat, praefixit ^a, cum hac ratione tanto doctore praeunte pulchrius magisque pie philosophari crederetur, nihilque esset in dogmatibus Cartesianis, quod non hypothefi huic posset applicari. Et has potissimum causas esse putamus, cur liber ille tam auide receptus a multis sit, licet adeo subtiliter scriptus, vt a paucissimis intelligeretur, et opinionum nouitas et subtilitas fere incomprehensibilis obstaret auctori, quo minus more apud Parisienses recepto, teste MARVILLIO ^b, censorem reperiret. Mirum itaque non est, cum vix prodiiisset, fuisse nonnullos, qui quaedam atro carbone notarent, inter quos imprimis fuit Foucherius ^c, cui respondit Robertus des Gabets ^d, et post hunc Antonius Arnaldus, qui omnium acerrime cum Mallebranchio, licet amico prius, congressus est. In quibus virorum acutissimorum controuersis adeo subtiliter de abstrusissimis argumentis metaphysicae disputatum est, vt non defuerint viri eruditi primae notae, qui se parua horum omnium, vel libri illius, qui lites istas genuit, vel totius controuersiae potuisse comprehendere, Mallebranchium nubes petere et μετεώριζεσθαι, totam autem pugnam inter nugas, magorum spectra et lemures producentium referendam esse confessi sint ^e. Maxime vero lis enata, cum de origine idearum differens Mallebranchius, videre nos rerum omnium ideas in Deo asseruisset. Ex hac enim hypothefi quae intimam animae cum Deo vnionem supponit, orta illi occasio peculiare systema de natura et gratia condendi, quod eum cum Arnaldo acerrime commisit. Non est nostri instituti locique enarrare, quibus inter se libris, quibusque rationibus de vtroque argumento disceptauerint duumviri eruditissimi, illud enim ad specialem logicae historiam pertinet, hoc ad historiam dogmaticam doctrinae reuelatae et annales ecclesiasticos spectat. Et quod ad istam de origine idearum controuersiam attinet, pleraque factis prolixè alibi ^f enarrauimus, ad quem locum eos, ne prolixitate nimii sumus, ablegamus, qui subtilis, et si quid iudicamus, otiosae et inanis controuersiae historiam scire cupiunt. Systematis de natura et gratia facta, libros aliaque, id concernentia, quibus nec Iansenii nec Molinae sectatoribus Mallebranchius placuit, enarrat celeberrimus PFAFFIUS ^g, qui videndus. Conferri autem merentur, quae elegantissimus DANIEL ^h

in

2) Accessit ei nomen quoque Meditabundorum.

a) Vid. Trois lettres contre Mr. Arnaud p. 14. Hist. de ideis p. 256.

b) T. III. p. 186. qui ex Mallebranchii ore hoc tradit.

c) Edidit is Gallice criticum examen artis inquit. veritatis.

d) Is Criticam criticae Foucherianae opposuit.

e) Menagiana T. I. p. 258. T. II. p. 389.

f) In Hist. phil. doct. de ideis Sect. III. §. 2. p. 256. seq. Conf. Vita Arnaldi p. 189. seqq.

g) Primar. Tubing. T. I. p. 209. add. BODDEVS Hagog. p. 671. 1256. Cat. bibl. Reimann. T. I. p. 738. FABRIC. Syllab. script. de V. R. C. c. 16. p. 405.

h) P. III. p. 202. Vers. Lat.

in *Cartesii itinere per mundum* de his controuersis differit: quamuis enim, vt Societati Iesu adscriptus erat, minus faueat Arnaldo, multa tamen tangit, quae *avédoxa* huius controuersiae et arcanas circumstantias detegunt. Factum autem istis hypothesebus, vt non multum ab enthusiasmoⁱ, vel etiam a Quackerorum^k illuminatione immediata abesse videretur, quo iure, quae iniuria? nostrum non est dispicere. Ex hoc vero dogmate de vnione animi cum Deo, arctiore illa, quae animae cum corpore intercedit, quod genuinum fundamentum est omnium hypotheseum Mallebranchii^l, de origine idearum de concursu gratiae, et similibus, quae per inquirendae veritatis opus sparfit, multisque postea libellis defendit, auxit, comfit et poliuit; enatum quoque systema causarum occasionalium, quod deserto systemate assistentiae a Cartesio stabilito, amplexus est^m, quo inter Cartesianos spurios a GVSSETIOⁿ, ANDALA^o aliisque relatus est. Cuius summam cum supra tetigerimus, dicta otiose nolumus repetere. Ita vero factum, vt cum multas sibi singulares opiniones de visione Dei, quae contingit menti, de natura substantiae intelligibili, de extensione intelligibili, infinita in Deo, et similibus concepisset, mox fanaticismi, mox Spinocismi^p accusaretur, et adeo suspectus haud paucis fieret, vt libri eius in Gallia vendi prohiberentur, et quod P. BAYLE^q refert, vix apud Batauos editorem reperirent. Ast non afflictos fuisse aduersarios Mallebranchii subtilitates acutissimi philosophi clamauerunt post Mallebranchium ipsum^r eius fautores, contenderuntque, pie magis atque sobrie eum sensisse. Nec morose refragabimur, si quis dicat, virum nimia subtilitate modum excedentem, incommodis sensa animi vocibus expressisse, nec ea omnia stricto et rigoroso sensu sumenda esse, quae magnam ei inuidiam apud haud paucos confluxerunt. Interim nemo tamen negauerit, qui Mallebranchianas hypotheses attente considerauerit, ipsas quoque opiniones Mallebranchii plane singulares esse, nec facile probandas. Non enim in logica tantum atque metaphysica, sed in naturali quoque et morali philosophiae parte abundum sibi ab aliis esse censuit, nec assentientes reperit adeo multos statuendo, Deum in creatione omnia praeformantem, omnium motuum, qui in creaturis obseruantur, vnicam eandemque im-

media-

i) PRITIVS l. c. BVDDVS l. c. p. 246.

k) VOLTAIRE Lettre II. sur les Anglois p. II.

l) Id ex Praef. operis de I. V. luculenter patescit.

m) Ludouicum de la Forge hoc Systema primum post praefusiones Suarezii produxisse, supra obseruatum, in maiori autem luce posuit Mallebranchius, cum hypothesebus suis vaide fauens deprehendisset.

n) In causarum primaer et secundarum reali operatione, Leon: 1716. 4.

o) In Cartesio Spinozismi euerfore, add. PETER. DE VILLEMANDY de Efficacia causarum secundarum Lugd. Bat. 1686. Conf. cel. HOLLMANVS Phys. P. I. c. 4. §. 209. not. o. p. 244. Pneu-

matol. c. II. §. 80. not. a. p. 159. seqq. vbi etiam alios Systematis causarum occasionalium fautores nominat.

p) Conf. Recueil de pieces de la philos. de Newton, Clarke, Leibniz. Tom. II. p. 217. 432. Cat. Bibl. Reimanns, p. 999. POIRRETVS Oecon. Diu. L. I. c. 23. §. 1. p. 328. ARNAVD Diff. contre un eclarcissement du traité de la N. et Gr. SOUVERAIN Platonisme dévoilé P. I. c. 8. pag. 74. seq.

q) BAYLE Lettres T. II. p. 221. 227. ed. Martchand.

r) Reponse a une Dissert. de Mr. Arnaud contre l'eclaircissement. Facile ab Atheismi culpa liberat Philosophum L. II. c. 2. Inq. Ver.

mediatam causam esse: quaecunque sint in mundo, esse aut substantiam aut modum existendi, extensionemque ad notionem substantiae requiri, materiam in infinitum diuisibilem, quauis parte sua multas alias substantias comprehendere; quemuis materiae vorticem ex aliis minoribus vorticibus constare, et quae aliae *νοηται δόξαι* viri celeberrimi fuerunt, quae eum cum multis viris doctis commiserunt. Praeter Arnaldum et Foucherium enim ingenii calamique aciem in eum acuerunt Regifius, Lamius, Fenelonius, Leibnizius alique, qui hypothesin logicam de origine idearum examinarunt, alibi ^{s)} laudati. Maxime vero qui ex eius disciplina prodiit Societatis Iesu alumnus P. DV FERTRE systema Mallebranchii euertere singulari tractatione ^{t)} conatus est, quem vero non ex sua, sed superiorum voluntate scripsisse, et nec intellexisse satis, nec candide retulisse mentem et opiniones Mallebranchii, multa quoque peruertisse alii conquesti sunt ^{u)}, aliquot autem epistolis pro Mallebranchio respondit Mironius. Eleganter vero in hoc argumento versatus est magnus Leibnizius, qui in epistola quadam ad Remondum ^{v)}, refutationem Tertrianam considerando, quid culpari in hypothesibus Mallebranchii, quid excusari, quid tolerabiliore sensu explicari ferrique queat, luculenter ostendit. Quae epistola ab iis legenda est, qui iudicium sobrium et accuratum, vt sunt Leibniziana omnia, de Mallebranchii opinionibus cupiunt. Quae cum in omnium manibus sit, ea, quae vir summus moderate et erudite attulit, heic in compendium mittere breuitatis studiosi omittimus, et lectori expendenda relinquimus, intelligi autem nequeunt, nisi a Leibnizianarum hypothesium perito, eo quod animaduersiones suas vir illustris illis more suo attemperauit, vt id in *Examine principiorum Mallebranchianorum* ^{w)}, similiter ab eo factum est. Patebit autem ex his obseruationibus, multa mitiores sensus pati, quam verba fundunt Mallebranchii. Quod an de iis quoque valeat, quae eius notioni de extensione, dogma de transsubstantiatione euerterenti, a Iesuitis obiecta sunt, et an defendi possit, quod non nemo fecit ^{x)}, illis excutiendum relinquimus, quorum interest, dogma hoc cum philosophia conciliare, et obiecta *ἀσβήτα* soluere. Neque tamen inter tot obiectiones defuere Mallebranchio sectatores et asseclae, qui in aedibus virginis de Vailly, quae consanguinitate Mallebranchium attingebat, conuenire solebant, vt ductoris sui hypotheses atque dogmata inter se illustrarent ^{y)}. Fuerunt quoque nonnulli eorum, qui pro Mallebranchianis sententiis pugnarunt, inter quos eminere Mironius ^{z)}, Montagnolius, Cattelanus.

s) Hist. de Ideis l. c.

t) Refutation du nouveau Systeme de Metaphysique, composé par P. Mallebranche, quae in plerisque Ephemeridibus anni 1715. et 1718. recensetur.

u) BERNARD. Nouv. de la rep. des lettres 1717.

v) Recueil T. II. p. 326. seqq.

w) l. c. p. 211. seqq.

x) Vid. Europe savante 1718. Juin. art. 5.

y) ARCHIMBAUD Recueil des piéces fugitives T. III. art. 6.

z) Vid. Europe savante 1718. Juil. art. 7. 1719. Dec. art. 7. 1720. Avr. art. 10. Juin. art. 4. Juil. art. 4. Aoult. art. 7.

telanus. Inuenti etiam sunt, qui celeberrimum Cameracensem archiepiscopum Fenelonium, cuius tamen de amore puro hypothesin Mallebranchius refutauerat, et contentionis ferram cum eo reciprocauerat, in suspicionem adducerent, ac si clam ad eius partes transiisset, qui tamen perperam id de se dici et iniuriam sibi fieri publice professus est ^a. Scripsit haud pauca vir acutissimus, quorum indicem exhibet FONTENELIUS ^b, in quibus profunditatem meditationum acumen ingenii supra modum extensum, imaginationis vim atque lumen, et ardorem quandam valde cum elegantia emicantem prodidit, at quae obscura et difficilia intellectu faciunt hypotheses singulares, abstractae, et subtiles et dicendi quaedam atque exprimendi cogitationes consuetudo metaphysica, nouis notionibus lectoris sensus refugiens. Quam imaginationi luxurianti et ferocienti interdum fuisse iunctam a Mallebranchio, (qui tamen hunc intellectus morbum mira felicitate confodit,) uti valde mirum et insolens est, ita utrum excusari praetextu condimenti iucundioris possit, ut ipse ea de re monitus facere solebat ^c, aliis excutiendum relinquimus. Ceterum laudatur vir praestantissimus ob pietatem, morum honestatem, animi candorem, ingenii elegantiam et doctrinae soliditatem ^d, qua meruit inter academiae regiae scientiarum socios referri. Nam et in philosophia eminebat, et rerum theologiarum cognitionem admodum profundam sibi comparauerat, et matheos mysteriis erat accurate initiatus, et scribendi dicendique amoenitatem aridissimis metaphysicis argumentis apte iungere nouerat. Vnde inter ornamenta seculi nostri etiam ab iis relatus est, quibus haud paucae opiniones eius displicuerunt. Obiit LXXVII annos natus anno MDCCXV, III. id. Octobr. non sine iactura orbis philosophici.

*Summa libri
de inquirenda
veritate.*

§. XV. Auxisse philosophiam rationalem obseruationibus suis Mallebranchium, omnino fatendum est. Licet enim ratiocinandi praecepta omnia describere nunquam in animum induxerit, fundamenta tamen rationis, intellectus naturam morbosque, veritatis inquirendae studium sufflaminantia, media ea euitandi viamque, id est, methodum in perquirenda veritate obseruandam selectis animaduersionibus explicare conatus est. Hinc exposita ex sententia Cartesii (hanc enim fundamenti loco ponit) intellectus et voluntatis huiusque libertatis ratione, natura atque indole, iudicandi et ratiocinandi facultatem voluntati, magistrum secutus tribuit, et quo pacto libertas ad eam rite adhibendam in partes vocanda sit, ne sequatur vel error, vel peccatum explicat, et euentiam quam maxime commendat. Erroris autem fontes praecipuos sibi enarrandos sumens, in abusu libertatis errorum, qui sensibus imputari solent, fontes quaerit, et

a) Conf. Nou. lit. Lips. 1715. p. 385.

b) Iunctim edita esse Parisiis indicatur in Nouis lit. Lips. 1723. p. 627. Conf. BAYLE Tom. I. Lettr. p. 186.

c) MARVILLE l. c. p. 435.

d) Eleganti Oda vitam et doctrinam Malle-

branch. commendauit illustris A. F. DESLANDES, quae integra inserta est Nouis liter. Lips. 1715. p. 481. seq. praestitisse Cartesio, ingenio metaphysico, et scribendi elegantia iudicat LEIBNIZ, Or. Hannou. p. 165.

et quo pacto illi occasione sensuum fere omnium enascantur, magna subtilitate et non sine ingenio profequitur, et imprimis errores circa extensionem, motum, aliaque phaenomena materiae Cartesiana principia secutus detegit, inque his explicandis optices atque mechanices principiis utitur. Errores autem circa qualitates sensibiles denudaturus, quid anima, quid corpus agat in sensationibus producendis, quid obiecta in corpus eiusque fibras agant, quae sensationum indoles et experientia sit, et quo pacto innumera falsa iudicia cum illis sequantur, quae genuini errorum fontes appellandi sint, curiosa explicatione enumerat. Idque exemplis principiorum inde deriuatorum, qualia sunt differentiae specificae, formaeque substantiales, aliaque spectra scholastica, illustrat, immo ex morali doctrina quoque lucem affert, exque errore animae circa bonum: physicos etiam errores de natura et qualitatibus corporis huc reuocat. Tum amplissimum explicandae facultatis imaginandi campum ingressus, docta et acuta tractatione, de eius natura et indole, de spiritibus animalibus eorumque motu, mutatione eiusque causis ex aëris, neruorumque dispositione agit, quidque memoria sit, quid habitus, quae cerebri cum reliquis corporis partibus connexio et influxus in intellectum et voluntatem enarrat, et qua ratione imaginatio ex matris temperamento, ex educatione, nutritione, conuersatione alteretur varieque afficiatur, depingit, imaginationis quoque conditionem in feminis, viris, senibus tradit, quaeque in imaginando consuetudinis vis sit, quae auctoritatis inde enascentis, quae lectionis ineptae et praeposterae, quae opinionis noui systematis efficacia in producendis erroribus eleganter edisserit, et quosdam timiditate, alios cognitione superficiali, nonnullos auctoritatis veneratione, aliquos experientiae fiducia in errores prolabi probat. Eodem autem libro, qua ratione imaginatio fortior aliquo contagio alios inficiat, et in errores rapiat, non sine ingenio delineat, et iucundis atque eruditis exemplis Tertulliani, Senecae, Montani, quin et magorum illustrat. Tum libro tertio ad contemplandum intellectum purum progressus, cogitationem solam esse menti essentialem contendit, eam autem limitatam esse, nec infiniti capacem obseruat, indeque multos errores et haereses oriri notat, et dissipatos inde philosophorum animos considerare iubet, quemadmodum e contrario geometras iustis methodi limitibus constrictos non tam facile falli putat. Qua occasione logicam Aristotelis reprehendit, eo quod vires intellectus obtundat atque minuat. Multos autem errores ab inconstantia voluntatis in inquirenda veritate, inclinante magis, ad sensationes quam ad ideas puras repetit, et imprimis morum inde corruptionem sequi statuit. Vbi ansam capit species ab obiectis materialibus emissas iugulandi, animaeque facultatem producendi ideas denegandi, quin et productionem idearum a Deo immediate factam, ideasque nobiscum creatas explodendi, sicque sibi viam parandi ad palmariam, quam delegerat sibi, hypothesin asserendam: omnes nos res videre in Deo.

Ff ff 2

Quod

Quod qua ratione fiat, ideam de Deo, de corpore, de anima, de spiritibus puris concipiendo explicat, et ex idea vaga entis in genere considerata, quae intime homini praesens sit, plerosque errores philosophicos oriri statuit, idque exemplo essentiae materiae illustrat, quam Cartesii vestigia premendo in extensione sitam esse contendit. Ultimam vero errorum causam in eo ponit, quod cuius ideam nullam intellectus habet, id non putet existere, adeoque ex praesentibus ideis de rebus tantum iudicet, id quod exemplis ex natura philosophiae petitis manifestius facit et ex morali disciplina in eundem finem nonnulla adducit. Quarto libro de inclinationibus siue commotionibus mentis acturus, earum originem et necessitatem tum naturam mouendi se versus bonum in genere detegit, et inde haud paucos errores, ob inquietam voluntatem oriri docet. Speciatim autem sciendi cupiditatem ad veritatem inquirendam esse necessariam, aut regulis et limitibus in ordinem cogendam monet. Tum desiderium amoris proprii in partes vocat, et qua ratione ex cupiditate vel honoris et existimationis, vel voluptatis, veritatis, impedimenta enascantur delineat, cupiditatem quoque sciendi et inter eruditorum choros sine merito comparandi huc trahit, et de eruditis apparenter talibus, et pseudo-doctis multa eleganter obseruat, tum speciali tractatione inclinationes ad scientias practicas et speculatiuas intuetur, ostensurus, quo pacto ex iis veritati obex poni possit, et quos effectus futuri mali vel boni cogitatio in animo habeat. Tertiam animi commotionem in amicitia ponit, quam ad errorem haud raro seducere notat, et hoo pacto intellectus morbos profunda tractatione detegere fatagit. Libro porro quinto, quid *τὰ πάθη* affectusque animi in inquirenda veritate valeant, quid sint, quo effectu gaudeant, quibus mutationibus corpus animumque afficiant, et qua facilitate in errores nos coniciant viuis coloribus depingit, mentis autem perfectionem in vnione cum Deo mediante veritatis cognitione et virtutis amore statuit, imperfectionem a dependentia a corpore eiusque sensibus et passionibus deriuat. Tum ad specialem passionum explicationem progressus admirationis naturam, effectum et damna, sed vtilitatem quoque modumque rectum considerat, idem de amore et odio eorumque speciebus primariis agit, et quo pacto falsae sint affectuum excusationes et apologiae enarrat: eos autem, qui malum auersantur esse periculo viciniore et iniquiores, qui cognitione antecedente carent, esse fortiores animaduertit. Cumque hac proluxa tractatione ab erronea via mentem liberasset, tum ad rectam inquirendo veritatem semitam eam ducere libro sexto nititur, expositurus media, quibus euentia in inquirenda veritate conseruari possit, et quibus bonae methodi regulae absoluuntur. Refert huc, et prolixè explicat attentionem, ab ipsis passionibus excitatam et suffultam, imaginationis vsum, algebrae et arithmeticae necessitatem ad augendam intellectus capacitatem, tum regulas bonae methodi, quas non modo claras et perspicuas reddit, sed exemplis quoque philosophorum, qui

qui eas vel neglexerunt vel obseruauerunt illustriores facere laborat. Quo loco ei occasio enata est, accurationem philosophiae Cartesianae maximo-
pere extollendi, confusionem vero Aristotelicae fugillandi, tum ordinem
cognitionis acquirendae inculcandi, et vsum eius in quaestionibus parti-
cularibus ostendendi. Quae materiam ei praebuerunt complura proble-
mata physica more suo secundum hypothefes vel Cartesianas communes,
vel proprias explicandi.

§. XVI. Sufficit breuis operis acuti et ingeniosi *διάρθρωσις*, vt in-
telligatur, praeclare de rationali philosophia meruisse Mallebranchium,
et obseruationibus eam pulcherrimis auxisse, multaque esse, quae maxi-
mas laudes mereantur. Idque non ad ipsum, quod tractandum sibi sum-
ferat, argumentum dumtaxat, sed ad ea quoque pertinet, quae ex omni
philosophicarum scientiarum orbe illustrationis causa addidit. Ast esse
quoque naeuos in eo haud paucos, partim scholae Cartesianae communes,
partim proprios, nemo a partis studio alienus facile negauerit. Non col-
ligemus hoc loco vel censuras virorum doctorum, vel obiectiones aduerfa-
riorum, vel encomia sectatorum Mallebranchii, haec enim alia otia, alium
locum postulant. In compendio tantum, lectoris in gratiam ea refere-
mus, quae Ven. REIMMANNVS^e, qui more suo attento liberoque
animo librum egregium examinavit, et ordinis causa in tabulas redegit,
laudanda et reprehendenda esse censuit, eo quod cuncta strictim sit com-
plexus, vt habeat lector monitorem, ad quem in adhibendo inter legendum
proprio iudicio subinde respiciat. „Laudat is in auctore ingenii lumen et
„acumen, meditationes profundas, singulares et minime quotidianas, pe-
„ritiam in physicis, ethicis, mathematicis, *παιδείῃσιν* in taxando cultu super-
„stitioso creaturarum, et commendando cultu interno, inque erroribus
„philosophicis detegendis; tractationem de imaginatione perpulchram,
„stili rotunditatem, viuacitatem, elegantiam et *ἐνέργειαν*, abesse iussas alle-
„gationes fatigantes, scopumque laudabilem, Deum vbique agnoscendum,
„honorandum, amandum exhibendi, homines imbecillitatis et ignoran-
„tiae conuincendi. Vituperat autem pruritus nouandi philosophiam et
„theologiam, et principia eiusmodi statuendi, quae lectorem non possunt
„non deducere ad Spinocismum, nimiam erga foetum suum *σοφίην* et li-
„bidinem lambendi, formandi, reformandi, vindicandi, fastidium ele-
„gantiorum scientiarum, studium reprehendendi viros in sua arte celebra-
„rimos, Heuelium, Sauilium, Tertullianum, Senecam, Bochartum,
„Montanum imaginationis vim contagiosam in ipsius praecepta peccan-
„tem, meditationem nimis metaphysicam, et oestrum comparandi sibi
„famam et condendi nouam in philosophia sectam meditabundorum.
„Maxime vero improbanda esse dogmata falsa, monstrosa, perniciofa et ad
„atheismum indirecte ducentia monet, qualia sunt: Deum esse omnia,

Ff ff 3

„crea-

*Iudicium de
Mallebran-
chii hypothe-
sibus.*

e) Cat. Bibl. suae p. 999. Conf. Hist. atheismi P. II. c. 5. §. 23. p. 415.

„creaturas nihil: omnia extensa esse substantiam DEI quatenus creaturas
 „repraesentat; mundum esse inuisibilem, Deum autem a nobis videri,
 „ideas esse substantiam Dei figurarum forma inductam, Deum esse, qui
 „in anima hominis omnes motus, actus, ideas, desideria producat, qui
 „vera omnium causa sit, quae ea producat, cum reliqua occasiones sint
 „tantummodo voluntatis suae exequendae. Modificationes animae nullate-
 „nus repraesentatiuas esse posse, voluptates sensuum mentem actu felicem
 „reddere, natura nullam dari certitudinem firmam atque inuincibilem ex-
 „istentiae corporum, et distinctionis inter phantasmata et extensionem
 „Dei veram repraesentatam: Naturam agentem, qua talem, esse merum
 „nihil; ideas sensibiles esse Deum figuris repraesentatum, dari extensio-
 „nem intelligibilem. Nec placet viro doctissimo, quod orationis floscu-
 „lis dogmata quasi sepeliuerit ad fascinandum lectorem; quod rem saepius
 „repetiuerit eandem, nonnulla alieno, nec suo loco, multa ambigua,
 „obscura, manca et contradictoria attulerit; quod plura destruxerit quam
 „aedificauerit, non tam de inquirenda veritate, quam de vitandis errori-
 „bus tractans. Quod non laudauerit, per quos profecerit, maxime Ba-
 „conum, quem sexcenties exscripserit; quod phaenomena omnia naturae
 „a voluntate diuina deriuauerit, sicque perpetua miracula supponat: quod-
 „que famam suam ruinis aliorum inaedificare annis sit, et ideo ab omni-
 „bus cogitationibus vulgaribus recesserit, vt ingenii rari et extraordinarii
 „quale ipse depingit ^f, laudem consequeretur.“ Haec tenus Reimannus,
 cuius censuram neque subscribimus, neque eam reuicimus, sed compara-
 tioni lectoris ex integro permittimus, attamen aequitatem et amorem in
 ferendo iudicio commendamus, quibus haud pauca in Mallebranchio posse
 excusari, et meliori sensu explicari, nonnulla ferri, reliqua modeste reii-
 ci, sumus certissimi ^g.

*Tschirnhausii
 merita
 de rationali
 philosophia.*

§. XVII. Quod in Gallia tentauit Mallebranchius, paulo post in Ger-
 mania suscepit EHRENFRIED GVALTHERVS DE TSCHIRN-
 HAVSEN, vir non minus acutissimo ingenio magnaue rerum mathe-
 maticarum peritia quam sanguinis nobilitate illustris, cuius vitae historia
 in annalibus disciplinarum mathematicarum enarranda est ^h, fatis autem
 de eius circumstantiis atque meritis, dabit disertissimus FONTENEL-
 LIVS ⁱ. Is cum profundiori meditatione instituta comperisset, praeter
 notitiam philosophiae vocabulariam pariter atque historicam, realem quo-
 que requiri, quae in ipsos naturae rerum recessus penetret, veritatisque in-
 ueniendae apta sit, quaeque, vt in mathesi algebram facere nouimus, quid
 occultum sit in philosophia, et tamen sub intellectum cadens, certa et
 constanti methodo in lucem potis sit deducere; ad eiusmodi artem inue-
 niendi,

f) Lib. VI. c. 8.

g) Comparanda cum his, quae LEIBNIZIVS
 et MIRONIVS II. cc. attulerunt, qui mitiores sen-
 sus Mallebranchianis paradoxis tribuunt.

h) Prodiit eius Vita Germanice, Gorlicii 1709.
 12. Conf. Bibl. nou. T. I. p. 328. obiit m. Oct.
 1708. 58 annos natus.

i) Hist. du Renouuement de l'acad. des sci-
 ences T. II.

niendi, velut praeclarissimum intellectus humani munus, declarandam cogitationes suas conuertit. Quod consilium certe laudatissimum, ita se exequi posse putauit, vt philosophiam quandam primam, quam alii metaphysicam vocant, ipse potiori iure logicam, vel medicinam mentis vocauit, delinearet^k, quae ea exhiberet omnia, quae homini, cui serua sapientiam sibi acquirendi mens est, omnium prima cognoscenda veniunt, doceretque, qua ratione veritatem per se ipsum certo acquirere, passiones suas sapienter moderari, sanitatem vtut dieta bonam non adeo exacte sequi possit, conseruare liberos prudenter educare, et similia possit. Quem finem obtineri posse sperabat haud difficulter, si primo exploretur, quatenam inter infinita hoc in mundo occurrentia negotia omnium optima sit occupatio, quae prae ceteris eligenda sit? quam esse statuit studium acquirendae veritatis per se ipsum: deinde si quis conuincatur, nihil magis ad id esse necessarium, quam ipsam methodum veritatem infallibiliter detegendi: sique tertiò in hac incognitas veritates detegendi methodo, primum exponatur, quid verum quid falsum sit, et quomodo vnum ab altero discerni queat, et quo modo quae via de veritate ad veritatem cognitio nostra semper et absque fine extendi possit: tandem quibus mediis quoue modo impedimenta remoueri queant, quae methodum acquirendi veritatem planam reddere et facilem prohibeant. Quae si rite fuerint cognita, dari tunc posse regulas statuebat, quibus infinitis obiectis illa methodus applicari, et ad ea extendi possit. In hunc itaque modum medicinam mentis siue logicam quandam vniuersalem formandam tradendamque esse apud se reputans, diligenti meditatione perficere opus, quod animo formauerat, constituit. Ne vero vlla in re falleretur, attente circumspexeritque praecauens talia principia assumenda esse censuit, quae omnium, etiam Scepticorum iudicio essent certa et indubia. Qualia sibi esse ait: se variarum rerum conscium esse, se bene a quibusdam, a quibusdam vero male affici; quaedam a se posse comprehendere, quaedam nullo modo posse concipi sui que respectu esse incogitabilia: tandem, se varia sensuum externorum, itemque imaginum internarum et passionum ope aduertere. His enim quatuor principiis, ceu totidem columnis totum humanae cognitionis aedificium inniti credebat, et hoc pacto viam se sternere posse planam atque rectam ad inuenienda veritatis et felicitatis media sibi promittebat. Ita enata illustri auctori *Medicina mentis siue artis inueniendi praecepta generalia*, quae primo quidem, *Amstelodami*^l deinde auctiora et emendatiora *Lipsiae*^m prodierunt. In quo libro magna subtilitate auctor ingenti ingenii vi praeditus versatus est, cumque rerum Geometricarum et arithmeticarum esset peritissimus, eius problemata, ad illustranda praecepta sua magno numero adhibuit, in id connitensⁿ, vt

viam

k) Haec omnia fufe in Praef. Medicinae mentis prosequitur.

l) 1687.

m) 1695. cui addita Medicina corporis, quam

obseruationibus illustrauit EL. CAMERARIUS in Medic. recent. conciliatrice.

n) Pag. 290. seqq.

viam quandam facilem aperiret, qua quisque per se ipsum summam perfectionem, cuius homines lumine naturali capaces esse videntur, assequi et habitum sibi comparare possit, veritatem in omnibus rebus proprio Marte detegendi, ac proinde quid sibi sit utile, aut quid noxium sit discernendi. Ad quem finem egregium obtinendum, necessarium esse vidit, ut clare ostenderet, non modo, quid sit faciendum, vel omittendum, sed etiam quo modo. Ita vero intermedia sibi via opus esse iudicavit, inter viam, quae a priori per solas rationes omnia deriuat, et quae a posteriori sola experientia utitur; ita ut a posteriori incipiatur, tum vero in progressu omnia tantum a priori deriuentur, et ubique per euentem experientiam cuncta confirmantur, hocque eo usque continuetur, quousque denuo ad primam experientiam, quae assumpta fuit, reditus fiat. Experientiam ideo facilem, nullis expensis obnoxiam, errori nulli subiectam, id est, illam quae in nobis fit et existit, initio quaerendam statuit, quae nos docet, et nostri, et aliarum rerum nos esse conscios, id est, cogitare, in quo asserendo ita a Cartesio dissentit, ut non hoc sit principium siue res notissima a priori, sed experientia prima et euentissima, qua conuincamur, cum talia corpori nemo attribuat ad solam hoc mentem pertinere sui consciam. Ex quo experientiam secundam deriuat, quam fundamentum totius nostrae felicitatis esse contendit, quaedam nos bene, quaedam male afficere, quam ab ipsa Scepticorum ἀραγή fine ultimoque scepticismi fine roborari recte obseruat. Eam autem mentis operationem, quae bene afficientia appetit, male afficientia auersatur, voluntatem esse ostendit. Tertiam experientiam ex eo sumit, quod animaduertat, nihil constantius et melius nos afficere, quam acquisitionem veritatis, indeque totius humanae certitudinis fundamentum, quod sine conscientiae pudore nemo negare possit, oriri, quod quaedam concipere possimus, quaedam non, inde enim veritatis certam normam, et intellectus ideas, et similibus naturam indolemque facile posse cognosci. Cum autem alia magis, alia minus fortiter assensum extorqueant, quarta experientia se discere ait, permulta sibi ab externis aduenire, per sensus, per internas imagines, et per passiones, licet hactenus modum et rationem ignoret. Quam facultatem imaginationem, et id cuius ope talia animaduertuntur, corpus nostrum vocat. His naturalibus experientiis difficultatibus istis se extricasse gloriatur, in quas se coniecere viri docti, qui initio philosophandi facto haec non ab experientia, sed ex definitione cognoscenda esse statuerunt. Quo pacto specialiora scientiarum reliquarum praecepta deinde deriuari posse monet, eo quod ita ab una veritate ad aliam progredi ultra liceat. Et hinc enata auctori illustri methodus detegendi incognitas veritates, qua percipiendi, concipiendi, imaginandi rationes, differentias et causas describit, et quae concipi possint, id est, simili ratione cogitari ab omnibus, veritatem prodere, quae non possint, impossibilia esse, et absurda statuit; tumque rationem defini-

nitiones condendi, axiomata inueniendi, theoremata noua obtinendi prolixè depingit, et ad generationem alicuius rei potissimum attendendum esse moriet, et quibus regulis id perficiatur, vt primorum conceptuum seriem acquiramus, exponit, et quo pacto ex iis, quae ex ipsa generatione noua alia atque alia resultant, axiomate deducantur, explicat, similiterque circa theorematum generationem et naturam versatur, et quae veritates nouae ex deductis oriri queant, ostendit, eaque ad problemata soluenda applicat, et hac simul ratione Cartesianos methodi canones supplet et illustrat. Vt autem, quae ab erroribus oriuntur impedimenta remoueantur, ad fontem eorum in percipiendi siue imaginandi facultate ° sola quaerendum respicere iubet, et huic origini praeiudicia nos debere affirmat, ideoque imaginationem a veritate inuestiganda remouendam et vocabula definienda esse vult, et characterum in eo usum commendat, ex qua obseruatione algebraici calculi praestantiam concludit: et experientias nouas quaerere et adhibere suadet. Porro cum impedimentum veritatis in eo versetur, quod quae cognita sunt non magni faciamus, ac proinde sit difficile diu haec attente meditari, ea quae ignoramus, admiremur, huic quoque malo medicinam affert, et quia quae non statim vtilia apparent, parum digna inquisitione putamus, hisce quoque remedia parat, sique ex nostra indispositione, quam vocat, impedimentum nascatur, illam remouere docet, atque rectum commodumque tempus ac praeparationem eligere: attentionis quoque deficientis morbum sanat, et quibus modis possit, etiam in longa meditationum serie conseruari explicat, et hac occasione educationis bonae regulas proponit elegantissimas et vtilissimas, sed et illud impedimentum remouere docet, quod ex defectu commoditatis ad exequendam veritatem oritur, et quae inclinationis ad studia in ea re vis sit, ad excogitanda media, quod auxilium in bona methodo, quae via ad subsidia externa ostendit. Tandem in tertia quoque methodi huius parte, modum applicandi delectam veritatem, vt vitam suauiter consumamus, tradit, et heic ante omnia scientias commendat, maxime scientiam naturalem, eo quod ex hac rite explicata omnes alias deriuari credit. Et haec quidem celebris libri summa est, ex qua vasta auctoris doctrina, et meditationes profundae satis cognoscuntur. Cum autem totus scientiis mathematicis se tradidisset, inque iis magnum perfectionis gradum attigisset, totam tractationem exemplis ex mathesi sublimiori petitis illustrauit, et si verum fatendum, logicam nobis mathematicam exhibuit, quae in disciplinis theoreticis methodum pariter et exempla elegantissima exhibet, in morali argumento haud raro friget. Valde acrem censuram in hunc librum exercuit CHR. THOMASIVS ^p, quae magnarum,

inter

o) Concipiendi facultatem intellectui puro, percipiendi impuro siue imaginationi tribuit.
 p) In Dialogis mensuris ann. 1693. m. Mart.

inter vtrumque virum celeberrimum irarum causa fuit: neque id magnopere mirandum, cum haud pauca Thomafius contemneret, quae inter fummas veritates, easque simul vtiliffimas referri poffe Tschirnhaufenius contenderat. Attamen multum fe ex hoc libro profeciffe, in *Praefatione Praxeos logicae* poftea faffus eft. Nec inficiandum pulcherrima multa illuftrem virum cumulaffe, et rationali philofophiae lumen haud contemnendum accendiffe. Qui fi ex habitu disciplinarum mathematicarum ad philofophicas non concludiffet, fi inter vtrafque recte diftinxiffet, fi ad ea refpexiffet quoque, quae in vita humana quotidie occurrunt, et methodo longiori atque mathematica explorari nequeunt, fi intellectus puri et imaginationis limites paulo diftinctius defcripiffet, fi ipfam ratiocinandi artem, legibus methodi adieciffet, non haberemus, quod de perfectione libri praefantiffimi conquereremur, nec forte obfcu-ritas multis ineluctabilis vifa, certe geometriae ignaris ineuitabilis multos ab eius lectione deterruiffet. Poftulat enim lectorem mathematicum et meditationi geometricae affuetum, ex qua fua lumina haufit.

Recentiores qui de emendatione logicae meruerunt alii.

§. XVIII. Poft hunc multi inter Germanos, Belgas, Gallos prodierunt, qui logicam artem nouis commentariis illuftrando, et tum ineptias Peripateticorum perstringendo, tum noua adducendo, de ea pulchre meruerunt. Quos vero hoc loco recensere omnes, efferet hiftoriam literariam logicae fcribere, praefertim cum eorum, qui eminerunt fuis fcriptionibus, mentionem iam in antecedentibus fecerimus. Addi vero, qui defiderantur (inter quos fuo merito palmam aliis praeripuit praefantiffimus CROVSZIVS^r), ex catalogis fcriptorum logicae recentioris poffunt, quos contexuerunt Morhofius, Struuius, Walchius, Stollus, libris notiffimis. Tacemus eos, qui hodie magna nominis fama viuunt, et rationalem philofophiam quoque illuftrant, quorum princeps facile hodie eft illuftris Chriftianus Wolfius, ad hos enim diuertere meta nobis pofita obftat. Non tamen praetermittendum hoc loco eft, magnum Britanniae decus, acutiffimus Ioannes Lockius, qui intellectus humani hiftoriae ac culturae ampliffimam lucem accendit. Cuius vitam cum eleganter defcripferit IOANNES CLERICVS^s, potiora et memorabilia ex ea ftrictim enarrabimus, et, quid ei debeat humani intellectus emendatio, circa quam philofophia rationalis verfatur, paucis poftea complectemur.

Vita Io. Lockii.

§. XIX. Tulit acutiffimum et politum IOANNIS LOCKII ingenium, ferax magnorum doctrina virorum Britannia, edidit Wringtonia

q) Appofite hoc obferuat RVDIGERO in Senfu veri et falſi L. II. c. 4. §. 7.

r) Conf. A. G. Erud. 1695. p. 230. MORHOF. Polyhift. L. II. c. 7. §. 15.

s) Debemus ei Syftema logicum Gallice exaratum Amft. 1720. 2. Vol. 8. Conf. Biblioth. choife T. XXIV.

t) l. c. T. VI. p. 342. praefixa quoque operibus Lockii diuerſis Roterod. 1710. 12. editis. Germanice vertit et libro de Educatione liberorum praefixit, S. G. STARCKIUS, Actis philof. Vol. I. pag. 972. ſq. quoque inferuit praefantiffimus HEVMANNVS.

tonia anno MDCXXXII, IV. Cal. Sept. fatum parente Ioanne Lockio tribuno militum: qui omnem in hunc filium suum rite atque eleganter educandum curam atque diligentiam conuertit. Emicabat autem in puero iudicium aetate ista tenera maturius, et insolitus sciendi discendique ardor; Londinensi ideo scholae traditus est, vt disciplinarum semina in hoc agro foecundo spargerentur. Quae cum laetam segetem ostenderent, ad vrgendam messem plenissimam anno MDCLII in Oxoniensem academiam missus et collegio ecclesiae Christi adscriptus est. Quo loco positus cum incomparabili ingenii bonitati et excellentiae diligentiam naturae dotibus non minorem iungeret, mature omnes, qui illud cum ipso literarum stadium ingressi erant anteuertit. Ast infelicitati eius temporis adscribendum est, quod cum tam praeclaram indolem ad scientiarum culturam attulisset, in tricis scholis tum vſitatis fuerit detentus. Quarum vſum se habiturum nullum, neque desiderio sciendi, quod immensum alebat, facere posse fatis, quae tum in ea schola tradebantur, intelligens, magno vitae academicae taedio captus est. Lumina intellectus enim quae rebat, quae cum se consequi posse desperaret, eo quod nihil esse in proprio fundo crederet, quo disciplina literarum iuuari posset, nec chaos Peripatetico-Scholasticae philosophiae aliquid ad formandum ingenium afferret, aliud animo alimentum quaesivit, et consuetudine hominum nonnullorum ingenii festiuitate magis, quam doctrina conspicuorum vti coepit. Et tum eam cogitandi scribendique facilitatem et elegantiam sensim didicit, ob quam postea multis admirationi fuit, et imprimis cum facundissimis epistolographis comparatus est. Atque his quidem ingenii nutrimentis animum dum alebat, exercitationes academicas autem, quas vtilitate carere vidit, negligebat, eo quod in disputationibus ostentationem tantum ferendorumque bellorum studium formari iuuarique obseruaret, mirum tamen est, quod inter Oxonienses non sine doctrinae opinione et auctoritate vixerit. Primus autem, quo dispelli posse intellectus tenebras sentiebat, ipsi auctor fuit Cartesius. Licet enim eius decretis nunquam subscripserit, et haud pauca eius passim reprehenderit, vehementer tamen cepit eum differendi cogitandique claritas, cuius eum fructum retulit, vt ignorantiae suae prioris causſam non in ipso, sed in auctoribus quos legerat et audiuerat, quaereret, sicque desperationem illam abiiciendo, nouis stimulis ad prosequendum studiorum cursum accenderetur. Immerſit itaque se iterum disciplinis atque imprimis arti salutari se tradidit, quam tamen nunquam postea quaestus causa exercuit, cum ad praxin clinicam vires corporis non satis sufficere comperisset. Omnem tamen medendi artem accurate complexus est, et summorum in ea viro- rum amicitiam hoc nomine meruit. Cuius specimen quod ex Sydenhamii testimonio adduxit Clericus, apud ipsum legi meretur, in quo eo, siue ingenio iudicioque acri et subactō, siue etiam antiquis, hoc est, optimis moribus, vix superiorem quemquam, inter eos, qui nunc sunt ho-

Gg g g 2

mines

mines repertum iri, paucissimos certe pares ille pronuntiat. Nunquam vero summos in arte medica honores poposcit, titulo magistri artium contentus. Anno MDCCLXIV itinere excolendum animum augendasque ingenii vires ratus, cum legato Britanniae regis in Germaniam ad aulam Brandeburgicam concessit, et ex hominum conuersatione, velut viuo quodam libro, naturam hominis perdiscere studuit. Anno vno peracto ad patrios lares reuersus ad Oxonienses quidem Musas denuo accurrit, at non aridis speculationibus, sed foecundis naturalis philosophiae meditationibus diligentiam curamque suam addixit. Ibi felicitas ei contigit, vt magno postea Angliae cancellario, comiti Shaftesburio ⁿ, innotesceret, et sanitatis eius curam aliquam ageret. Cui viro illustrissimo cum ingenium contigisset vastum et insolens, quodque et iudicandae solertia, et memoriae excellentia et viua quadam imaginationis alacritate facile omnes superabat, mira autem animi iucunditas et decora quaedam festiuitas, eum omnibus faceret gratissimum, lectio tandem et experientia rerum etiam summarum incomparabilis illius animo infideret, isque se facilem, apertum commodumque omnibus praeberet, dici non potest, quanta animi laetitia consuetudinem huius maximi viri Lockius amplexus sit; qui cum totus eius admiratione occuparetur, in vastissimo ingenio et rarissimo praestantiae exemplo inuenit, ex quo maxima emolumenta animi indies crescentis capere posset. Attulit quoque ad tanti viri amicitiam Lockius ingenium solers, et erectum, iudicium acre, candoremque animi, secundum veros philosophiae characteres expressum, quibus velut vinculis ita maximi viri amorem sibi vindicauit, vt ad vitae finem perduraret. Valde enim Lockii conuersatione gaudebat vir illustrissimus, vbi semel praestantissimas, quae ei inerant, animi dotes intellexerat, vnde non ad acidulas tantum hauriendas, sed Londinum quoque eum secum deduxit, et in domum atque familiam suam receptum adeo carum habuit, vt salutis suae curam ei traderet, quae adeo feliciter Lockio cessit, vt ex pectoris vlcere cum vitae periculo decumbentem a ferali malo liberaret. Id quod totum Shaftesburium illi conciliauit, praesertim cum eruditionem vinceret ingenii animique praestantia. Quam distrahi et impediri praxis clinicae strepitu videns ille, non concessit, vt medicinam extra domum suam faceret, sed vt ad rerum ciuilium et ecclesiasticarum intelligentiam animi perspicaciam conuerteret, illi auctor fuit: eo euentu, vt vir summus dignum eum haberet, quem quauis fere occasione sublata sententiam suam rogaret, etiam de rebus maximis, secum autem in conelau atque bibliotheca haberet, et aditum apud summos reipublicae, qui tum in insula ciuili prudentia eminebant, heroës, Ducem Buckinghamiae, Halafaxium aliosque pararet, quibus se conuersandi iucunditate et doctrinae copia

ⁿ) Vid. Memoires pour seruir a la vie d'Antoine Asley Comte du Shaftesbury, et Grand-Chancelier d'Angleterre sous Charles II. tirées

des papiers de feu Mr. Locke et redigées par le Clerc, Bibl. choisie T. VII. p. 146. Oeuvres diuerses de Mr. Locke p. 407. seqq.

copia Lockius valde commendauit, eo quod ingenii festiuitatem morum feueritati et cultui, quem maximis uiris debebat, eleganter iungere noffet, et natiuam in eo conuerfationis genere indolem atque libertatem quandam decore expreffam oftenderet. Anno MDCLXVIII eum fibi itineris in Galliam fufcipiendi comitem afciuit Northumbriae comes cum coniuge, apud quam perfitit, cum comes Romam excurreret. Qui cum praematurato fato extingueretur, cum hera domum Lockius rediit, occafionem in eo itinere nactus multa, duce experientia difcendi. Reducem in domum moecenas priftinus recepit, filiique vnici institutioni moribusque regendis praefecit. Quod tanta fide, tanta prudentia perfecit, vt matrimonii filio contrahendi curam parens vni Lockio committeret: felici fatis exoptatoque fuceffu. In hoc itaque feceffu cum philofophandi otium aliquot fuppeteret, anno MDCLXX. de intellectus humani natura, uiribus, facultatibus, et operationibus cogitare coepit, cum ex colloquio eo de argumento habito intellexiffent amici, quam fingulari illud lumine poffet illuftrari, vnde eum rogarunt, vt meditationes fuas in chartam coniceret. Quorum confilio paruit quidem, abfoluere tamen, quae coeperat impeditus ab occupationibus aliis non potuit. Ita uero percrebuit fama eruditionis Lockianae, vt circa hoc tempus albo focietatis regiae plaudentibus omnibus adfcriberetur. Anno porro MDCLXXII, quo Angliae magnus cancellarius, quem uocant, herus eius renunciatus eft, ab eo muneri fecretarii beneficiorum offerendorum v praefectus eft; aft cum regis ille indignationem anno fequente meruiffet, et regni figillum redderet, fulmina aulae Lockius quoque expertus eft, qui cum moecenati factionis, quae tum in aula regnabat, et fatalis libertati et religioni uidebatur, infidias genti tum Britannorum haud obfeure detexit w. Anno tamen fequenti regis recuperatoribus de commerciis difquirentibus additus eft, vt illis a commentariis v effet; quod munus anno MDCLXXIV decurrente iterum expirauit. Id licet reditus Lockio eriperet, non fine fanitatis tamen commodo ei accidit. Cum enim phthifin metueret, heri fui confilio fumptibusque iter literarium fufcepit, Montempeffulanum uero elegit, ubi moram diu fecit, vfus amicitia comitis Pembrockii, quem ob uaftam philofophiae cognitionem uehementer laudat, et hunc fibi operis de intellectu humano εργονδιώτην fuiiffe in infcriptione libri fatetur. Deinde ad Parifienses feceffit, magnorumque uirorum conuerfatione et colloquiis gauifus eft, inter quos Iuftellum et Tornardum laudat Clericus. Et tum quidem facrorum oraculorum ftudio, maxime noui foederis, laudatiffimo confilio animum adduxit. Reconciliato cum aula Schaftesburio comite, et fanctiori regis concilio praefecto, Londinum anno MDCLXXIX Lockius reuocatus eft, totus tamen fanitati nondum

G g g g 3 restitu-

v) Secetaire de la prefentation des benefices.
w) Conf. ВУНДТ. Hift. fui temp. Tom. II. p. 583. Verf. Germ.

x) Secetaire de la commiffion touchant les commerces.

restitutus, et asthma quodam grauatus, quo factum, vt diu in vrbe persistere non posset, sed ad hauriendum puriorem aërem subinde rus excurrere cogeretur. Ast cum nouo odio herus eius premeretur, quod eum arci primum Londinensi incluserat, et coëgit postea, exilio spontaneo ad Batauos concedere, vbi a principe Arauionensi, qui summa rerum potest in Britannia potitus est, beneuole est exceptus; Lockius de securitate in patria desperans, illum secutus est, Amstelodami sedem, anno MDCLXXXIII expirante figens. Ibi et medicis et theologis Remonstrantium Limborchio atque Clerico amicitia innotuit, opusque *de Intellectu humano* perfecit: Domi autem cum regi inuisus esset factus, illius iussu ex albo collegii ecclesiae Christi Oxoniae, frustra intercedente episcopo eius urbis Ioanne Fello, nomen eius deletum est. Veniam tamen post mortem regis, a Iacobo rege obtinisset, nisi amicos eam rogare impedisset, nihil se admisisse testatus, cuius deprecari veniam opus haberet: at vix insidias aulae tum euasit, cum eius capiendi et in Angliam mittendi mandatum rex dedisset, vnde aliquamdiu latere apud amicos coactus est. In hac mora epistolam *de Tolerantia* ad Limborchium scripsit, eo quod in haud paucis Remonstrantium dogmata illi placerent. Anno sequente autem cum abesse eum a seditionis consiliis omnibus apertum esset, iterum publice comparuit, tempusque et libellis exiguis scribendis, et mora Ultraiectina, et colloquiis eruditorum hebdomatim institutis sefellit. Ipse confecto operis de intellectu humano compendio, Clerici opera usus est, vt in *Bibliotheca vniuersali* y vulgari posset, quo dici vix potest, quantum videndi ipsius libri desiderium apud philosophiae maturae sobriaeque cultores accenderit. Tandem notissima rerum Anglicarum conuersione duce Guilelmo Arauionensium principe anno MDCLXXXIX facta, libertatem quoque redeundi in patriam Lockius nactus, eaque laetus usus est. Tunc etiam in insulam rediit et magnorum virorum amicitia frui coepit, qua ad munera haud leuia aditum sibi parare potuisset, nisi modico viuere maluisset. Delegatis itaque ad appellationes adscriptus est, quo in munere vacare quoque literis et philosophiae licebat. Etiam legati regii caractere fungi potuisset, quo pacto serenior auram in peregrina terra haurire se posse ob pectoris infirmitatem, sperare poterat, nisi fanitatis ratio id ipsum illi valde timido dissuasisset. Vt vero se vtilem domi exteris quoque exhiberet, anno MDCXCIV opus diu meditatatum, auctum, politum, *de Intellectu humano* vernaculo sermone vulgavit, quod tanto philosophantium plausu fauoreque exceptum est, vt anno MDCXCVII et MDCC recuderetur, et cum Gallice a Costeo, ipso auctore dirigente et inspiciente, tum Latine anno sequente a Burridgio, sed minus feliciter, verteretur. Ipse tamen, vt erat veritatis amantissimus, semper lambendo, emendando, perficiendo opus absoluere magis conatus est, quibus augmentis se commendat editio anni MDCCVI. Epitomen autem libri

Anglico

y) T. VIII. Janv. 1688. p. 49. seqq.

Anglico sermone ^z dedit Wynnus. Prodiit quoque eodem anno liber *de Imperio civili*, qui Gallica quoque veste comparuit, in quo despotismo absoluto neruos incidere studuit. Vitae, quae restabat, partem conuersioni cum uiris summis et non dignitate modo, sed ingenio etiam et rerum usu excellentissimis destinans, honestissimam uiuendi dulcedinem in humanitate ista posuit: maxime uero Pembrockio comite familiariter usus est. In cuius praediis tum degere solebat, cum grauior in vrbe aer pectus infestaret. Qui eum tandem coegit Londinum relinquere, et ad Mashamum equitem concedere, qui in agro ualde salubri * habitabat. Ibi et ipsius hospitis, uiri elegantis et humani beneuolentia, et uxoris eius, acutissimi Cudworthi filiae, eruditione et acumine philosophico, quod supra † iam depraedicauius, et loci commoditate, atque salubritate in infirma ualitudine ualde sustentatus est. In hoc secessu legendo, meditando, scribendo tempus consumpsit, raro Londinum per aestatem excurrens, debemusque huic otio librum *de Educatione liberorum*, bonae frugis plenum, et ideo in plerisque Europae linguis expressum, itemque tertiam *de Tolerantia* epistolam. Cumque emendandae utilitatis commercii per Britanniae regnum rationem peculiari studio haberet, de refingenda et ad iustum pretium reuocanda moneta considerationes profundas nutriuit. Quarum necessitatem cum peculiari schediasmate explicuisset, anno MDCXCV, quo ista pestis tandem oculos senatus regni perstrinxit, malo remedium quaesitum, Lockius autem, cuius iudicii aciem non minus in rebus ad civilem prudentiam et reipublicae administrationem, pertinentibus quam in disciplinis theoreticis se prodere inde constabat, collegio delegatorum ad commerciorum et coloniarum res curandas, mille librarum Anglicarum stipendio adscriptus est. Cui muneri ad annum MDCXC maxima cum laude et diligentiae atque attentionis prudentis testimonio praefuit, tum uero sanitate eius urbis aerem grauiorem non ferente, aegre consentiente rege id deposuit. Eodem anno MDCXCV Anglico sermone prodire iussit, *Christianismum rationi maxime conformem*, in quo erudito libro id demonstrare aggressus est, nihil esse in Christianae religionis decretis, quae in scripturis diuinis definiuntur, quod notionibus ueris, certis, accuratis rationis esset contrarium. Quae commentatio illi aduersarios haud paucos cumulauit, inuidiam addente eorum audacia, qui proscribere ex doctrina Christianorum mysteria omnia, et rationis notionibus ultra limites protrusis, sacrosanctae triados dogma conculcare ausi sunt, id quod praeter Vnitarios nonnullos fecisse Tolandum, scriptorem audacissimum, neminem latet. Hi cum post carecta Lockii ex parte latere cuperent, rationibus nonnullis usi, quas ille in laudato commentario attulerat, accensus est theologorum zelus, ut in Lockium quoque, uelut frigidam reuelationis hostibus suffundentem theologi infurgerent. Hinc praeter Samuelem

z) Eleganter uersa est, sermone Gallico.

†) In uita Leibnizii.

*) Oates dicto 20. mill. Londino distante.

muellem Bernardum, magni nominis et praeclarae eruditionis theologus Eduardus Stillingfleet episcopus Worcestriensis, cum aduersus Vnitarios trinitatis mysterium defenderet, notionem de substantia Lockianam examinavit et reprobavit, eo quod *ἐρεγδοξώτερον* esse crederet. Ex quo liticula inter episcopum et Lockium enata est, et controuersiae reciprocatio, qua ter episcopo Lockius respondit, cuius eo de argumento scriptiunculae, etiam Icanni Edwardo oppositae alteri parti editionis Gallicae operis de I. H. anno MDCCIII excusae adiectae leguntur. In qua controuersia alibi prolixius enarranda ^a episcopum lectionis copia, Lockium philosophiae vsu excelluisse, plurimis visum est ^b, licet Socinianorum partibus nimium hunc fauisse contenderint haud pauci ^c, et inter hos praecipue Ioannes Eduardus ^d, cuius vehementiae valde indignatur Clericus. Hisce laboribus dum corpus senii et morborum incommodis fractum exhauriebat Lockius, imminentem tandem ruinam anno MDCCXCVII sensit, cum tempestate frigida ad salutandum regem, qui colloquium eius desiderabat, Londinum concessisset. Adeo enim ab eo tempore asthma compressus est, vt tandem *ὀρθοπνοϊκός* euaderet. Vt itaque aeternitati feliciter suscipiendae se praepararet, studium diuinorum oraculorum, quod ab aliquot annis elegerat, gnauiter vsit, cuius fructus post eius fata nonnulli commentarii vel paraphrasae potius in epistolas ad Galatas, Romanos, Corinthios et Ephesios prodire. Ita vero mali vis senim inualuit, vt in vltimo vitae anno ob virium debilitatem neque legere multa, neque scribere quicquam posset, quare, mentis acie morbi vehementia non suppressa, tempus omne pietati fouendae tribuit, sicque indies decreascentibus corporis viribus, inter preces Mashamiae coniugis et familiae spiritum Deo reddidit V. cal. Nou. st. v. anno MDCCIV, aetatis septuagesimo tertio. Pulchris eum depingit coloribus, nonnemo, qui eum intime nouerat apud CLERICVM ^e qui cum egregie in ea re sit versatus, ipse legi meretur. Laudat is maximam philosophiae notitiam libere et sine praedudiciis in grauissimis etiam reuelationis argumentis demonstratam, iudicandi solertiam, penetrationem et accuratorem, meditationis profunditatem, doctrinam in elegantioribus literis praeclare versatam, viuendi consuetudinem, pulchram et ab omni paedagogico fastu alienam, veritatis amorem, colloquiorum dulcedinem, vitae ciuilibus prudentiam, morum ciuilitatem, seriam et accuratam, et in ipsa tamen seueritate iucundam et maximis quoque viris commendatam, caritatem erga pauperes ipso opere demonstratam, irae rationis ope moderationem, silentii et amicitiae fidem, diligentiae, quantam sanitatis constitutio permitteret, contentionem, victus continentiam, morborum patientiam, utilitatem

a) Accurate rem omnem librosque huc pertinentes exponit BVDDEVS Isag. in Hist. theolog. L. II. c. 7. p. 1294. seqq. b) CLERICVS I. c.

c) POIRET. Opp. posthum. p. 87. item Auctor fidei et rationis collatae.

d) Scripta huc pertinentia enumerant magni nominis theologi BVDDEVS I. c. p. 1296. PFAFFVS Intrad. in Hist. lit. theol. P. II. p. 332.

e) Loc. cit.

litatem ex scriptis eius ad humanam societatem redundantem. Ipse in epitaphio, quod sibi posuit, talem se fuisse ait, qui mediocritate sua contentus vixerit, literis innutritus eousque tantum profecerit, ut veritati vnice litaret. Quibus sane ingenii animique virtutibus cum maximis in orbe philosophico heroibus meruit comparari.

§. XX. Multum debet rationalis philosophia Lockio ob librum *de Intellectu humano*, cuius literariam historiam cum fufe prosequutus fuerit B. GOTTL. KRAVSIVS ^f, breuitatis studio lectorem ad eum dimittimus. Ipsum opus nouum intellectus humani explicati et delineati aedificium sistit, quod non modo in Platone et Aristotele, sed in Cartesio quoque, Gassendo aliisque recentioribus, qui ante Lockium scripsere, frustra quaeras. Abiecit enim omnes omnino opiniones, et ex consideratione humani intellectus et conscientia sua philosophandum esse censuit. Vnde humani intellectus historiam non inepte appellaueris, non ex libris sed experientia interna conscriptam, qua de re digna est, quae legatur ipsius auctoris praefatio, quae nonnulla quoque illustrat, quae ei obiecta sunt, et aliquos offendere poterant. Libris opus praestantissimum quatuor distinxit acutissimus philosophus, et primo quidem de ideis innatis disputat, et nec speculatiua axiomata, nec practica innata esse intellectui humano magno acumine demonstrat. Libro secundo in idearum originem inquit, easque vel ex reflexione, vel ex sensatione ab obiectis externis ortas omnes esse, animam quoque non semper cogitare argumentis multis ab experientia sensuque desumptis probat. Tum de natura idearum simplicium, deque ideis vnus tantum sensus ministerio genitis differit, qualis est soliditatis idea, quam ab extensione subtiliter distinguit, ideas porro ex pluribus sensibus, itemque ex reflexione et attentione ad se ipsum exsurgentes, quales sunt ideae intellectus et voluntatis, exponit, eas quoque non negligit, quae ex vtroque fonte prodeunt, vbi de idea doloris, voluptatis existentiae, vnitatis, potentiae, successione subtilissime philosophatur, et qua ratione qualitates primae et secundae ad cognitionem humanam se habeant, erudite prosequitur. Tum perceptionem, memoriam, contemplationem, attentionem aliaque ad memoriam pertinentia considerat, et idearum quoque compositionem et distinctionem, ideas complexas modosque, et imprimis relationes describit: Ad modorum simplicium tractationem delatus, ideas spatii, corporis, extensionis, substantiae, accidentis, temporis, durationis, expansionis, loci, numeri, finiti et infiniti, aeternitatis curiose peruestigat, modos quoque ex sensibus oriundos, et qui vel cogitationem vel voluptatem et dolorem fontes agnoscunt, in partes vocat: quidque potentia siue facultas sit, docet, hacque occasione quid sibi de facultatibus intellectus, voluntatis, libertatis, necessi-

*Lockii liber
de intellectu
humano.*

f) In Historia literaria Germanice edita P. I. art. 1.

necessitatis videatur, et qua ratione se humana mens [in his omnibus ad operationem deducendis habeat, suas meditationes fecutus proponit. Sequuntur modi mixti, ideae substantiarum complexae, collectiuae, relationum, causae et effectus, identitatis et diuersitatis, et principii indiuiduationis, atque personalitatis, relationum moralium, clarae, obscurae, distinctae, confusae, reales, fictae, completae, incompletae, verae et falsae; in quibus omnibus non in se tantum, sed etiam ratione obiecti circa quod versantur considerandis, nec copiosiores, nec accuratiores, nec curiosiores ante se vllum habet, et multa affert, aliis nunquam obseruata, vel leuiter tantum tacta. Qualis est associatio idearum, quod intellectus humani mysterium miro lumine perfudit. Libro tertio voces, quibus ideae designantur considerat, et omnium fere generum idearum nomina percurrit, quae ratione ab ipsis ideis discrepent, quae impedimenta intellectui inde oriantur, quibusque regulis determinari accurate debeant, edisserit, ne particulis quidem exceptis, maxime vero pulcherrima tractatione de vocum nominumque imperfectione, et abusu, de inani subtilitate, de vocibus vagis, obscuris, nihili, indeterminatae significationis, etc. multa praeclara monet, et remedia sufficientia enumerat. Librum quartum cognitioni humani intellectus examinandae destinat, eiusque naturam, gradus, limites, realitatem definit; quidque veritas sit, quae propositiones vniuersales earumque criteria certa, quae axiomata, euoluit, propositiones quoque friuolas, quae plane nihil cognitionem humanam adiuuant, quales sunt identicae, verbales tantum, similesque tangit. Tum ad obiecta, circa quae versatur humani intellectus cognitio conuersus, explorat, quaque ratione cognoscamus existentiam nostram, itemque Dei, tum rerum extra nos, determinat, et media augendae cognitionis humanae suppeditat, ex quorum numero axiomata et hypotheses excludit, et pleraque ad idearum certarum, clararumque comparisonem reuocat, attentionem vero commendat. Affectiones etiam cognitionis, iudicium, probabilitatem, eiusque gradus determinat, quidque ratio sit, quid fides, qui vtriusque limites, fufe persequitur. Morbos vero intellectus, enthusiasmum, siue opinionem friuolam ratione et reuelatione destitutum, quae pro diuinitus enata habetur, erroremque describit. Epilogi loco scientias in phycas, practicas et signorum cognitionem partitur. Et haec breuis quidem celeberrimi libri summa est, in quo innumera pulchra, bona, vera et vtilissima, quamuis plerisque hactenus non obseruata esse, vnanimi consensu orbis eruditus censuit. Ast cum sua tantum lumina, et maxime suam conscientiam adhiberet Lockius, quo fieri non potuit vt non multoties ab omnibus philosophis discederet, et nouas obseruationes atque opiniones stabiliret, multa quoque, necesse fuit, magnis viris aliis hypothefibus occupatis displicere. Inter quos heic, vbi strictim omnia proponenda sunt, non tantum PETRVS POIRETVS s fuit, qui

g) Opusc. posthum. Sect. V. p. 172. qui rationalismum et naturalismum ei obicit, et quae confingenda sunt in philosophia Lockii, persequitur.

qui longe aliud sibi intellectus humani systema formauerat, et periculosas fidei et illuminationi assertiones Lockii esse statuebat, sed et illustris LEIBNIZIVS ^b magnus cetera, vt solebat vir summus aequissimum se meritis virorum doctorum tribuere, Lockianae eruditionis laudator. Is quamvis concederet, recte reiecit Lockium ideas innatas Cartesianorum, ideam tamen identitatis, et contradictionis natura homini adesse monet, alias quoque, quam Lockius, idearum verarum et realium notiones sibi fingit, ideasque nostras, etiam sensuales, ex fundo animae progredi, magisque per reminiscentiam quandam, quam sensuum impressionem acquiri contendit, parum autem probauisse Lockium obseruat, animam interdum nunquam cogitare, quod cogitationem cum perceptionibus distinctis confuderit. Nec probare potest, quod spatium et vacuum distinxerit, hocque ex motu probare voluerit, materiam ex partibus duris tantum et inflexibilibus constantem concipiendo; nec placent ei meditationes Lockii de infinito, de ideis adaequatis, quaeque de definitionibus nominalibus et realibus, et de axiomatibus disseruit, quodque formam syllogisticam logicae communis inutilem pronunciauerit. Quam censuram minus aequae pertulisse Lockium, eiusque amicos Molinaeum, Clericumque, supra in Leibnizii vita iam obseruauimus. Quamuis autem nihil inesse libro huic, quod non veritate nitatur, ipse auctor statuat, et imprimis laudent admiratores Lockii, quod abesse iussa metaphysica imaginaria et hypothesebus suffulta, ad naturam et conscientiam hominis ipsamque experientiam attenderit, ob quam praestantiam innumeros in gente sua sectatores Lockium habuisse refert CL. DES MAIZEAUX ⁱ, inuenerunt tamen alii quoque viri docti et attenti quod reprehenderent ^k. Et nonnullis quidem minus multa, quibusdam nimis pauca scripsisse visus est, quibus vtrisque in praefatione satis fecit Lockius. Magis memorandum est, quod vehementer in eo quidam reprehenderunt, erroneas eum de intellectus et voluntatis facultatibus inter se distinguendis opiniones fuisse secutum, speculationes haud paucas attulisse, quae in inuestiganda veritate vsum nullum habeant, libertatem minime accurate definiuisse, et quod ad methodum attinet, multa inutiliter repetiisse, obscuris lucem, exemplis additis non conciliaisse, in nonnullis tamen verborum praeter necessitatem fuisse, et quae his similia sunt. Quae an vera sint omnia, et qua ratione in Lockio vel excusari vel defendi possint, nostrum hoc loco non est, dispicere. Addimus id vnum, inter opuscula diuersa Lockii, extare quoque *Collectionem obseruationum de intellectu circa inquirendam veritatem rite adhibendo*, in quibus multa attulit, in opere *de intellectu humano* praetermissa, et amplissimam lucem ratiocinanti intellectui humano accendere aptissima. Prodiere opera Lockii omnia Londini M D C C X I V.

Hh hh 2

CAPVT

h) Recueil. T. II. p. 143. seq.

i) Praef. collect. Epist. Clarkii, Newtoni, Lockii.

k) Conf. THOMAS. Cautel, c. X. p. 130. Fund.

I. N. et G. L. II. c. 12. p. 144. WALCH. Parerg. Acad. p. 672. STOLLIVS Hist. liter. P. II. c. 2. §. 34. p. 453. Add. quos nominat FABRIC, Syll. script. de V. R. C. p. 333.